

Stichting Pensioenfonds Atos

Jaarverslag 2019

Amstelveen, 8 juni 2020

Inhoud	pagina
Bestuursverslag	
1. Voorwoord van de directeur	3
2. Kerncijfers	4
3. Verslag van het Bestuur	6
1 Algemeen	7
2 Beleidsontwikkelingen bij het fonds	11
3 Risicomanagement	33
4 Resultaten beleggingen voor Middelloon- en Eindloonregeling	43
5 Resultaten en ontwikkelingen beleggingen in de Beschikbare Premiereregelingen	52
4. Intern toezicht: RvT	58
5. Verantwoordingsorgaan	66
6. Vaststelling jaarrekening 2019	73
7. Profiel en algemene gegevens	74
Jaarrekening	
1. Balans per 31 december	80
2. Staat van baten en lasten	81
3. Kasstroomoverzicht	83
4. Algemene toelichting	84
5. Toelichting op de balans	93
6. Toelichting op de staat van baten en lasten	113
Overige gegevens	
1. Uitvoeringsovereenkomst	120
2. Actuariële verklaring	121
3. Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	123
Bijlagen	
1. Verloopstaat deelnemers	127
2. Analyse en oordeel SPA per dienstverlener (ISAE 3402/SOC rapporten)	128

1. Voorwoord van de directeur

2019 was een jaar met twee gezichten. De rendementen op aandelen waren heel goed, maar er kwam nog geen einde aan de daling van de rente en deze was ook in 2019 uiteindelijk historisch gezien weer heel laag. De dekkingsgraden daalden weer, waarbij de grootste oorzaak wederom de lage rekenrente was. Deze ontwikkeling zorgde er in de politiek en in de SER voor dat er nog steeds volop discussie is over het pensioenstelsel en dat er iedere keer weer ad hoc geknutseld wordt aan de regels; die werden zodra korting dreigde voor grote groepen direct versoepeld. Dit levert een kostbaar inefficiënt geheel op en dit allemaal alleen maar omdat men – ondanks de oproep van 40 hoogleraren – weigert de rekenrente op een adequaat niveau te brengen, i.c. het niveau waarmee je niet de ouderen te kort doet zoals nu gebeurt. De discussie over de pensioenleeftijd leidde tot een tijdelijke bevrozing van de (stijging van de) pensioenleeftijd. Maar 2019 is achteraf gezien nog een rustig jaar geweest, want 2020 is heel slecht begonnen: het coronavirus houdt de wereld al 4 maanden in haar greep. De gevolgen zijn verschrikkelijk, zowel op menselijk als op economisch vlak. SPA had als enig lichtpuntje dat zij begin 2020 defensief belegd was met een aanzienlijk deel van het vermogen in liquiditeitsfondsen, omdat een grote daling van de aandelen al enige tijd verwacht werd. Dat beleid heeft nu goed uitgepakt en heeft de schade in 2020 verminderd, als is het natuurlijk betreurenswaardig dat daar een pandemie aan ten grondslag ligt. 2020 zal als een heel bijzonder jaar de geschiedenisboeken ingaan: ik hoop ook als een jaar waarin een eerste herstel optrad gevolgd door enkele jaren voorspoed en normalisatie van de rente. Dat hebben we met zijn allen wel verdiend na het moeizame afgelopen decennium.

Gé Overdevest

Directeur Stichting Pensioenfonds Atos

2. Kerncijfers

Gewezen deelnemers (met voortzetting) en pensioengerechtigden per soort

	31-12-2019	31-12-2018	31-12-2017	31-12-2016	31-12-2015
Deelnemers (actieve):					
Middelloon	-	-	-	-	-
Eindloon	-	-	-	-	-
KPMG-pensioenregeling	-	-	-	-	-
Gewezen deelnemers met voortzetting*	117	127	141	150	171
	117	127	141	150	171
Gewezen deelnemers	13.450	13.841	14.255	14.547	14.918
Pensioengerechtigden	2.793	2.523	2.258	2.011	1.758
<i>Totaal deelnemers</i>	16.360	16.491	16.654	16.708	16.847
Pensioengerechtigden per soort					
Ouderdomspensioen	2.325	2.077	1.852	1.634	1.395
Nabestaandenpensioen	468	446	406	377	363
Arbeidsongeschiktheidspensioen	47	54	62	64	76

* Het aantal gewezen deelnemers met voortzetting betreft 117 (partieel en volledig) arbeidsongeschikten. Van deze 117 ontvangen 54 personen een uitkering.

Pensioenuitkeringen (Bedragen x € 1.000)

	2019	2018	2017	2016	2015
Ouderdomspensioen	37.158	34.304	31.568	28.314	24.997
Nabestaandenpensioen	5.181	4.902	4.809	4.468	4.294
Arbeidsongeschiktheidspensioen	316	353	413	486	598
Overige (afkopen)	36	52	42	187	52

Toeslag (in procenten)

	2019	2018	2017	2016	2015
Toeslag	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Ambitie: 100% CPI (afgeleid oktober-oktober)	1,7	1,0	0,3	0,3	0,6

Kosten

	2019	2018	2017	2016	2015
Kosten vermogensbeheer (inclusief transactiekosten, in procenten)	0,25	0,33	0,25	0,29	0,36
Kosten pensioenadministratie** (euro)	69,04	68,27	67,73	67,46	70,30

** Kosten per gewezen deelnemers en gepensioneerden samen. Dit wijkt af van de definitie in de Code, waar geadviseerd wordt om de kosten per aantal actieven en gepensioneerden te nemen, maar dat is niet adequaat voor een gesloten fonds.

Premiebijdragen ML en extra bijdragen

(Bedragen x € 1.000)	2019	2018	2017	2016	2015
Premiebijdragen ML***					
Werkgever	571	115	-	-	-
Werknemers	-	-	-	-	-
Extra bijdragen					
Werkgever	-	-	-	-	-

*** Betreft in 2018 en 2019 in rekening gebrachte C&P-koopsom¹.

Premieoverzicht C&P-koopsom:

- In 2019 is de benodigde kostendekkende premie: 571.000 €
- In 2019 is de feitelijk betaalde premie: 0 €

Beleidsdekkingsgraad en belegd vermogen

	2019	2018	2017	2016	2015
Beleidsdekkingsgraad	100,0	107,5	107,7	100,9	108,1
(Bedragen x € 1.000.000)					
Belegd vermogen (miljoenen)	3.043	2.712	2.926	2.998	2.805

¹ De bij Atos in rekening gebrachte C&P-koopsommen zijn nog niet betaald.

3. Verslag van het Bestuur

Inleiding

2019 bleek weer een jaar van achteruitgang in de beleidsdekkingsgraad. Omdat de rente per saldo daalde, daalde in 2019 de beleidsdekkingsgraad van 107,5% (begin januari) naar 100,0% (eind december), ondanks het feit dat de aandelenmarkten het in 2019 heel goed deden en SPA een positief beleggingsresultaat had. Het bestuur voert een langetermijnbeleid gericht op kapitaalbehoud en heeft de overtuiging dat de rente niet langdurig zo laag kan blijven als deze sinds 2016 is. Echter, het beleid van de ECB lijkt vooral gericht op het betaalbaar houden van de schulden in Zuid-Europese landen ten laste van de spaartegoeden in Noord-Europese landen, hetgeen in 2019 ook tot openlijke ruzies leidde binnen de ECB en tot het voortijdig terugtreden van het Duitse lid van de ECB, omdat zij niet meer de verantwoording wilde nemen voor de lage rente politiek van de ECB. Eerdere signalen die wezen op renteverhogingen werden ingehaald door matige groeiverwachtingen en vooral achterblijvende inflatie. Het bestuur houdt vast aan haar overtuiging dat renteverhoging waarschijnlijker is dan verdere renteverlaging, maar zal nog meer geduld moeten hebben nu het coronavirus weer voor uitstel van normalisatie van de rentemarkten zorgt.

Het fonds staat er na 2019 weer minder goed voor; de dekkingsgraad ligt onder de minimaal vereiste dekkingsgraad. Kortom lijkt de komende 5 jaar gelukkig nog steeds niet aan de orde, maar de beleidsdekkingsgraad is wel stevig gedaald en indexeren is daarom voorlopig niet aan de orde. Het herstelplan voorspelt nu dat we in 2025 een dekkingsgraad hebben die hoger is dan de vereiste dekkingsgraad. Of dat ook echt gebeurt, hangt met name af van de rente.

2019 was ook een jaar waarin het bestuur hard gewerkt heeft aan een opvolger voor Arend van Buuren in het bestuur en het afronden van een aanwijzing van DNB uit 2017. Het door het bestuur na intensief onderzoek opnieuw vastgestelde beleggingsbeleid leverde een goed beleggingsresultaat op gepaard aan een gematigd aandelen-risico; het hele jaar had SPA een defensieve positie van ruim 25% in kortlopende liquide beleggingen, omdat het bestuur een correctie op de aandelenmarkten verwachtte. In maart 2020 voltrok die zich ook en had SPA er voordeel bij dat er op het gebied van aandelen beperkt risico was genomen. Maar omdat de rentehedge heel laag is en de rente weer daalde, daalde wel weer de dekkingsgraad. In euro's gebeurde er iets heel anders: het vermogen van SPA nam toe met 340,5 miljoen euro tot ruim 3 miljard euro.

Het jaar 2019 werd voor het bestuur vooral gekenmerkt door zes ontwikkelingen:

1. De installatie van een Raad van Toezicht, die met ingang van 2019 verantwoordelijk is voor het interne toezicht op het bestuur en het pensioenfonds i.p.v. de visitatiecommissie. De Raad van Toezicht is per 1 januari 2019 begonnen aan haar toezichtstaak; de samenwerking loopt goed terwijl het bestuur veel nuttige input krijgt vanuit de RvT.
2. Het houden van verkiezingen voor een nieuwe bestuurder namens de gewezen deelnemers. Uit de verkiezingen zijn een aantal interessante kandidaten gekomen, waarbij degene die als eerste en tweede waren gekozen zich terugtrokken en degene die als derde was geïndigd wordt door de RvT getoetst (toets of de kandidaat aan het door het bestuur

opgestelde profiel voldoet) en als de toets positief verloopt wordt deze kandidaat ter toetsing voorgedragen bij DNB.

3. Het aanstellen van een externe ervaren bestuurder die ook voorzitter is van de Beleggingscommissie (BAC). Per 1 april 2019 is de nieuwe externe bestuurder aan de slag gegaan.
4. Het aanpassen van de organisatie aan de nieuwe eisen voortvloeiend uit de (internationale) IORP-II richtlijn. In het kader van IORP-II is er een sleutelfunctionaris voor actuariële aangelegenheden aangewezen en zijn kandidaat sleutelfunctionarissen op het gebied van risicomanagement en interne audit taken aangemeld bij DNB.
5. De aanwijzing van DNB uit 2017 werd afgerond. DNB heeft in januari aangegeven dat opvolging is gegeven aan de aanwijzing van eind december 2017.
6. In Q1 2020 werd een voornemen tot een aanwijzing ontvangen van DNB.

In onderstaand bestuursverslag worden naast bovenstaande punten alle andere ontwikkelingen die zich hebben voorgedaan in 2019 meer uitgebreid beschreven en worden veel relevante cijfers nader gespecificeerd.

3.1 Algemeen

3.1.1 Macro economische ontwikkelingen in 2019

Mede door de aanhoudende economische groei en stijgende bedrijfswinsten hebben de meeste beleggingscategorieën wel een positief (dividend)rendement gegenereerd in 2019. Nederland kende net als de rest van Europa en ook de VS in 2019 weer positieve groei. Het Nederlands Bruto Binnenlands Product (BBP) nam toe, maar in de VS en Europa was wel sprake van gematigde groei en gedaalde verwachtingen. De werkloosheid bleef zeer laag in Nederland, Duitsland en de VS, maar er was ook vrees voor afnemende groei en de inflatie wilde maar niet aantrekken. Deze ontwikkelingen zorgden toch weer voor een per saldo dalende rente in 2019.

De belangrijkste invloed op de markten bleef ook in 2019 het wereldwijde monetaire beleid. Gedurende het jaar bleef het monetaire beleid in de EU en Japan verruimend en daarmee wellicht ondersteunend aan de economische groei, maar het drukt nog steeds het renteniveau. In de Verenigde Staten koos de Federal Reserve na enkele verhogingen om in 2019 de rentetarieven – vanwege matige groeiverwachtingen – toch weer te verlagen. De renteverlaging voedde echter ook het idee dat er weer ruimte was voor stijgende aandelenkoersen en die werden ook weer veel aangekocht door de marktpartijen. Aan het einde van 2019 waren daarom de aandelen flink gestegen en de rentetarieven toch stevig omlaaggegaan. Omdat het rente-effect voor SPA veel groter was dan het positieve beleggingsresultaat, daalden de dekkingsgraad van SPA (net als bij veel pensioenfondsen). De effecten van het in Q1 2020 verslechterde vooruitzicht zijn ondertussen substantieel: de 10-jaars rente daalde in de Verenigde Staten en de Europese Unie synchroon, waarbij de rente in Europa weer niveaus bereikte die sinds de zomer van 2016 niet meer gezien waren.

Vrijwel alle aandelenmarkten in de ontwikkelde markten sloten het jaar af met positieve resultaten. De AEX-index sloot 23,9% hoger, en ook de andere Europese beurzen hadden een zeer goed jaar.

In de VS liet de brede S&P 500-index een stijging van ongeveer 28,4% zien.

Veel opkomende markten eindigden 2019 eveneens ruim in de plus, de MSCI Emerging Markets Index steeg in de periode 31-12-2018 t/m 31-12-2019 met 18,4%.

Staatsobligaties in de ontwikkelde landen kenden een instabiel jaar en de meeste markten beëindigden 2019 positief (d.w.z. de rente daalde waardoor de prijs van - en dus het rendement op - de obligaties steeg). De rente op de Duitse 10-jaars staatsobligatie daalde met 0,45% en de 30-jarige rente daalde maar liefst 0,60%, waarbij gedurende het jaar de rente nog lagere niveaus had laten zien. De rest van de eurozone ontwikkelde zich in lijn met dit rentebeeld in Duitsland.

De rente op Amerikaanse staatsobligaties lieten eenzelfde beeld zien: zowel de kortetermijnrentes als het rendement op de 10-jarige Treasury bleven gedurende het jaar dalen (de 3-maandsrente van 2,4% naar 1,5%, de 10-jarige rente van 2,66% naar 1,80%), al stonden ook deze rentes gedurende het jaar enkele weken significant lager. In H1 2020 zette deze ontwikkeling versneld door en kwamen alle rentes weer dicht bij de 0% te liggen in de VS, door het coronavirus en het feit dat er als gevolg daarvan nu (Q2 2020), sprake is van een recessie.

3.1.2 Algemeen Pensioenbeleid

Levensverwachting

De verplichtingen van SPA moeten volgens de Pensioenwet worden berekend met de meest recente prognosetabellen (sterftetafels waarin ook de trend verdisconteerd is). Die prognosetabellen lieten al jaren achtereen zien dat de levensverwachting gestegen is en in de toekomst verder zal stijgen. In 2018 zijn de laatste verwachtingen m.b.t. levensverwachtingen door het Actuarieel Genootschap (AG) gepubliceerd; de berekende overlevingskansen waren iets soberder dan de laatst bekende en liet bij bepaalde groepen zelfs dalingen van de verwachtingen zien. In 2020 zal het AG weer met nieuwe prognosetafels komen en het zal interessant zijn om te zien of de trend van almaar stijgende levensverwachtingen nu doorbroken wordt of dat 2017 en 2018 uitzonderingen waren op de stijgende lange termijn trend.

AOW-leeftijd en pensioenrichtleeftijd

Als eerste stap in de vernieuwing van het stelsel is besloten dat de AOW-leeftijd tijdelijk bevroren wordt. De AOW-leeftijd was in 2019 66 jaar en 4 maanden en stijgt geleidelijk tot 2022 naar 67 jaar en 3 maanden. Daarna wordt de AOW-leeftijd bevroren en gaat dan tot 2024 niet omhoog. De fiscale pensioenrichtleeftijd voor aanvullende pensioenen bleef in 2019 68 jaar. De pensioenrichtleeftijd bij SPA (onze standaard reglementaire pensioenleeftijd) is overigens nog altijd 65 jaar.

Eigen pensioenrecht na scheiding

Mensen die gaan scheiden regelen niet altijd de verdeling van het pensioen. Het kabinet wil bij scheiding een deel van het pensioen standaard omzetten naar een eigen pensioenrecht voor de ex-partner. Dat heet conversie. Conversie komt nu nog weinig voor. Als mensen nu iets regelen, dan is het vaak verevening. Daarbij blijft het totale pensioen intact, maar betaalt het fonds een deel

van het pensioen rechtstreeks aan de ex-partner uit. In januari 2019 werd een consultatie gehouden over het idee om conversie standaard te maken. De sector wil graag dat mensen die scheiden een bewuste keuze maken over verdeling van pensioen als conversie standaard wordt. Het wetsvoorstel is in 2019 aan het parlement voorgelegd maar nog niet afgerond. Het is de bedoeling dat deze wet ingaat op 1 januari 2021.

Meer informatie op het UPO

Op het UPO 2020 staat meer informatie, zoals het te bereiken pensioen, de betaalde premie (geldt niet voor SPA), de dekkingsgraad en het pensioen wordt in scenario's weergegeven. De meeste gegevens staan echter al op mijnpensioenoverzicht.nl. De dekkingsgraad is de dekkingsgraad 'naar Nederlandse maatstaf'. En ook informatie over het land waar het pensioen is ondergebracht en de toezichthouder waar het pensioen onder valt staan op het UPO.

Voor premiereregelingen moeten ook de ingehouden kosten op het UPO staan. En premiereregelingen gebruiken vanaf 1 januari 2019 de 2000 economische scenario's van De Nederlandsche Bank voor de vaststelling van de risicohouding.

Elders opgebouwd pensioen staat natuurlijk niet op een UPO. Daarom moeten deelnemers het pensioenregister raadplegen om een juist overzicht te krijgen. De wetgever heeft in 2020 aangekondigd om de regels m.b.t. de inhoud van de UPO te gaan versoepelen.

Pensioenregister

In het pensioenregister kan eenieder zien hoe hoog de totale oudedagsvoorziening is, bij welke pensioenuitvoerder het pensioen is opgebouwd en waar hij/zij terecht kan voor meer informatie. SPA levert ieder kwartaal daarvoor de juiste informatie aan. Iedere Nederlander tussen de 15 en 65 jaar met een Burgerservicenummer en een DigiD kan nu inloggen in het pensioenregister (www.mijnpensioenoverzicht.nl). Hier kan men een overzicht opvragen van zijn of haar (opgebouwde) pensioenrechten en AOW. In Q4 2019 is www.mijnpensioenoverzicht.nl weer uitgebreid. Men kan nu niet alleen zien wat men netto aan pensioen en AOW overhoudt, maar ook hoe het pensioen zich zal ontwikkelen bij verschillende economische scenario's. Dit 'communiceren in scenario's' geeft het te bereiken pensioen in drie bedragen. De bedragen worden berekend volgens een verwacht, een optimistisch en een pessimistisch scenario. De bedragen staan weergegeven met een navigatiemetafoor. De boodschap is dat pensioen onzeker is én dat de koopkracht kan dalen door inflatie. Het gaat om netto-bedragen inclusief de AOW.

Voorbeeld

Nieuwe Europese pensioenrichtlijn: IORP II

De nieuwe Europese pensioenrichtlijn IORP II brengt een aantal nieuwe verplichtingen met zich, die in 2019 geïmplementeerd zijn. Enkele belangrijke vernieuwingen zijn:

- Vanaf 13 januari 2019 dienden pensioenfondsen personen in sleutelfuncties op de terreinen risicobeheer, interne audit en actuariële zaken te benoemen. Pensioenfondsen kunnen sleutelfuncties zelf inrichten, maar ook kiezen voor uitbesteden. Het is aan het fonds om toe te lichten waarom bepaalde keuzes passend zijn.
- De algemene beginselen van het beloningsbeleid van een pensioenfonds zijn ook van toepassing bij uitbestedingspartners. De bedoeling hiervan is te voorkomen dat het beloningsbeleid van de uitbestedingspartner aanspoort tot het nemen van buitensporige risico's. De algemene beginselen van het beloningsbeleid van het fonds hoeven niet te worden toegepast bij uitbestedingspartners die onder een EU-richtlijn voor de financiële sector vallen. Het pensioenfonds moet dan wel zicht hebben op het beloningsbeleid bij de uitbestedingspartner en het beloningsbeleid betrekken bij de keuze voor de uitbestedingspartner. Ook de regels voor het uitbestedingsbeleid worden scherper. Uitbesteding is een risico voor het pensioenfonds dat beheerst moet worden.

Rekenrente

- In 2019 vond er volop discussie plaats over het gebruik van de rekenrente in Nederland. Een grote groep hoogleraren en wetenschappers pleitte voor een andere (hogere) rekenrente. De overheid wil daar nog niet aan, maar praat wel over allerlei alternatieven waarin de rekenrente een andere rol zou krijgen. In Europa worden heel verschillende rekenrentes gebruikt voor het berekenen van de verplichtingen:

Verschillende rekenrentes EU-landen:

Land	Rekenrente ²	Pensioenreserve (in mln. Euro)	Pensioenreserve (in % BBP)	Pensioenreserve (in € per inwoner)
Duitsland	3,3%	224.231	7%	2.787
Denemarken	1,4%	7.954	3%	1
Frankrijk	Nb	0	0%	0
VK	3,1%	1.612.765	68%	24.664
Italië	3,4%	123.645	7%	1.986
Spanje	4,2%	37.018	3%	750
Nederland	1,2%	1.296.044	184%	75.567
Zweden	1,6%	316.870	69%	31.558

De grote verschillen tonen aan dat de keuze voor een bepaalde rekenrente vrij willekeurig is. Als Nederland de rekenrente van Duitsland of het VK zou hanteren, dan zou SPA een dekkingsgraad hebben van rond de 120%.³ En het gemiddelde meerjarig rendement van SPA ligt nog ruim boven de rekenrentes van het VK en Duitsland. Dus bij het gebruik van die rekenrente zou SPA nog steeds niet de jongeren tekortdoen en hebben de jongeren feitelijk nog steeds een voordeel, omdat het overrendement (het verschil tussen de rekenrente en het feitelijke meerjarig gemiddelde rendement) op lange termijn ten goede komt aan de jongere gewezen deelnemers.

Ombudsman Pensioenen kan vanaf 2019 zelfstandig onderzoek doen

De Ombudsman Pensioenen is onafhankelijk en bemiddelt in klachten en geschillen over de uitvoering van een pensioenreglement. Per 1 januari 2019 heeft de Ombudsman meer bevoegdheden. De Ombudsman kan nu zelfstandig onderzoek doen in de pensioensector naar aanleiding van een patroon van klachten over één of meerdere pensioenuitvoerders. Ook kan de Ombudsman de naam van het betrokken pensioenfonds publiceren als dat fonds het advies van de Ombudsman niet opvolgt.

3.2 Beleidsontwikkelingen bij het fonds

3.2.1 Missie, visie en strategie

Het bestuur van SPA heeft in 2019 haar missie en visie niet gewijzigd; de strategie is niet fundamenteel gewijzigd maar wel aangepast⁴ a.g.v. aanpassingen aan het strategisch beleggingsbeleid:

² De cijfers hebben betrekking op het jaar 2016. Eind 2019 was de rekenrente in Nederland 0,7%.

³ De pensioensystemen zijn in de getoonde landen niet allemaal hetzelfde, maar er wordt wel overal met een rekenrente gewerkt. Bron: PensioenPro.

⁴ O.a. zijn de mandaten van de vermogensbeheerders sinds september 2018 in meer detail begrensd dan voorheen.

Missie: De Stichting Pensioenfonds Atos (SPA) stelt zich ten doel pensioenen te verstrekken ten behoeve van (gewezen) werknemers van Atos en hun nabestaanden. SPA streeft naar duurzame toeslagverlening (indexatie) op pensioenen welke voortvloeien uit uitkeringsovereenkomsten van de gewezen deelnemers van (tenminste) 100% van de "CPI-Huishoudens afgeleid" en naar optimale pensioenen welke voortvloeien uit premieovereenkomsten van de deelnemers.

Visie: SPA organiseert het vermogensbeheer zodanig dat de duurzame toeslagverlening gehaald kan worden en houdt daarbij rekening met de looptijd van de verplichtingen om de pensioenen op de overeengekomen momenten uit te betalen. SPA wil als 'gesloten' pensioenfonds een betrouwbaar én sober fonds zijn: betrouwbaar in de levering van pensioenen, sober in de franje daar rondom. SPA vindt effectiviteit en efficiency de belangrijkste criteria voor de administratie van de pensioenverplichtingen aan de gewezen deelnemers en van de uitkering van pensioenen. SPA informeert de gewezen deelnemers op heldere wijze over hun rechten, voor hen relevante regelgeving en over de implicaties daarvan; daarbij hanteert SPA de voorgeschreven communicatiemiddelen en -methoden, zonder onnodige kosten te maken. Tevens wil SPA een goede verstandhouding waarborgen met het Verantwoordingsorgaan, de relevante toezichthouders en de voormalige sponsor (Atos), waarbij het fonds zijn onafhankelijke positie niet uit het oog verliest.

Strategie: SPA ziet als belangrijkste onderdeel van de uitvoering en realisatie van haar missie en visie het vermogensbeheer zo te organiseren dat het leidt tot kapitaalbehoud en duurzame toeslagverlening, met inachtneming van risicoprofiel fonds en risicohouding en binnen de kaders van de Pensioenwet en toepasselijke regelgeving. Daartoe heeft SPA een dynamisch anticyclisch beleggingsbeleid geformuleerd en vastgelegd in de ABTN, het Strategische beleggingsbeleid en het beleggingsjaarplan. SPA onderscheidt 2 doelportefeuilles waarvan de return portefeuille (RP) tot doel heeft om (tenminste) meer rendement te maken dan de vastgelegde rendementsbenchmark met een maximum aandeel van het vermogen in zakelijke waarden (na mapping) binnen de randvoorwaarde van een VEV van maximaal 22,5%. De matchingsportefeuille heeft tot doel om de UFR-rente van de verplichtingen te matchen met een dynamisch percentage op lange termijn en met een minimum van 20%. De matching doelstelling wordt derhalve gecombineerd met een dynamisch anticyclische beleid t.a.v. de mate waarin gematched wordt.

SPA laat het dynamisch anticyclisch beleggingsbeleid, voor zover dat niet in het beleid zelf is vastgelegd, uitvoeren in drie deelportefeuilles door verschillende ervaren vermogensbeheerders. SPA stelt daartoe mandaten op en monitort de performance van de vermogensbeheerders op deelportefeuille niveau; SPA bewaakt daarbij de anticyclische invalshoek.

SPA is voornemens minimaal tot 2023 als zelfstandig 'gesloten' fonds te blijven functioneren en zal zich voordien beraden op de mate van zelfstandigheid in de verdere toekomst. Mede om de impact van de gesloten-fonds-situatie op de risicohouding en beleggingsbeleid te beperken, worden geen illiquide beleggingen opgenomen in de portefeuille i.v.m. de mogelijk beperkte horizon van het fonds."

Het bestuur is van mening dat het niet geslaagd is het in de missie opgenomen doel te bereiken om een duurzame toeslagverlening op de pensioenen van (tenminste) 100% van de CPI-afgeleid te realiseren. Wel denkt het bestuur dat het beleid nog steeds de juiste basis legt voor uitkering van het nominale pensioen en duurzame volledige toeslagverlening in de toekomst.

3.2.2 Herstelplan

SPA heeft sinds 2015 een reservetekort en heeft bij DNB een herstelplan ingediend. Het actuele herstelplan gaat uit van een herstelperiode van maximaal 10 jaar waarbinnen het VEV⁵ - dat SPA gezien de samenstelling van haar beleggingen in het kader van de voorzieningen aan moet houden - weer op het gewenste niveau moet zijn. Volgens de laatste evaluatie van het ingediende plan zal het fonds in 2025 weer uit het reservetekort zijn. Door de nog steeds niet gestegen rente verloopt het herstel nog steeds niet volgens het in het oorspronkelijke herstelplan opgenomen schema. Het herstel wordt ook vertraagd door de nieuwe parameters voor de rendementen waarmee gerekend mag worden in de herstelplannen, die lager zijn dan de vorige die gebruikt werden in het oorspronkelijke herstelplan. Het herstelplan is echter wel gebaseerd op een model met een mathematische lineaire ontwikkeling die zich in de werkelijkheid nooit voordoet. Het herstel kan derhalve iets vroeger maar ook iets later dan 2025 plaatsvinden. Als de rente nog heel lang laag blijft of daalt en de aandelenmarkten niet significant stijgen, kan de beleidsdekkingsgraad niet stijgen en gaat het herstel dan dus ook langer duren. Omdat het herstel 10 jaar mag duren, zit er nu gelukkig nog wel rek in het herstelplan. De kritische beleidsdekkingsgraad werd gelukkig nog niet bereikt, waardoor korten op korte termijn nu niet nodig is. Een eventuele korting door bijvoorbeeld koersdalingen kan op lange termijn echter jammer genoeg nooit met zekerheid worden uitgesloten. De kans daarop is groter geworden door de gedaalde rente, de in Q1 2020 gedaalde aandelenkoersen en de nieuwe parameters. Het belangrijkste gevolg van het ingediende herstelplan is dat er voorlopig (volgens het huidige herstelplan tot 2024) geen sprake zal zijn van indexatie.

Evenwichtige belangenafweging

Het bestuur betracht bij al haar besluiten de (intragenerationele) evenwichtige belangenafweging goed vorm te geven. Daartoe is in de agenda van iedere bestuursvergadering deze afweging van de belangen zelfs als een vast agendapunt opgenomen. Omdat er geen premies meer gestort worden en de toeslageregeling voor alle groepen hetzelfde is, spelen er niet meer zoveel verschillende belangen tussen de verschillende groepen (gepensioneerden en gewezen deelnemers, waarbij je voor de gewezen deelnemers nog onderscheid zou kunnen maken tussen relatief jonge gewezen deelnemers en relatief oude). Met name bij het toeslagbeleid speelt deze belangenafweging nog enigszins, al is de bevoegdheid tot indexeren wettelijk behoorlijk ingesnoerd en heeft het bestuur daar onder een dekkingsgraad van 110% niet zoveel keuze. Het bestuur zou - gegeven de in Nederland aanwezige lage dekkingsgraden als gevolg van de rekenrentemethodiek - de dekkingsgraad sneller boven de 110% kunnen krijgen als er meer risico wordt genomen in het segment zakelijk waarden, maar dat heeft ook een serieuze downside die in Q1 2020 weer eens

bleek. Ook zou de rentehedge verhoogd kunnen worden tot 100% zodat de dekkinggraad niet meer als gevolg van rentebewegingen zou kunnen dalen, maar statistisch is de kans zeer groot dat dat geen goede keuze meer zou zijn. Het bestuur vindt het huidige beleid evenwichtig; de jongere generatie komt er gemiddeld wat beter af maar loopt aan de ander kant duidelijk een groter risico dat de resultaten uiteindelijk tegenvallen.

3.2.3 Evaluatie financiële beleidskader

SAA-studie

Eind 2019 is er voor het beleggingsjaarplan weer een SAA-studie uitgevoerd, waarmee de spilverdeling over de beleggingscategorieën in de Return Portefeuille wordt bepaald. Dit was gewenst, omdat de uitgangspunten die bij de vorige SAA-studie waren gehanteerd volgens de nieuwste inzichten van de specialisten niet meer actueel waren. De nieuwe rendementsverwachtingen m.b.t. de beleggingscategorieën leidden tot een verschuiving van de spilverdeling over de beleggingscategorieën. De studie wordt uitgevoerd in het kader van de dynamische invulling van het beleid.

In 2018 heeft een ALM-studie plaatsgevonden waarop het actuele beleggingsbeleid is gebaseerd. Het bestuur dient regelmatig te evalueren of het bestaande beleidskader nog voldoet. De huidige reglementen zijn daarbij het uitgangspunt. Het instrument voor deze evaluatie is een zogenaamde "Asset and Liabilities Management" (ALM)-studie. De ALM-studie geeft sturing voor het managen van de beleggingen versus de verplichtingen. In deze studie worden verwachtingen zoals de ontwikkeling van het gewezen deelnemersbestand en het verwachte verloop van het aantal gewezen deelnemers in verband gebracht met externe ontwikkelingen, zoals de verwachtingen ten aanzien van levensverwachting, economische groei, inflatie, rente- en beleggingsopbrengsten. Een groot aantal scenario's werd doorgerekend. Een gemiddelde verwachting met spreidingen daar omheen is daarvan het resultaat. Een ALM-studie geeft modelmatige antwoorden op vragen zoals: wat gebeurt er naar verwachting met de toeslagverlening (indexatie) en hoe zal de dekkinggraad zich gemiddeld genomen ontwikkelen en wat is de te verwachten spreiding in de uitkomsten? Ook uit de haalbaarheidstoets en het herstelplan volgt overigens dezelfde soort informatie.

In de ALM-studie is bezien hoe het beste pensioenresultaat gehaald kan worden o.b.v. de gekozen risicohouding en uitgaande van een beperkte kortingskans en beperkte omvang van die mogelijke korting (mocht die kans zich toch voordoen). Voor de risicohouding was een VEV-bandbreedte van 8% tot 22,5% gekozen en een ondergrens voor het pensioenresultaat van 90%⁵, conform de met het Verantwoordingsorgaan in het kader van de aanvangshaalbaarheidstoets afgesproken ondergrens voor het pensioenresultaat. Op verzoek van DNB zijn in 2018 nog extra berekeningen gemaakt die de robuustheid van de ALM-studie aantoonde. Het beleggingsbeleid is mede n.a.v. de ALM-studie gewijzigd m.b.t. de vrijheden die vermogensbeheerders krijgen binnen hun mandaten; zij worden aan veel kleinere bandbreedtes m.b.t. een aantal asset categorieën gehouden, waardoor er ook sprake is van meer rigide (richt)niveaus.

⁵ Het Vereist Eigen Vermogen is gelijk aan de (conform DNB-regels) berekende pensioenverplichtingen, inclusief een opslag voor het beleggingsrisico en verzekeringstechnisch risico.

Het nieuwe met de ALM-studie onderbouwde beleid is in 2018 met een aanvangshaalbaarheidstoets getoetst en de uitkomsten waren bevredigend: een (mediaan) pensioenresultaat van 100% en geen al te grote afwijkingen indien zich een negatief scenario voordoet. In 2019 is het beleid wederom met de jaarlijkse haalbaarheidstoets doorgerekend (zie hieronder).

Prudent person-regel

In 2018 heeft er een beoordeling plaatsgevonden van de mate waarin aan de prudent person-regel wordt voldaan. Die beoordeling is tegelijkertijd met het afronden van de ALM-studie en het herschrijven van het strategisch beleggingsbeleid gebeurd. In 2021 vindt deze beoordeling weer plaats in het kader van de volgende ALM-studie.

Jaarlijkse haalbaarheidstoets

Met de haalbaarheidstoets beoordeelt het bestuur of het bestaande beleid van het pensioenfonds aansluit bij de overeengekomen ambitie. In deze toets wordt berekend:

- wat het (theoretisch conform het DNB model) verwachte pensioenresultaat op fondsniveau vanuit de actuele dekkingsgraad is. Dit resultaat moet inzicht geven in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden. Met het Verantwoordingsorgaan is afgesproken dat het pensioenresultaat niet onder de 90% mag uitkomen. Dat is de ondergrens;
- of het pensioenresultaat op fondsniveau in een "slecht weer"-scenario niet te veel afwijkt van het verwachte mediaan pensioenresultaat. Met het Verantwoordingsorgaan is afgesproken dat de maximale afwijking niet boven de 40% mag uitkomen. Dat is de bovengrens.

SPA heeft in april 2019 de jaarlijkse haalbaarheidstoets uitgevoerd. Daarbij werd bezien of het beleid en de doelstellingen haalbaar waren binnen een door DNB voorgeschreven rekenmodel. Het beleid sluit volgens de toets goed aan bij de ambities en doelstellingen van het fonds. Uit de haalbaarheidstoets blijkt dat het pensioenresultaat verbetert t.o.v. verleden jaar en boven de ondergrens van 90% blijft. Ook blijkt dat de "slecht weer"-scenario uitkomst niet te veel afwijkt van het verwachte pensioenresultaat op fondsniveau en onder de eerder afgesproken grens van 40% blijft.

De toets wordt uitgevoerd met als uitgangspunt de actuele dekkingsgraad, waardoor de uitkomst ook gevoelig is voor deze actuele dekkingsgraad. Omdat de actuele dekkingsgraad eind 2018 sterk daalde (door de weer dalende rente en door de daling van de aandelenkoersen in november en december), was deze lager dan bij de aanvangshaalbaarheidstoets en komt er ook een lager pensioenresultaat uit de toets. Uit de toets blijkt dat het pensioenresultaat op 96,2% uitkwam, wat nog ruim boven de gestelde ondergrens van 90% is. De uitkomst veronderstelt dat er gemiddeld op lange termijn wel geïndexeerd zou kunnen worden maar er niet een volledig geïndexeerd pensioen kan worden uitgekeerd o.b.v. de huidige situatie en het huidige beleid.⁷ De maximale afwijking bleef met 37,4% in 2019 binnen de gestelde grens van 40%. Derhalve sluit het bestaande beleid

⁶ D.w.z. in een neutraal economisch scenario (het 'mediaan-scenario') mag het pensioen op lange termijn niet lager zijn dan 90% van een volledig geïndexeerd pensioen.

van het pensioenfonds nog steeds aan bij de overeengekomen ambitie en worden de afgesproken boven- en ondergrens niet overschreden. De haalbaarheidstoets 2019 is ter beschikking gesteld aan het VO en de RvT.

Toelichting actuariële analyse en oordeel waarmerkend actuaris

Tabel: actuariële analyse, resultaten en deelresultaten

	2019	2018	2017	2016	2015
Beleggingsopbrengsten	-64.053	-131.940	89.494	-67.750	-84.094
Premie	0	0	0	0	0
Waardeoverdrachten	720	584	165	548	1.939
Kosten	0	0	0	0	0
Uitkeringen	-4	-37	-55	-3	-7
Sterfte	3.474	1.270	760	-515	-1.068
Arbeidsongeschiktheid	-5	4	92	222	3.315
Overige kanssystemen	983	-26	109	224	-804
Toeslagverlening	58	4	0	0	0
Overige incidentele mutaties	0	20.627	0	-3.287	154
Andere oorzaken	185	17	222	2	400
Totaal resultaat	-58.642	-109.497	90.787	-70.559	-80.165

Het totaalresultaat was negatief in 2019. Dit werd geheel gerealiseerd door de daling van de rekenrente, die voor hogere verplichtingen zorgde. Bovenstaande tabel toont op de 1e regel bij 'Beleggingsopbrengsten' het gecombineerde effect van het resultaat op beleggingen plus het effect van de rekenrente op de verplichtingen. Van de overige posten was alleen het resultaat op sterfte significant; dat was nog positiever dan verleden jaar wat niet alleen ten goede kwam aan de dekkinggraad maar ook nog weer eens bevestigde dat de tabel die SPA gebruikt (Mercer hoog) voorzichtig genoeg is en daarmee adequaat.

Uit de solvabiliteitstoets volgt dat er een dekkingstekort en een reservetekort is. Het VEV is 13,1%, terwijl het aanwezig eigen vermogen 1,1% was.

Oordeel waarmerkend actuaris over de financiële positie:

"De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 131 van de Pensioenwet omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen, en met uitzondering van artikel 132 van de Pensioenwet omdat het aanwezig

⁷ Op basis van dit theoretische model. In de werkelijkheid is daar geen enkele garantie voor en kan het dus slechter uitpakken. Aan de andere kant kan het ook nog beter worden als er meer inhaalindexatie kan plaatsvinden.

eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor vanaf het eerste meetmoment 31 december 2019.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Atos is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen. In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het jaarverslag zijn toegelicht."

3.2.4 Beleid "beschikbare premie"-regeling

In ATOS BP wordt het opgebouwde kapitaal op de pensioendatum omgezet in levenslang ouderdomspensioen. De hoogte van het levenslang ouderdomspensioen is afhankelijk van de waarde van de beleggingen, van de levensverwachting en van de rente op dat moment.

Zorgplicht

De gewezen deelnemers die met hun BP-kapitaal in Self Select zitten zijn in 2019 in het kader van de zorgplicht allemaal aangeschreven om opnieuw te bezien of hun risicoprofiel (de mate waarin hij/zij risico's wil lopen met de beleggingen) en hun beleggingsprofiel (de daadwerkelijke beleggingen die de gewezen deelnemer in zijn BP-portefeuille heeft) met elkaar in overeenstemming zijn. De wet vereist dat dit iedere 5 jaar gebeurt. Volgens de Pensioenwet heeft SPA immers een zorgplicht bij individuele pensioenopbouw op beleggingsbasis. De Self Select deelnemers zijn daartoe gevraagd het risicoprofiel opnieuw in te vullen. Niet iedereen reageert even enthousiast op deze wettelijke verplichting, en het kost veel rappèl-brieven om van iedereen een reactie te krijgen. Na ontvangst van het door de gewezen deelnemer geactualiseerde risicoprofiel vergelijkt SPA dit met de daadwerkelijke beleggingen en oordeelt dan of beide consistent met elkaar zijn. Vreemd genoeg gebeurt het dan nogal eens dat iemand in zijn risicoprofiel aangeeft niet te veel risico te willen lopen maar in zijn daadwerkelijke beleggingen juist wel veel risico loopt en vice versa. SPA attendeert de gewezen deelnemer daar dan op en verzoekt hem om het risicoprofiel consistent met het beleggingsprofiel te maken. Dit kan de deelnemer doen door in zijn risicoprofiel aan te geven dat hij eigenlijk toch wel meer risico wil lopen en zijn beleggingen daarom correct zijn of door de beleggingen te wijzigen zodat deze weer aansluiten bij zijn zelfgekozen en ingediende risicoprofiel.

Deze hele exercitie is afgesloten met een brief vanuit SPA waarin SPA bevestigt dat het risicoprofiel en de beleggingen met elkaar in overeenstemming zijn; dit betreft een check die SPA ieder jaar moet doen en dus ook in 2020 ontvangen de Self Select deelnemers een dergelijke brief aan het eind van het jaar. Een heel klein deel van de aangeschreven populatie reageert echter niet op de brieven; voor hen wordt een aparte brief opgesteld. In 2019 is ook het format voor het risicoprofiel zelf nog aangepast, omdat bleek dat 1 specifieke combinatie van antwoorden tot een zodanig hoog puntenaantal leidde dat er wel veel risico kon worden genomen, terwijl degene die het profiel invulde bij de eerste 2 vragen antwoorde dat hij geen ervaring en geen kennis van beleggen had.

Deze ene specifieke combinatie van antwoorden was niet erg rationeel, maar werd wel soms toegepast door gewezen deelnemers en daarom moest SPA vanuit zijn zorgplicht hier een aanpassing doorvoeren. Dit heeft in 2019 tot extra werk geleid en zal in 2020 wellicht ook nog tot extra werkzaamheden leiden bij de jaarlijkse controle op de consistentie tussen het beleggingsprofiel en het risicoprofiel.

De zorgplicht houdt ook in dat het fonds de gewezen deelnemers ook in bepaalde andere gevallen dient te wijzen op de gevolgen van de door hem/haar genomen beleggingsbeslissing. Kort gezegd moeten beleggingsrisico's worden beheerst met het oog op de naderende pensioendatum. Dit betekende dat de risico's geacht werden te worden afgebouwd naarmate de pensioendatum dichterbij kwam, waarbij de standaardregel wordt gehanteerd dat obligaties minder risicovol zijn dan aandelen en cash weer minder risicovol dan obligaties. Door de zeer uitzonderlijke situatie met de rente, die voor veel looptijden naar 0% en lager is gegaan, gaat die standaardregel niet meer altijd op. Het risico van een slecht rendement met obligaties is ernstig toegenomen, zowel door een lage directe opbrengst als dat de kans op koersdalingen als gevolg van rentestijgingen een stuk groter is geworden. En nu de Wet Verbeterde Premiereregeling is ingevoerd, is dit uitgangspunt van risico afbouwen niet meer zo een eenduidige regel; immers deze nieuwe mogelijkheid onder deze wet – waarbij gekozen kan worden voor een variabel pensioen - vereist feitelijk dat tot de pensioendatum meer in aandelen belegd wordt (bijvoorbeeld d.m.v. een Life Cycle Doorbeleggen, maar men kan dit ook in Self Select zelf regelen). En de wet vindt het dus niet meer automatisch logisch om het risico zo volledig af te bouwen als voorheen de norm was, maar vindt het een reële optie om risico te blijven lopen tot op de pensioendatum, indien de gewezen deelnemer de optie wil openhouden om voor een variabel pensioen te kiezen. De norm "beleggingsrisico's moeten worden beheerst met het oog op de naderende pensioendatum", heeft een andere reikwijdte gekregen, die nu niet meer uniform is maar veel meer afhankelijk van de voorkeuren, risicotolerantie ('risk appetite') en draagkracht van de gewezen deelnemer. Het aanschrijven van de gewezen deelnemers met een BP-kapitaal zal dus genuanceerder moeten gebeuren. Hetzelfde geldt echter andersom; gewezen deelnemers die in de Life Cycle zitten, willen misschien toch nog meer risico nemen aan het einde van de Life Cycle, mede door de lage rente die op cash (het liquiditeitsfonds) gegeven wordt.

De BP-risicohouding

Door nieuwe wetgeving moet nu het risico dat ingesloten ligt in het gebruik van de Life Cycle op een specifieke manier inzichtelijk worden gemaakt. Dat risico wordt gedefinieerd en gepresenteerd als het percentage dat weergeeft hoeveel het pensioen op pensioendatum in het pessimistische economische scenario lager uitkomt dan in het te verwachten (neutrale of mediane) scenario. Dat percentage is dan volgens de wet de "maximaal acceptabele afwijking" die het fonds in de Life Cycle hanteert en dat percentage c.q. die "maximaal acceptabele afwijking" wordt "de risicohouding" genoemd.

Voor het berekenen van het percentage/de risicohouding heeft de wetgever een specifieke rekenmethode vastgesteld alsmede een set van 2000 economische scenario's die gebruikt moeten

worden bij het maken van de berekeningen. Dit betreft de set die ook in de haalbaarheidstoets wordt gebruikt (daar zitten overigens ook onrealistisch negatieve scenario's tussen). De definitie die voor pessimistisch scenario en neutraal (verwacht) scenario wordt gebruikt, is dezelfde als die in het UPO gebruikt gaat worden (waarin het mogelijke te bereiken pensioen in 3 economische scenario's wordt gepresenteerd: pessimistisch, neutraal en optimistisch).

Het bestuur heeft de risicohouding die opgesloten zit in de door de werkgever en werknemers overeengekomen en in het pensioenreglement opgenomen opbouw van pensioenkapitaal in de Life Cycle (almede de met het Verantwoordingsorgaan afgestemde Life Cycle Doorbeleggen) laten uitrekenen. Omdat er in een Life Cycle veel deelnemers zitten met verschillende leeftijden, zijn er 3 maatmannen gedefinieerd. Op die manier wordt de berekende risicohouding leeftijdsspecifieker. De verdeling van de beleggingen en de resterende looptijd is immers erg verschillend bij verschillende leeftijden. O.b.v. van de door de wet voorgeschreven berekeningen kwamen voor de Life Cycle voor de 3 maatmannen de volgende maximaal aanvaardbare afwijkingen (risicohouding) tot stand:

- a. voor het leeftijdscohort van 35 tot 44 jaar: 67%;
- b. voor het leeftijdscohort van 45 tot 54 jaar: 43%;
- c. voor het leeftijdscohort van 55 tot 65 jaar: 28%.

Voor de opbouw van pensioenkapitaal in de Life Cycle Doorbeleggen zijn de berekende maximaal aanvaardbare afwijkingen als volgt:

- a. voor het leeftijdscohort van 35 tot 44 jaar: 79%;
- b. voor het leeftijdscohort van 45 tot 54 jaar: 65%;
- c. voor het leeftijdscohort van 55 tot 65 jaar: 42%.⁸

De veronderstelling is hierbij overigens dat er met het kapitaal een vast pensioen wordt ingekocht. De belegging in de Life Cycle Doorbeleggen is natuurlijk bedoeld voor degenen die ook na de pensioendatum willen doorbeleggen (variabele pensioenuitkering). SPA biedt echter geen variabele pensioenuitkering aan, die kan bij andere pensioenfonds of verzekeraars worden aangekocht. Maar er kan ook altijd beslist worden om op de pensioendatum toch een vaste pensioenuitkering aan te kopen. Bovenstaand resultaat is overigens niet alleen het gevolg van het feit dat in het pessimistische scenario de beleggingen het heel slecht hebben gedaan en het kapitaal daardoor laag uitpakt, maar ook van de rekenrente die op het moment van de pensioendatum geldt. Die bepaalt immers hoeveel pensioen iemand kan inkopen van het door hem/haar opgebouwde kapitaal. Anders gezegd, ook al doet het kapitaal het best goed, als de rekenrente historisch gezien laag is op het moment dat iemand met pensioen gaat, dan pakt het pensioen alsnog lager uit dan in het geval de rekenrente op dat moment dichterbij het historisch gemiddelde zou liggen. Dit deel van de risicohouding(-uitkomst) is dus geen onderdeel van de Life Cycle, maar wordt extern bepaald (i.c. door de wetgever). De afwijkings-percentages zijn voorts bij SPA wat hoger dan bij

⁸ Uitleg: bij de 'maatman 35-jarige', in de Life Cycle betekent de maximaal acceptabele afwijking van 67% dat als het pessimistische scenario zicht voordoet (= het 5e percentiel), het pensioen 67% lager is dan het pensioen dat bij een neutraal scenario verwacht mag worden. De kans daarop is (want 5e percentiel) 5%. Als je 45 jaar bent en in de Life Cycle belegt betekent deze maximaal aanvaardbare afwijking (de risicohouding) dus dat je pensioen in het pessimistische scenario 43% lager zou uitkomen dan in het te verwachten scenario.

open fondsen met eenzelfde Life Cycle omdat er geen premie meer gestort wordt (dit verschijnsel kent SPA bij de haalbaarheidstoets ook).

59 jarigen

In het kader van de zorgplicht zijn in 2019 ook degenen die deelnemer zijn aan de Life Cycle aangeschreven, indien zij in de periode oktober 2019 – september 2020 59 jaar oud worden. Zij zouden in 2019 met hun beleggingen volledig overgaan naar het liquiditeitsfonds. SPA heeft een brief gestuurd om hen te attenderen op het feit dat zij conform het Life Cycle beleggingsplan vanaf september 2019 voor een relatief lange tijd voor 100% in het liquiditeitsfonds zullen gaan deelnemen. Omdat het liquiditeitsfonds door de situatie op de financiële markten zeer lage en sommige jaren zelfs licht negatieve rendementen kent en omdat de pensioenleeftijd voor hen van 62,5 naar 65 is opgeschoven en ze misschien zelf pas op hun 66ste of 67ste met pensioen gaan, worden deze personen erop geattendeerd dat het pensioenkapitaal voor - afhankelijk van de leeftijd waarop men met pensioen gaat - 3,5 tot 7 jaar in het liquiditeitsfonds belegd gaat worden. Met name voor 58 en 59-jarigen die van plan zijn om pas op hun 65ste of nog later met pensioen te gaan, is een alternatief dan zeker te overwegen. De groep is gewezen op de mogelijkheid om naar Self Select over te stappen en het kapitaal toch nog voor enkele jaren anders te beleggen. Vanzelfsprekend zitten daar ook risico's aan, die eenieder voor zichzelf moet inschatten. Hierbij wijst het fonds erop dat de gangbare theorie ervan uit gaat dat obligaties minder risicovol zijn dan aandelen, maar dat dit in bepaalde economische omstandigheden zeker niet het geval hoeft te zijn. Zo zijn er veel economen die er in de huidige situatie op wijzen dat door de historisch extreem lage rentestand, de kans aanwezig is dat er flinke koersverliezen kunnen worden geleden op obligaties als de rente weer gaat stijgen. Daar staat tegenover dat bij een stijgende rente ook de rekenrente stijgt en er dan tegen een beter tarief pensioen kan worden ingekocht.

Gewezen deelnemers worstelen soms met de vraag of ze toch nog een aantal maanden of jaren weer in aandelen of obligaties moeten beleggen, teneinde een positief resultaat te halen. Dit biedt uitzicht op betere resultaten, maar draagt natuurlijk ook een risico op slechtere resultaten in zich. SPA wil en mag hier niet specifiek over adviseren en raadt gewezen deelnemers daarom altijd aan om advies in te winnen bij een professioneel adviseur.

3.2.5 Uniform Pensioen Overzicht (UPO)

SPA is verplicht om tijdig een Uniform Pensioen Overzicht (UPO) aan de gewezen deelnemers te versturen. De model-UPO's voorzien (nog) niet in een hybride-regeling zoals ATOS ML en BP. In verband daarmee is het noodzakelijk twee UPO's te verstrekken: een UPO voor ATOS ML (een uitkeringsovereenkomst) en een UPO voor ATOS BP (een premieovereenkomst). In Q3 2019 is aan alle gewezen deelnemers een UPO verstuurd. In de tussentijd is er weinig veranderd; er is in de afgelopen 5 jaar geen toeslag verleend, dus de meeste cijfers voor ATOS ML zullen overeenkomstig de cijfers uit de UPO van 2014 zijn. Wel zal het aanwezige BP-kapitaal veranderd zijn. Vanaf 2020 wordt er meer informatie in de UPO opgenomen, zoals informatie over het mogelijke te bereiken pensioen, dat in 3 scenario's wordt gepresenteerd (pessimistisch, neutraal en optimistisch).

3.2.6 Waardeoverdrachten

Ultimo 2019 waren er bij SPA geen wachtlijsten meer van gewezen deelnemers die om waardeoverdracht hadden verzocht, maar welke nog niet waren afgerond. De dekkingsgraad was heel 2019 meer dan 100% en daarom zijn alle ingediende verzoeken tot waardeoverdracht (het zogenaamde overhevelen van de opgebouwde pensioenaanspraken naar de pensioenuitvoerder van een nieuwe werkgever) ook gehonoreerd in 2019. De verwachting is dat nieuwe verzoeken in 2020 grotendeels niet mogen worden afgehandeld, omdat SPA of het ontvangende pensioenfonds een te lage dekkingsgraad heeft.

3.2.7 Reglementen, Statuten, Uitvoeringsovereenkomst en de ABTN

3.2.7.1 Eindloonregelingen en ATOS ML en BP (voorheen Oriflex ML en BP)

In de pensioenregelingen van het fonds hebben zich in 2019 geen wijzigingen voorgedaan.

3.2.7.2 Statuten

In het boekjaar zijn geen wijzigingen doorgevoerd in de statuten.

3.2.7.3 Uitvoeringsovereenkomst

De uitvoeringsovereenkomst met de werkgever Atos Nederland B.V. is per 27 november 2014 door de werkgever opgezegd. De belangrijkste afspraken die sinds 27 november 2014 tussen de onderneming Atos en SPA nog gelden, zijn enkele afspraken over de samenwerking, informatie-uitwisseling en het in beperkte omvang faciliteren van diverse materiële en immateriële wederzijdse ondersteuning.

3.2.7.4 ABTN

In 2019 is de ABTN een aantal keer geactualiseerd. In H1 2019 is de ABTN 3 keer aangepast met verduidelijkingen inzake het gebruik van bedrijfsobligaties in de Return portefeuille en de restricties die gelden voor bepaalde beleggingen, verduidelijkingen m.b.t. het ESG⁹-beleid n.a.v. de IORP-wetgeving, redactionele verbeteringen in de beschrijving van het valutabeleid en het aanpassen van de bijlagen A en B waarin de actuele actuariële grondslagen en de nieuwe flexibiliseringsfactoren voor 2019 zijn doorgevoerd. Op 9 mei 2019 is de ABTN aangepast om o.a. de beleggingen in beursgenoteerde vastgoedbeleggingsfondsen nader te duiden. Het fonds was genoodzaakt om een limiet te stellen voor deze categorie. Met de voorgestelde beperking tot 1,5% van de totale portefeuille per categorie wordt de omvang voldoende restrictief ingekaderd en is er normaal gesproken genoeg ruimte om gebruik te kunnen blijven maken van de vermogensbeheerders en de gekozen fondsen. Andere wijzigingen waren van meer redactionele aard dan wel correcties van foutjes of verouderde tekst.

In juli heeft het bestuur een aantal vereiste aanpassingen doorgevoerd in de ABTN. Er is een paragraaf 2.4 toegevoegd met een beschrijving van de gehanteerde en met het VO besproken en afgestemde Risicohouding voor BP-fondsen. Voorts is - n.a.v. de opmerkingen van de VC - het

⁹ Environmental, Social and corporate Governance (ESG).

dynamisch anticyclisch beleggingsbeleid meer uitgebreid beschreven. Ten aanzien van de rekenregels inkoop pensioen bij pensionering is de bestaande praktijk toegevoegd dat de inkoop vanuit de BP-regeling gebeurt op basis van het minimaal vereist vermogen (104%).

De Control Cycle Beleggingsbeleid is daarnaast op een aantal punten uitgebreider beschreven en redactioneel verbeterd. De geldigheid van het beleggingsjaarplan – dat tot 30 juni 2019 liep - werd verlengd tot 31 december 2019. Verder zijn er weer een aantal redactionele wijzigingen/verbeteringen doorgevoerd en is verouderde tekst geschrapt of up to date gemaakt.

In Q4 2019 zijn er in de ABTN weer 2 keer aanpassingen doorgevoerd. In november is o.a. de door het fonds gehanteerde procedure voor het berekenen van de (beleids)dekkingsgraad verder uitgeschreven, waarbij de controlerende rol van het bestuur en het pensioenbureau meer expliciet wordt omschreven en dat APS de FTK-staat bij DNB indient. Voorts is toegevoegd dat er wordt geïndexeerd vanaf een beleidsdekkingsgraad van 110%, het Crisisplan is ge-updated waarbij de situaties die SPA karakteriseert als een crisis en het communicatiebeleid in een crisissituatie meer uitgebreid zijn beschreven. Daarnaast zijn enkele verduidelijkingen m.b.t. het beleggingsbeleid opgenomen: verduidelijkt is dat er bij significant gewijzigde marktomstandigheden o.b.v. een SAA-studie de beleggingscategorieën in de RP en de bijbehorende bandbreedtes nader worden vastgesteld en dat er bij het berekenen van de hedge rekening wordt gehouden met de rentehedge-effecten van de aanwezige euro-credits in de RP-portefeuille. De beleggingsovertuigingen van SPA zijn voorts beter gecategoriseerd en opnieuw uitgeschreven en in het beleggingsplan zijn de verouderde gegevens en achterhaalde cijfers geactualiseerd.

In december is de ABTN aangepast teneinde met name de nieuwe SAA-studie te verwerken dan wel explicitering van bestaande afspraken of uitgangspunten op te nemen. De beschrijving en resultaten van de uitgevoerde SAA-studie zijn toegevoegd en m.b.t. de RCP tracking error (TE) is verduidelijkt dat dit de "verwachte TE" betreft. Dit, omdat de oude tekst een harde grens impliceerde en dat was het niet. Deze tracking error is een resultante van de harde grenzen van de beleidsrestricties (i.c. de landenallocatie en looptijdrestricties). De TE maakt geen deel uit van deze harde begrenzingen, maar wordt gebruikt en is bedoeld als indicator waarop gemonitord wordt, hetgeen nu duidelijker uit de ABTN blijkt. Daarnaast is de risicohouding van het fonds wat verduidelijkt en de beschrijving uitgebreid. Het maximum voor de categorie vastgoed in beursgenoteerde vastgoedbeleggingsfondsen is verhoogd van 1,5% naar 2%, omdat de beleggingsfondsen die gebruikt worden op aantrekkelijke momenten toch wat meer in deze aandelen beleggen en daarmee automatisch het percentage in deze aandelen voor SPA ook toeneemt. Voor een goede en efficiënte portefeuilledeling is daarom iets meer ruimte nodig. De hele markt ziet dit gewoon als aandelen en ook de commissie Parameters heeft zoals bekend geen aparte parameter voor deze categorie aandelen en schaarst ze dus gewoon onder de categorie beursgenoteerde aandelen. De beschrijving van de invulling van de risico's (S1) uit de wortelformule van het FTK is voorts geactualiseerd en ook de beschrijving van het onderscheid tussen de RCP en RP is verduidelijkt. Toegevoegd is ook dat de minimum rating voor tegenpartijen bij derivaten A+ is; dit was wel beleid in de RCP, maar voor specifiek het RCP-mandaat niet duidelijk genoeg geëxpliciteerd in ABTN. Tenslotte is toegevoegd dat het aandeel vastrentende

waarden HY en EMD met een rating voor tegenpartijen die lager is dan BBB, beperkt moet blijven. De overige wijzigingen betreffen redactionele verbeteringen en correcties op foutjes.

3.2.8 Governance

De governance van SPA is gewijzigd per 1 januari 2019; het actieve toezicht van de Visitatiecommissie is per die datum vervangen door toezicht van een Raad van Toezicht, die haar oordeel over het gevoerde beleid vanaf 1 januari 2019 geeft.

In het Verantwoordingsorgaan vond 1 wijziging plaats: René Upperman trok zich terug uit het Verantwoordingsorgaan en per 1 april 2019 is als vervanger Chris Bell toegetreden.

De samenstelling van het bestuur is in 2019 niet veranderd; in Q4 2019 zijn wel verkiezingen georganiseerd voor een zetel van de gewezen deelnemers. Uit die verkiezingen is in Q2 2020 een nieuw potentieel bestuurslid voortgekomen; zij wordt getoetst door de RvT .

Diversiteit en de code pensioenfonds

Het bestuur heeft concrete stappen gezet om te bevorderen dat fondsorganen divers worden samengesteld. Het bestuur en het VO worden (groten)deels door verkiezingen samengesteld en dat bemoeilijkt een precieze afspiegeling. Bij de werkgever werken en werkten er voorts altijd al heel weinig vrouwen. Bij de verkiezingen van het bestuur heeft het bestuur vrouwen en jongeren expliciet opgeroepen om zich kandidaat te stellen. Dit heeft nog geen vrouwelijk lid van het bestuur opgeleverd. Bij de Raad van Toezicht is voorts de verplichting gesteld om minimaal 1 vrouw te benoemen. Zij is in 2019 als lid en voorzitter aangesteld. Daarmee is 33% van de Raad van Toezicht vrouw, terwijl de populatie vrouwen in het fondsbestand ongeveer 18% is. In het VO zit een jonge vrouw, waarmee 16% van het VO uit vrouwen bestaat, wat dicht aansluit bij genoemde 18%.

Dat het VO en het bestuur statutair door verkiezingen samengesteld worden, heeft ook direct gevolgen voor het spanningsveld tussen democratische verkiezingen en diversiteitseisen stellen aan vertegenwoordigers van de bij het fonds betrokkenen. Het bestuur geeft prioriteit aan het democratische proces. Om die reden wordt in dit opzicht niet volledig aan de pensioencode voldaan.

De Code Pensioenfonds stelt als uitgangspunt dat benoeming en ontslag worden uitgevoerd door belanghebbenden, zo mogelijk door het orgaan zelf, met betrokkenheid van een ander orgaan van SPA. SPA heeft problemen - die uitgebreid beschreven zijn in het jaarverslag over 2017 - in het verleden gekend en is door die ervaring afgeweken van dit uitgangspunt m.b.t. het benoemen en ontslag van leden van het VO.

Zelfevaluatie

De evaluatie van het functioneren van het bestuur (de zelfevaluatie) over het boekjaar 2019 is ook weer uitgevoerd. De doelstelling van de zelfevaluatie is een "zelf-toetsing" van het bestuur, zowel

individueel als geheel, die de prestaties op hetzelfde peil moet houden of, indien mogelijk, moet verbeteren. De zelfevaluatie is uitgevoerd op basis van de voor SPA geldende procedure voor de periodieke evaluatie van het functioneren van het bestuur.

De belangrijkste bevindingen van het bestuur t.a.v. het eigen functioneren zijn:

- 1 N.a.v. het onderdeel "Besluitvorming" werd besloten het uitlopen van de vergadertijd beter in de gaten te houden. Actie: alle deelnemende bestuurders aan de vergadering moeten de discipline t.a.v. agendapunten die weinig tijd nodig hebben, vergroten.
- 2 N.a.v. het onderdeel "Communicatie" kwam het bestuur tot de conclusie dat in 2019 voldoende over het onderwerp "niet kunnen indexeren" gepubliceerd is zodat dit aandachtspunt n.a.v. de zelfevaluatie 2018 goed is opgepakt.
- 3 N.a.v. het onderdeel "Bewaken grenzen van taken en bevoegdheden van fondsorganen" zijn we ons bewuster geworden van het risico van overschrijding van grenzen, m.a.w. het risico op "meesturen" door organen als VO en RvT. Bestuur beslist en is eindverantwoordelijk. Ingeval van onduidelijkheden moet het bestuur knopen doorhakken. Awareness over het bewaken van grenzen in rolverdeling tussen RvT, VO en Bestuur is aanwezig.
- 4 N.a.v. het punt "Opvolging bestuurders" moeten we uitvoering geven aan opleiding voor toekomstige (vrouwelijke) verkiesbaar zijnde aspirant bestuursleden. Voor 2020 lijkt het er op dat een gekozen vrouwelijke bestuurder aan DNB voorgedragen kan worden ter toetsing. In het tweede half jaar 2020 zal bekeken worden hoe opleiding aan andere kandidaat bestuurders op de verkiezingslijst vorm gegeven kan worden.
- 5 Als onderdeel van de zelfevaluatieprocedure heeft de voorzitter, Frank Winnubst, in 2019 met alle bestuursleden apart een evaluatiegesprek gevoerd met als aandachtsgebieden: a: deskundigheid (niveau A en B), b: participatie in bestuursvergaderingen en commissies en c: bijdrage aan bestuur als team.
- 6 T.a.v. risicomangement waren we al eerder in 2019 tot de conclusie gekomen dat het jaarlijks geactualiseerde RMF (Risiko Management Framework) in 2020 weer eens door een externe partij beoordeeld zou moeten worden. Tevens zullen alle in 2019/2020 geïnitieerde aanvullende risicobeheersmaatregelen, zoals opstellen risicokader, kwaliteit risico-opinies, kwartaalrapportage risicobeheersing etc door een externe partij gereviewd worden. Hiertoe wordt in Q2 2020 een externe partij geselecteerd en aangesteld.
- 7 Ten aanzien van het behalen van de financiële statutaire doelstelling om indexatie te verlenen, zijn we niet tevreden. In verband met de afgelopen en nog voortdurende lage renteperiode waar het bestuur geen invloed op kan uitoefenen, is indexatie ook de komende jaren helaas niet te realiseren, maar de indexatie-ambitie is er natuurlijk wel.

Klachtenafhandeling

SPA had altijd al heel weinig klachten, maar in 2018 had SPA voor het eerst in de geschiedenis van het pensioenfonds nul klachten ontvangen en in 2019 is het voor het tweede jaar op rij weer gelukt om nul klachten te ontvangen. Het bestuur is verheugd dat het aantal klachten weer zo laag is uitgekomen en denkt dat dit een positieve indicatie is van de kwaliteit van de dienstverlening en de informatieverstrekking.

In 2019 heeft het bestuur daarom ook geen bezwaren in behandeling hoeven te nemen. Het bestuur is verheugd dat het aantal bezwaren dat is ingediend bij het bestuur voor het vierde jaar op rij op nul is uitgekomen.

Omdat er in 2019 geen klachten waren, hebben deze ook niet geleid tot veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.

Communicatie

De vragen van de gewezen deelnemers en gepensioneerden die bij het pensioenbureau binnen kwamen betreffen vrijwel allemaal vragen over de nakende pensionering of medewerkers die ouder zijn dan 60 jaar en overwegen op een vrijwillige vertrekregeling van de werkgever in te gaan en willen weten wat dat betekent voor hun pensioen. Uit het beperkt aantal vragen en reacties en het ontbreken van klachten over de communicatie van SPA over de afgelopen jaren leidt het bestuur af dat de effectiviteit van de communicatie goed is. Twee reacties die de afgelopen anderhalf jaar zijn ontvangen m.b.t. de communicatie betroffen twee complimenten over berichten op de website. Om die redenen en het feit dat dit flinke kosten met zich brengt, is de effectiviteit van de communicatie niet extern getest, zoals de Code Pensioenfondsen graag ziet gebeuren. Bij een deel van de vragen die binnen komen, geldt voorts ook nog dat de gevraagde informatie gewoon op de website staat, maar mensen daar niet eerst hebben gekeken. De website is eind 2018 zowel beveiligd als technisch en inhoudelijk gecontroleerd en up-to-date gebracht.

3.2.9 Toezicht en toezichteisen

3.2.9.1 Intern Toezicht

Grote ondernemingspensioenfondsen met een paritair of onafhankelijk bestuur moesten vanaf 1 januari 2019 een raad van toezicht instellen. Dit geldt voor fondsen met een belegd vermogen van meer dan € 1 miljard. Kleinere ondernemingspensioenfondsen kunnen verder met een visitatiecommissie. Ook beroepspensioenfondsen hoeven geen raad van toezicht in te stellen. Het bestuur heeft voor de vormgeving van een transparant 'Intern Toezicht' in 2019 een Raad van Toezicht (RvT) ingesteld. Het bestuur heeft het Verantwoordingsorgaan een bindende voordracht laten doen voor drie RvT-leden. De voorgedragen leden zijn benoemd en de leden hebben een toezichtverslag geschreven m.b.t. het boekjaar 2019 en haar goedkeuring gegeven met betrekking tot het jaarverslag (zie paragraaf 4.3).

3.2.9.2 Deskundigheidsbevordering

In het kader van de (permanente) 'deskundigheidsbevordering' en teneinde het opleidingsplan nader in te vullen zijn er o.a. in 2019 de volgende opleidingen/cursussen en educatieve sessies gevolgd:

- a) SPO Module Vermogensbeheer & Beleggingsbeleid
- b) ISAE 3402 II kennissessie van KAS BANK (Caceis);
- c) SPO-cursus Risicomanagement en Uitbesteding;
- d) SPO-cursus Dynamiek in de bestuurskamer;
- e) Cursus bestuurs- rechtspersonen en stichtingenrecht door HvG (allen);

f) Diverse beleggingsseminars.

In het opleidingsplan is opgenomen welke educatie een bestuurder in 2020 zal volgen.

3.2.9.3 Toezicht DNB

Aan SPA zijn in 2019 geen dwangsommen, aanwijzingen of boetes opgelegd. Er is geen bewindvoerder aangesteld en SPA is ook niet - geheel of gedeeltelijk - onder curatele geplaatst. Wel is er een nieuw herstelplan sinds 01-06-2015 van toepassing (zie paragraaf 3.2.2). De nieuwste eisen becijferen per 01-01-2020 dat het fonds een VEV van 13,1% zou moeten hebben, terwijl de BDG per 31 december 2019 100,0% is. En er is dus t.o.v. het VEV een tekort van 13,1% beleidsdekkingsgraadpunten. In dat kader is er in Q1 2020 weer een update van het herstelplan ingediend.

In 2018 is er door SPA bezwaar gemaakt bij DNB tegen de in 2017 opgelegde aanwijzing. De bezwaarcommissie van DNB (dit betreft een interne DNB-commissie) heeft het bezwaar in 2019 afgewezen. Het bestuur heeft besloten dat zij – ondanks dat het bestuur het niet eens is met de beslissing op het bezwaar - niet in beroep zal gaan bij de rechtbank Rotterdam. Het bestuur heeft met een positieve insteek alle gevraagde wijzigingen doorgevoerd en het als een leerzaam traject ervaren; DNB heeft in Q1 2019 vervolgens aangegeven dat SPA heeft voldaan aan de aanwijzing. In Q1 2020 werd echter wederom een voornemen tot een aanwijzing ontvangen van DNB, waar het bestuur in Q1 en Q2 mee aan de slag is gegaan.

3.2.9.4 Milieu, klimaat, de mensenrechten en de sociale verhoudingen

De visie van het bestuur is dat het fonds met haar beleggingsbeleid en de daarbij gebruikte financiële instrumenten aan de wettelijke eisen voldoet. Bepaalde instrumenten (aandelen van uitgesloten bedrijven en obligaties van uitgesloten staten) worden niet toegestaan, omdat de desbetreffende bedrijven zich schuldig maken aan kinderarbeid, schending van andere mensenrechten en de productie van nucleaire wapens en/of clustermunitie of omdat de staten de mensenrechten schenden en/of dictaturen zijn. SPA hanteert een uitsluitingslijst voor bepaalde landen en bedrijven, teneinde het beleid nader vorm te geven. De lijst bevat concrete namen van landen en bedrijven waarin niet op directe¹⁰ wijze belegd mag worden. De lijst met restricties m.b.t. beursgenoteerde ondernemingen betreft vooral wapenfabrikanten. De lijst met 'verboden' landen betreft vooral dictaturen en landen met regeringen die voortdurend betrokken zijn schendingen van internationaal humanitair recht of de basale democratische beginselen.

De wijze waarop in het beleggingsbeleid voorts rekening wordt gehouden met het milieu, klimaat, de mensenrechten en sociale verhoudingen (hierna: MKMS) is als volgt: een van de acties die het bestuur in 2019 in dit kader heeft ondernomen is het overstappen van het Institutional Euro Assets Liquidity Fund naar het Institutional Cash Series plc Liquid Environmentally Aware Fund ("Euro LEAF"), een "groen"fonds dat met inachtneming van actuele ESG-criteria is opgebouwd. Met 5%

¹⁰ Indien deze bedrijven in een breed gespreid beleggingsfonds voorkomen mogen ze slechts een zeer klein onderdeel uitmaken van het kapitaal van SPA (<0,5%).

van de beheervergoeding inzake dit fonds koopt BlackRock (BR) emissierechten op om de CO2 uitstoot te verminderen.

Bedrijven met een specifiek product dat milieutechnisch aan discussies onderhevig¹¹ is, worden overigens niet a priori uitgesloten. SPA sluit in de uitvoering van haar MKMS-beleid aan op het beleid dat de vermogensbeheerder 'default' uitvoert over haar toevertrouwde gelden. BR heeft de Principles for Responsible Investment van de Verenigde Naties ondertekend in 2008. In Q1 2020 heeft BR publiekelijk aangekondigd dat zij nadrukkelijk haar beleggingsbeleid nog meer gaat afstemmen op ESG en met name klimaatcriteria. BR past de vraagstukken over hun corporate governance-programma, inclusief de behandeling van ESG-vraagstukken, in een investeringscontext toe. BR is van mening dat een adequaat corporate governance-kader, inclusief sterk leiderschap en goed management, bijdraagt aan succes op lange termijn en een beter risico gewogen rendement biedt. Wat betreft voting & engagement beoordeelt de vermogensbeheerder alle aandeelhouderstemmingen apart, waarbij alle facetten van het bedrijf meegenomen worden. Het stemgedrag is in overeenstemming met hun markt-specifieke stemrichtlijnen, welke gevonden kunnen worden op de website (<http://www.blackrock.com/corporate/en-gb/about-us/responsible-investment>). SPA onderschrijft deze richtlijnen.

M.b.t. de implementatie geldt dat BR ieder jaar in contact treedt met circa 1.500 bedrijven. Om het engageerproces te prioriteren gebruiken ze een reeks van bronnen:

- Klant specifieke ESG-evaluaties;
- De BR-analyse van aandeelhouderstemmen;
- Onderzoek van fundamentele investeringsteams van BR;
- Screening en governance-/specifiek onderzoek;
- Data van de interne scientific active modellen van BR, en;
- Onderzoek van zakenbanken en externe governance specialisten.

BR wordt geïnformeerd over het stemmen en de engagement-policies en activiteiten middels publicaties op de website van de vermogensbeheerder. Een rapportage is beschikbaar op bovengenoemde website. Elk jaar wordt door BR een stemverslag gepubliceerd en bestuursverslagen die een diepgaandere uitleg van de corporate governance activiteiten geven en hoe ze deze in de praktijk brengen.

De portefeuillemanagers integreren MKMS-criteria (de mate is daarbij mede afhankelijk van de verschillende portefeuilles) in hun beleggingsbeslissingen, vanuit de overtuiging dat deze factoren bijdragen aan het resultaat op lange termijn. In dit kader is een specifiek Impact fonds door BR toegevoegd binnen de door BR beheerde portefeuille.

De overkoepelende corporate governance benadering van BR is opgenomen in hun Corporate Governance en Engagement principes die ook te vinden zijn op de website. Het bestuur is van mening dat het beleid van het fonds voldoende invulling geeft aan de ESG-principes en heeft verder geen uitgebreid gedetailleerd beleid ontwikkeld voor overige MKMS of andere sociale aspecten.

¹¹ Bijvoorbeeld aanbieders van fossiele brandstoffen.

Stembeleid

Het stembeleid is vastgelegd in de ABTN en in 2019 niet gewijzigd. SPA voert geen actief stembeleid. De aandelenposities zijn vooral internationaal en worden om efficiency- en kostenoverwegingen beheerd door de (externe) vermogensbeheerders. Er wordt in deze gebruik gemaakt van het stembeleid van de betrokken vermogensbeheerders.

Het stembeleid van de vermogensbeheerder Grantham, Mayo, Van Otterloo (GMO) is dat zij als lange termijn beleggers proberen de belangen van hun cliënten te verdedigen, niet alleen ten tijde van de initiële aankoop van effecten, maar ook gedurende de volledige periode dat deze effecten worden gehouden in de portefeuilles. Daarom stemt GMO m.b.t. de aandelenbeleggingen die zij beheert conform het door GMO gevoerde beleid en procedures tenzij - in het geval van afzonderlijk beheerde accounts- klanten een andere opdracht geven.

Voor klanten die zoals SPA expliciet de verantwoordelijkheid voor het stemmen aan GMO hebben gedelegeerd, hanteert GMO hierop afgestemde procedures en een vastgelegd stembeleid. GMO gebruikt een derde partij voor de uitvoering van haar stembeleid (i.c. ISS). De beleidsuitgangspunten en de procedures van GMO beschrijven de taken waarvoor ISS wordt ingehuurd, zoals de volmacht richtlijnen, tijdig indienen van stemmen, de administratieve afhandeling van het stemproces, hoe belangenconflicten zullen worden aangepakt en verslaggevingseisen. ISS publiceert haar voting policies per regio op hun website: <http://www.issgovernance.com/policy-gateway/2016-policy-information/>.

Klanten die de verantwoordelijkheid voor het stemmen aan GMO hebben gedelegeerd kunnen overeenkomen dat m.b.t. een specifieke stemming GMO op een bepaalde wijze zal stemmen. Een kopie van GMO's stembeleid is beschikbaar op aanvraag of kan worden gevonden op de website van de SEC (www.sec.gov), als onderdeel van GMO's Trust registratie.

Het volledige stembeleid is te vinden in 2 documenten waarover SPA beschikt ('GMO Trust proxy voting policy' en het 'GMO-proxy voting policies and procedures' document). Voor de beleggingsfondsen waarin SPA belegt, is het stembeleid van GMO Trust van toepassing. GMO Trust delegeert de verantwoordelijkheid voor het stembeleid echter aan de 'investment adviser' van de beleggingsfondsen van GMO LLC, dus vandaar twee documenten. Per kalenderjaar worden tenslotte nog de volgende twee rapporten per GMO-fonds geproduceerd:

- Vote Summary Report (VSR). Dit rapport bevat per onderneming iedere 'voting policy recommendation' van ISS, en de daadwerkelijk uitgebrachte stemmen.
- Ballot Level Statistical Issues Summary Report (SIS). Dit rapport geeft een weergave van de stemhistorie per thema.

SPA voert verder een sober MKMS beleid en is niet aangesloten bij een regeling van de Nedelrandse pensioenfondsen en volgt niet automatisch alle Principes van de VN, al overlappen die wel deels met de uitgangspunten die SPA wel hanteert.

3.2.9.5 Compliance

Er zijn in het verslagjaar in het licht van de gedragscode en de compliance regeling van het fonds door de medewerker van het pensioenbureau die de taak van compliance officer heeft, geen bevindingen van overtredingen of andere schendingen geconstateerd.

3.2.9.6 Code Pensioenfondsen

In 2019 is de Code Pensioenfondsen weer helemaal nagelopen en is er een schriftelijke rapportage gemaakt met een beschrijving of – en zo ja hoe – aan iedere norm voldaan wordt. Dit overzicht is ook aan het VO ter beschikking gesteld en in december 2019 besproken. Het bestuur leeft de Code Pensioenfondsen vrijwel geheel na. In de vier¹² gevallen dat dit (gedeeltelijk) niet het geval is, is dit elders in dit hoofdstuk beschreven en wordt uitgelegd waarom er niet aan voldaan wordt.

3.2.10 Beleidsontwikkelingen omtrent het vermogensbeheer

3.2.10.1 Uitvoering beleggingsbeleid Atos Middelloon (ML) en Atos Eindloon (EL)

In 2019 zijn in het rentehedge-mandaat van BlackRock (de Risk Control Portefeuille) enkele aanpassingen doorgevoerd; de positie van ongeveer EUR 96 miljoen in de staatsobligatie Oostenrijk 2037 is verkocht met herbelegging in twee staatsobligaties van België, één met een looptijd tot 2037 en één met een looptijd tot 2066. Met deze transactie werd het rendement van de portefeuille ietwat verbeterd tegen een aanvaardbaar stukje extra risico. Deze transactie zorgde voor de optimalisatie van de RCP-portefeuille, omdat het risico niet significant toeneemt en deze toename acceptabel is en het rendement duidelijk verbetert. De yield op de Oostenrijkse obligatie was gedaald, waardoor het aantrekkelijk was om vroegtijdig afscheid te nemen en koerswinst te realiseren. De yield op de Belgische staatsobligaties was significant beter, al wordt aan die obligatie door de markt ook een ietwat hoger risico gekoppeld. Er waren geen aanpassingen in de afdekking van de langetermijnverplichtingen (continuering van 20% UFR rentehedge).

Met betrekking tot de uitvoering van het vermogensbeheer in de Return Portefeuille (RP, waarmee het overrendement nagestreefd wordt) was 2019 het eerste volledige jaar waarin het in 2018 vernieuwde beleid werd uitgevoerd. In Q4 is wel een nieuwe SAA-studie uitgevoerd om het beleggingsjaarplan 2020 vorm te geven. Het vernieuwde beleid is nog steeds toegespitst op multi asset mandaten met een actief en deels passief beheer en de mogelijkheid om anticyclisch dynamisch te beleggen. In dat kader is de verdeling van de RP over de vijf beleggingscategorieën gewijzigd, omdat de in december 2019 uitgevoerde SAA-studie liet zien dat de rendementsverwachtingen van deze vijf categorieën gewijzigd waren en de dynamische aanpak dan met zich brengt dat er relatief meer belegd wordt in die categorieën die naar verwachting meer rendement zullen opleveren.

Het beleid kent minder vrijheidsgraden voor zowel het bestuur als de mandaathouders dan voorheen. Praktisch maakt dit voor het bestuur niet zo heel veel uit, omdat op korte termijn het bestuur weinig gebruik maakte van de voorheen aanwezige ruimere vrijheidsgraden in het beleid.

¹² Een deel betreft het vraagstuk van de diversiteit waarbij het ontbreken van een vrouw in het bestuur de reden is dat niet geheel voldaan wordt aan de Code, zie paragraaf 3.2.8 Governance.

Voor de mandaten ligt dit anders; de vermogensbeheerders zullen minder snel en minder omvangrijk risico in asset classes kunnen afbouwen in de mandaten. Daarvoor is volgens de toezichtsregels nu eerst een SAA-studie vereist. Zie verder de details inzake het beleggingsbeleid voor ATOS ML en Atos EL in paragraaf 3.4 en voor ATOS BP in paragraaf 3.5.

3.2.10.2 Toeslagbeleid

Een verhoging van de pensioenaanspraken en pensioenuitkeringen vanwege loon- of prijsstijging heet "toeslag" (voorheen "indexatie" genoemd). De voorwaardelijkheid van de toeslagverlening is vastgelegd in de pensioenregeling. In de pensioenregeling is gekozen voor categorie D1¹³ van de toeslagenmatrix, zoals gepubliceerd door DNB en het ministerie van SZW.

Bij de vaststelling van het toeslagpercentage geldt als richtlijn de afgeleide Consumenten Prijsindex (CPI) voor alle huishoudens. Het bestuur beslist ieder jaar opnieuw in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken uiteindelijk worden aangepast. Ter financiering van deze voorwaardelijke toeslagtoezegging is geen bestemmingsreserve gevormd. Hiervoor werd en wordt ook geen premie betaald. De ambitie was in 2019 100% CPI-huishoudens afgeleid.

Toeslagbesluit

Als gevolg van het herstelplan en het wettelijk verbod om onder de 110% te indexeren heeft het bestuur van SPA besloten dat de pensioenuitkeringen en de opgebouwde pensioenen per 1 januari 2019 niet werden aangepast aan de gestegen prijzen. De doelstelling, een toeslag van 100% van het "CPI Huishoudens afgeleid"-cijfer over de periode november 2017 – oktober 2018 was 1,7%. De doelstelling werd derhalve ook in 2019 niet gehaald. In de komende jaren zal er, conform het herstelplan, rekening mee moeten worden gehouden dat dit streven niet gehaald wordt. Dit is derhalve een aan het overeengekomen ambitieniveau gerelateerd risico voor de belanghebbenden op korte en op de iets langere termijn. De totale gemiste toeslag sinds 2000 is per 1 januari 2019 opgelopen tot minimaal 6,5% (voor degenen die in 2013 in dienst traden bij Atos en nog rechthebbende zijn bij het fonds) tot 21,5% (voor degenen die al sinds 2000 onafgebroken rechthebbende zijn bij het fonds). De gemiste toeslag van voor 2008 is overigens ook het gevolg van het niet nakomen van de bijstortingsverplichting door Atos Nederland B.V., waarover indertijd gewijzigde afspraken zijn gemaakt tussen het fonds en Atos Nederland B.V. In 2020 en 2021 zal deze achterstand naar verwachting nog verder oplopen. Het bestuur gaat er van uit dat indien de rente weer stijgt, inhaalindexatie ook tot de mogelijkheden zou kunnen behoren (waarvoor wel voornamelijk vereist is dat de dekkingsgraad boven de 130% uitkomt).

Voor een aantal oud Philips-medewerkers geldt de zogeheten "C&P-garantie". De strekking hiervan is dat, indien SPA in enig jaar minder indexeert ten opzichte van het Philipspensioenfonds, de indexatie voor betreffende groep wordt aangevuld tot het indexatieniveau van het Philips-pensioenfonds. Overeengekomen is dat Atos de "C&P-garantie" financiert. In het boekjaar is de door SPA verleende indexatie lager dan bij het Philips-pensioenfonds.

¹³ D.w.z. dat indexatie niet gegarandeerd is en afhankelijk is van de beleggingsresultaten.

De aan de "C&P-garantie" gerelateerde kostendeekkende premie is vastgesteld en die premie is bij Atos in rekening gebracht.

3.2.11 Kosten pensioenfond

SPA verstrekt zoveel mogelijk inzicht in de kosten; dit is niet eenvoudig, omdat sommige kosten voor meerdere doeleinden worden gemaakt.¹⁴ De kosten van pensioenfondsen bestaan uit kosten voor vermogensbeheer en pensioenbeheer. In het algemeen worden de kosten van vermogensbeheer vermeld als percentage van het gemiddelde beheerde vermogen en wordt voorts aangegeven hoeveel de pensioenadministratie (pensioenbeheer) per deelnemer kost.

a) kosten vermogensbeheer

De kosten van vermogensbeheer worden uitgedrukt in een percentage van het belegd vermogen. Deze kosten vormen het leeuwendeel van de totale uitvoeringskosten.

Een vrij accurate benadering van de kosten van het vermogensbeheer voor de pensioenregelingen levert voor 2019 een post op van 7.220.600 euro. Als percentage van het gemiddelde beheerde vermogen (2.877.625.500 euro) is dit ongeveer 0,25% (2018: 0,33%). In dit percentage zijn de transactiekosten meegenomen. De kosten zijn gedaald ten opzichte van 2018 door de vrijval in 2019 van te hoge inschattingen van nog niet ontvangen facturen BlackRock over 2018 en omdat er in 2018 een aantal tegenvallers waren die de kosten in dat jaar verhoogden: er was sprake van incidenteel toegenomen advieskosten door de nieuwe ALM-studie en de implementatie van het nieuwe beleid.

Volgens een onderzoek onder 208 pensioenfondsen (99% van de pensioenfondsenmarkt) van actuariael adviesbureau LCP (2019-editie van het rapport "Werk in uitvoering bij pensioenfondsen") waren de gemiddelde vermogensbeheerkosten in Nederland gedaald in 2018 naar 0,47% (2017: 0,48%) en namen de transactiekosten 1 basispunt af naar 0,09% (2017: 0,10%).

SPA werkt dus goedkoper dan een gemiddeld pensioenfonds en zelfs goedkoper dan enkele zeer grote fondsen.

De over 2019 in kaart gebrachte transactiekosten bedroegen in 0,065% van het vermogen. De door SPA aan DNB gerapporteerde transactiekosten waren in 2018 0,047%, in 2017 0,039%, in 2016 0,045% en in 2015 0,05%. De transactiekosten bedroegen volgens bovengenoemd onderzoek in Nederland in 2018 gemiddeld 0,09%, in 2017 0,10%, in 2016 0,07% en in 2015 gemiddeld 0,08%. SPA werkt dus ook qua transactiekosten al jarenlang goedkoper dan een gemiddeld pensioenfonds.

b) kosten pensioenbeheer

De kosten van SPA zijn in 2019 iets toegenomen. De kosten van pensioenbeheer worden door SPA uitgedrukt in euro's per betrokkene (alle gewezen deelnemers en gepensioneerden) per jaar. Dit zijn de kosten voor de administratie, in- en excasso, communicatie, bestuurskosten en externe

¹⁴ Daarnaast is het soms heel moeilijk zo niet onmogelijk om de kosten uit te splitsen en worden deze dan geschat. Dit is bijvoorbeeld het geval in geval van beleggingen in beleggingsfondsen die weer in andere beleggingsfondsen beleggen.

adviseurs (voor zover deze niet aan vermogensbeheer worden besteed) en deze bedroegen in 2019 1.129.500 euro.

De kosten van de pensioenadministratie zijn 69,04 euro per in 2019 betrokkene¹⁵ (2018 68,27 euro, 2017 67,73 euro, 2016 67,46 euro, 2015 70,30 euro). De stijging van de kosten per betrokkene wordt grotendeels verklaard door hogere actuaris- en governance- (RvT, bestuur). De toezichtkosten van het DNB-toezicht stegen 2% en waren 9,17 euro (2018: 8,99 euro, 2017: 8,37 euro, 2016: 8,42 euro, 2015: 6,60 euro) per betrokkene.

Het is bij open fondsen overigens gebruikelijk om deze kosten uit te drukken in kosten per deelnemer, waarbij alleen het aantal actieven en gepensioneerden meetellen. Deze pensioenbeheerkosten daalden - volgens een onderzoek onder 208 pensioenfondsen (99% van de pensioenfondsenmarkt) van actuariel adviesbureau LCP - per deelnemer in 2018 naar € 106 van € 109 in 2017.

De kosten van de kleinste pensioenfondsen zijn niet significant gestegen en alleen de gemiddelde kosten per deelnemer van de 14 allergrootste fondsen in het onderzoek (met meer dan 100.000 deelnemers) zijn licht gedaald.

3.2.12 (Externe) rapportage en Beleggingsadviescommissie

De Beleggingsadviescommissie hanteert een groot aantal rapportages die SPA in staat stellen om de doelstellingen van het beleggingsbeleid te toetsen (maand- en kwartaalrapportages), waaronder rapportages van KAS BANK (met rendementen, risico-inventarisaties, etc.), de vermogensbeheerders en Actuariel adviesbureau Mercer. De rapportages maken het onder andere mogelijk voor het bestuur om te monitoren of de invulling en/of de hoogte van de afdekking van het renterisico en het risicobudget adequaat plaatsvindt.

Het voornaamste doel van de Beleggingsadviescommissie is om het strategisch en tactisch beleggingsbeleid, dat door het bestuur is vastgesteld, adequaat te volgen en daarover te adviseren. De Beleggingsadviescommissie komt in principe minimaal viermaal per jaar bijeen. De Beleggingsadviescommissie bestond in 2019 uit de volgende leden:

Beleggingsadviescommissie

Naam	Rol	Functie
Drs. Jeroen Boot	adviseur	Vermogensbeheerder bij Bank InsingerGillissen
Drs. Edward Krijgsman	adviseur	Principal adviser, Mercer
Willo Peters	Lid	Bestuurslid Pensioenfonds Atos
Peter Mannaert	Voorzitter	Bestuurslid Pensioenfonds Atos

¹⁵ De berekening wijkt iets af van de in de Code Pensioenfondsen beschreven berekening, omdat de Code uitgaat van open fondsen met actieve premiebetalende deelnemers en SPA een gesloten fonds is met alleen maar gewezen deelnemers en gepensioneerden.

In 2019 is de voorzitterspositie in de Beleggingsadviescommissie overgenomen door Peter Mannaert nadat Pim Baljet eind 2018 was afgetreden als lid van de BAC.

3.2.13 Ontwikkelingen bij Atos

Atos Nederland B.V. (Atos) heeft al 6 jaar een nieuwe pensioenregeling maar blijft d.m.v. (beperkte) ondersteuning nog betrokken bij het fonds. Financieel zijn er geen banden meer, de afspraken behelzen alleen nog ondersteuning met faciliteiten (kantoorruimte die gehuurd wordt), mankracht (het leveren van bestuurders en VO leden), kennis en informatie-uitwisseling. Ook helpt het fonds Atos nog bij het afhandelen van bepaalde arbeidsvoorwaarden van huidig en voormalig personeel (dit betreft de aanvulling op de AOW voor voormalige ex-pats en het betalen van ziektekostenpremies voor een kleine groep gepensioneerden die dit zo hebben afgesproken met Atos). De ontwikkelingen bij Atos zijn alleen nog van belang voor zover het deze aspecten betreft en voor zover Atos wel of niet veel personeel blijft afstoten of kwijtraakt; dit laatste bepaalt immers voor een groot deel de mate waarin er nog waardeoverdrachten (kunnen) plaatsvinden en dus het tempo waarop het aantal betrokkenen bij het fonds afneemt.

3.3 Risicomanagement¹⁶

Het fonds hanteert bij de uitvoering van het risicomanagement een risicomanagement raamwerk waarmee de risico's o.a. inzichtelijk worden gemaakt, een Systematische Integriteit Risico Analyse (SIRA), zowel van het fonds als van de uitvoerder van de pensioenadministratie en de financiële administratie, een compliance charter, een gedragscode, een klokkenluidersregeling, een incidentenregeling en de in de ABTN opgenomen uitgebreide voorschriften om het risico op de beleggingsactiviteiten te beheersen. In het risicomanagement raamwerk komen alle onderwerpen samen; dit zogenaamde 'Risk Management Framework (RMF)' heeft als voornaamste doel de risico's van SPA te inventariseren (inclusief de impact op SPA), de (eventuele) maatregelen te beschrijven om met deze risico's om te gaan en tot slot een 'assessment tool' te creëren die zorgdraagt voor een adequate naleving. Hieronder wordt het ontwerp (opzet), de bouw (bestaan) en de borging (werking) weergegeven.

Uitgangspunt voor het voor 2019 gehanteerde Risicomodel zijn de doelstellingen van SPA:

Processen

- Vaststellen pensioenregeling
- Vaststellen beleggingsbeleid

Proces overstijgend

- Vaststellen Jaarrekening
- Communicatie (website reglement, bestuursverslag)
- Uitbesteden/Beheren SLA-management:
 - Vermogensbeheer

- Bewaarneming
 - Uitvoeren actuariel werk
 - Uitvoeren regeling
 - Administreren personeel
 - Administreren salaris
- IT-risico's

Het bepalen van de kernrisico's en de maatregelen in het RMF is niet statisch, maar vormt onderdeel van het beleid van SPA. Er is per onderwerp een risico-eigenaar aangewezen en het is ingebed in de planning & control-cyclus. Jaarlijks beoordeelt het bestuur

a) door middel van een Intern Audit rapport van de IAD van Atos voor alle risico's behalve het vermogensbeheer; en

b) voor de vermogensbeheerrisico's aan de hand van het RMF en een onderzoeksrapport (verrichtte testen) en een bestuursrapportage, of de risico's voldoende beheerst worden.

Met de komst van een interne audit dienst in 2019 als gevolg van de IORP-regelgeving is de werkwijze aangepast. SPA bewaakt de risico's samenhangend met de mogelijkheid van inadequate of falende processen, mensen of systemen. De risico's worden beheerst met specifieke risicobeheersingsmaatregelen en dat het (bruto) risico beperkt en resulteert in een aanvaardbaar (netto)risico. Dit wordt omschreven in het risicomangement raamwerk en de SIRA.

Binnen het bestuur is er één bestuurder die de taak risicomangement uitvoert en één (andere) bestuurder die de taak 'interne audits' expliciet toegewezen heeft gekregen en die beide aangewezen zijn om als sleutelfunctionaris op hun taakgebied te gaan functioneren. De taken en taakverdeling zijn vastgelegd in het Deskundigheidsplan. Daarnaast geldt voor het gehele zittend bestuur dat de focus ook op de (beleggings)risico's is gericht.

Strategische risico's: risico's in relatie tot de ambitie en doelstellingen

Voor de ambitie en doelstellingen van het fonds wordt verwezen naar paragraaf 3.2.1. Kortweg wil het fonds de nominale pensioentoezegging waarmaken en die toezegging jaarlijks indexeren met 100% van de "CPI-huishoudens afgeleid-"index. Om dat te realiseren moet er beleggingsrisico worden genomen. Dit wordt op een beheerste wijze gerealiseerd, waarbij kapitaalbehoud (het voorkomen van permanent kapitaalverlies) voorop staat.

Risicohouding en risicobereidheid

Het bestuur heeft in lijn met de wettelijke voorschriften zijn risicohouding vastgesteld. Deze risicohouding concretiseert de houding van het bestuur ten aanzien van de financiële risico's waaraan het fonds is blootgesteld. Bij het vaststellen van de risicohouding heeft het bestuur rekening gehouden met de resultaten van de ALM-studie en overleg met het Verantwoordingsorgaan. De risicohouding bestaat uit twee delen: de risicohouding voor de

¹⁶ Voor meer Risicobeheer en derivaten zie uitgebreide toelichting in de jaarrekening.

beleggingen voor rekening van het fonds en de risicohouding voor de Life Cycle's die SPA gebruikt binnen de BP-regeling.

Risicohouding voor de beleggingen voor rekening van het fonds

De risicohouding voor de beleggingen voor rekening van het fonds wordt door de wet gedefinieerd in een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding:

- De korte termijn risicohouding is door het bestuur ingevuld d.m.v. een bandbreedte om het VEV. Het VEV mag bewegen tussen de 8% en 22,5% van de verplichtingen.
- De lange termijn risicohouding is vertaald naar 2 criteria, de zogenaamde toegestane grenswaarden voor het pensioenresultaat van de haalbaarheidstoets. Het pensioenresultaat van de haalbaarheidstoets geeft inzicht in de mate waarin het beleid van het fonds de pensioenambitie grosso modo kan waarmaken.

Het pensioenresultaat uit de haalbaarheidstoets moet, vanuit de actuele dekkingsgraad bezien en in het mediaanscenario, over een periode van 60 jaar minimaal 90% bedragen. De maximale afwijking hiervan in een zogenaamd slechtweerscenario mag maximaal 40% bedragen. Het bestuur heeft de beleggingstypische risico's op basis van de financiële impact in het licht van deze risicohouding beoordeeld. De niet-beleggingstypische risico's worden beoordeeld op basis van de verwachte financiële impact (dekkingsgraad), de mogelijke gevolgen voor de reputatie en de mogelijk operationeel versturende werking.

De beleggingstechnische-risicobereidheid ('risk appetite') van SPA is op hoofdlijnen als volgt te omschrijven: het fonds kent een dynamisch anticyclisch beleggingsbeleid waarin de vermogensbeheerders ruimte hebben om, afhankelijk van de omstandigheden op de economische en financiële markten meer of minder risico te nemen. Als de marktomstandigheden gunstig zijn (goedkope aandelen, lage rente), dan kan het fonds meer risico nemen en als ze ongunstig zijn (dure aandelen, hoge rente) dan kan het fonds minder risico nemen. Vertaald in dynamische risicobudgetten betekent dat dat conform het DNB-risicomodel (de S-formule) afhankelijk van de omstandigheden een VEV-positie van 8 tot maximaal 22,5% kan worden ingenomen.¹⁷

Voor de maatregelen ter beheersing van de voornaamste risico's en onzekerheden wordt verwezen naar de ABTN, die op de website (www.pensioenfondsatos.nl) beschikbaar is. De voornaamste risico's die nu gelopen worden zijn het renterisico en koersrisico. Het renterisico wordt heel bewust gelopen door het bestuur: de extreem lage renteniveaus zullen op lange termijn als gevolg van de economische cycli naar verwachting verlaten worden en het fonds kan daar dan optimaal van profiteren. Het renterisico is dynamisch en wordt daarom ook dynamisch benaderd. Als de rente zoals nu laag is, is het risico dat deze nog sterk daalt in absolute zin en statistisch beperkt. Staat de rente op een hoger niveau, dan neemt het risico op rentedalingen toe. In dat geval vermindert het fonds het risico door minder renterisico te nemen, i.c. door het verhogen van de rentehedge. Door de naweeën van de 2008 crisis en de nieuwe crisis als gevolg van het coronavirus heeft de rente echter nog niet de historisch lage niveaus verlaten.

Het koersrisico werd in 2019 en in Q1 2020 beperkt door o.a. voor een relatief laag percentage in aandelen te beleggen en relatief veel beleggingen in liquiditeitsfondsen aan te houden.

De verwachte impact op de resultaten en/of de financiële positie indien het renterisico zich voordoet, is dat zowel de dekkingsgraad als de beleidsdekkingsgraad verder zullen dalen en een dekkingstekort optreedt. Dit risico heeft zich vanaf 2018 ook daadwerkelijk voorgedaan en de dekkingsgraad ernstig verslechterd. Indien deze negatieve rentebeweging niet kentert dan is uiteindelijk een korting niet uit te sluiten. De daling van de marktprijzen in Q1 2020 heeft eenzelfde effect bewerkstelligd en de dekkingsgraad blijft derhalve laag indien de prijzen niet binnen afzienbare tijd weer zullen stijgen. Wel kon in het kader van het dynamische beleid de liquiditeitsfondsen-positie aangewend worden, nu de al lange tijd verwachte daling van de aandelenkoersen zich daadwerkelijk heeft voorgedaan in Q1 2020.

Impact risico's in 2019

Er waren in 2019 geen significante operationele risico's en onzekerheden die een belangrijke impact op het fonds hebben gehad. Wel speelde het probleem dat het fonds niet in het gewenste tempo voor opvolging van een vertrokken bestuurder kon zorgdragen. Het fonds heeft in Q2 2019 de nodige maatregelen genomen zodat de impact van deze gebeurtenis beperkt is gebleven door een nieuwe bestuurder te benoemen.

De risico's en onzekerheden op het financiële vlak die in 2019 een belangrijke impact op het fonds hebben gehad, betrof bovengenoemd rente-*risico*. De rente daalde weer sinds Q4 2018. Met de impact van dit risico is wel rekening gehouden, maar dit neemt niet weg dat de lage rente langer dan verwacht aanhoudt en het gematerialiseerde risico stevig hakt in de beleidsdekkingsgraad die gedurende het boekjaar met ruim 7 dekkingsgraadpunten afnam (terwijl het vermogen weer toenam). Het renterisico had een negatief effect op de actuele dekkingsgraad, welk effect door de systematiek nog 12 maanden zal doorwerken en zodoende nadelig is voor de toeslagkansen. Dit renterisico zal ook in 2020 nog een significante impact op de resultaten hebben. Een en ander betekent dat als die rente nog een jaar laag blijft en de aandelenmarkten niet significant stijgen, dat de beleidsdekkingsgraad onder het scenario van het herstelplan blijft en het herstel dan dus ook weer langer gaat duren. Een eventuele korting na 5 jaar kan ook niet worden uitgesloten: dit blijft een theoretisch belangrijk materieel risico voor het fonds dat – indien het zich materialiseert – naar verwachting een grote impact zal hebben.¹⁸

Het fonds brengt iedere maand aan de hand van een gevoeligheidsanalyse de verwachte impact van de financiële onzekerheden op de financiële positie in kaart. Zodoende is er op maandbasis een goed inzicht in een groot deel van de financiële risico's die er gelopen worden en welke impact bepaalde externe ontwikkelingen zouden kunnen hebben op de positie van het fonds.

¹⁷ In het kader van het risicobewustzijn wordt voorts een korte termijn risico-indicator berekend, i.c. de 6 maands ex ante TE die in principe onder de 16% moet blijven.

¹⁸ Maar als de rente dan eindelijk weer gaat stijgen, dan kan een dergelijke korting waarschijnlijk weer snel ongedaan gemaakt worden.

Onderstaande tabel laat een zeer groot deel van het realistische universum zien m.b.t. de rente- en koersontwikkeling. De grafiek laat parallelle verschuivingen van de UFR-rente zien.¹⁹ De huidige uitkomsten laten zien dat SPA niet nogal te grote schokken kan opvangen zonder onder de kritische dekkingsgraad te komen. Onderstaand is een voorbeeld van de gehanteerde gevoeligheidsanalyse opgenomen:

Tabel, Grafische weergave financiële risico's

Effect rente en rendement op actuele dekkingsgraad (s.v.z. per 1 januari 2020):

Scenario Tabel Dekkingsgraad UFR		Rendement zakelijke waarden				
		-25.0%	-12.5%	0.0%	+12.5%	+25.0%
Parallele verschuiving UFR curve	-1.00%	85,5%	88,1%	90,8%	93,5%	96,2%
	-0.75%	87,6%	90,4%	93,1%	95,9%	98,7%
	-0.50%	89,9%	92,8%	95,6%	98,5%	101,4%
	-0.25%	92,3%	95,3%	98,3%	101,2%	104,2%
	0.00%	95,0%	98,1%	101,1%	104,2%	107,3%
	+0.25%	97,8%	101,0%	104,2%	107,4%	110,6%
	+0.50%	100,9%	104,2%	107,5%	110,8%	114,1%
	+0.75%	104,2%	107,6%	111,1%	114,5%	118,0%
	+1.00%	107,8%	111,4%	115,0%	118,6%	122,2%

■ < Minimaal Vereiste Dekkingsgraad
 ■ < Vereiste Dekkingsgraad
 ■ > Vereiste Dekkingsgraad

Kleuren-legenda:

- Rood: dekkingsgraad is lager dan minimum VEV. De pensioenen moeten worden verlaagd als dit 5 jaar continu zo aanblijft.
- Geel: dekkingsgraad is hoger dan minimum VEV maar lager dan VEV. De pensioenen kunnen gedeeltelijk worden verhoogd bij dekkingsgraden vanaf 110%.
- Groen: dekkingsgraad is hoger dan VEV. De pensioenen kunnen gedeeltelijk worden verhoogd. Volledige toeslag is pas vanaf een dekkingsgraad van meer dan 125% mogelijk.

Verslagleggingsrisico's

De belangrijkste ontwikkelingen en gevolgen m.b.t. verslagleggingsrisico's waren in 2019 zeer beperkt. SPA heeft een zeer transparante opzet en een relatief eenvoudige liquide beleggingsportefeuille, wat de verslagleggingsrisico's al mitigeert. De waardering van de instrumenten waarin belegd wordt levert niet veel risico's c.q. onzekerheden op, omdat het vrijwel allemaal beursgenoteerd is. Daarnaast zijn - omdat alle essentiële werkzaamheden zijn uitbesteed - veel partijen betrokken die ieder hun eigen controle uitvoeren op de werkzaamheden, naast de controle door het fonds, de administrateur, de waarmede actuaris en de accountant zelf. Dit mitigeert ook al de kans op onregelmatigheden en fouten en vereenvoudigt het waarborgen van de kwaliteit van de verslaglegging.

¹⁹ Niet-parallelle verschuivingen waarbij het dalende deel van de curve ook niet meer dan 0,5% daalt, vallen overigens binnen deze uitkomsten. Voor grotere niet-parallelle verschuivingen geldt hetzelfde als hierboven is gesteld over parallelle verschuivingen; de kans is klein en de impact is makkelijk in te schatten o.b.v. de wel opgenomen scenario-uitkomsten.

Uitbestedings- en operationele risico's

Een relevant operationeel risico waar het fonds altijd waakzaam voor is, betreft het risico dat er geen betalingen van pensioenen (en rekeningen) kan plaatsvinden. Dit risico wordt door extra maatregelen gemitigeerd en beheerst. Voor elke functie in het proces is er een achtervang zodat indien de vaste uitvoerders niet beschikbaar zijn er altijd iemand de betalingen kan verrichten. Ook worden er liquiditeiten bij meerdere banken aangehouden zodat indien één bank operationeel of financieel faalt, de betaling vanuit een andere bank zou kunnen plaatsvinden.

ISAE 3402 verklaringen

De uitbestedings- en operationele risico's worden voor een deel ook gemonitord en beheerst door het analyseren en beoordelen van de ISAE 3402 type II verklaringen of een buitenlandse equivalent daarvan. Dit betreft de ISAE 3402 rapporten van onze voornaamste dienstverleners (de vermogensbeheerders, de bewaarder en Achmea Pensioenservices). De International Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) heeft een "ISAE (= International Standard on Assurance Engagement) 3402"-standaard voor "Verzekerings- controleverslagen voor een Dienstenorganisatie" ontwikkeld.

De rapporten geven een beeld dat de kwaliteit en risicobewaking van onze dienstverleners voldoende gewaarborgd zijn. De rapporten geven als zodanig een goed inzicht in de modus operandi van onze dienstenleveranciers. De SPA-bestuurder met IAD als taak agendeert zijn analyse van het rapport en zijn oordeel altijd in het bestuur en de analyse en het uiteindelijke oordeel van het bestuur worden opgenomen in dit bestuursverslag; verwezen wordt naar bijlage 2 achterin dit jaarverslag waarin de analyse en oordeel van het bestuur per dienstverlener zijn opgenomen.

Privacywetgeving: risico's informatiebeveiliging

Het bestuur is verantwoordelijk voor het inzicht in en sturing op de IT- en Informatiebeveiligingsrisico's in de uitbesteding van haar diensten. In het kader van de in mei 2018 in werking getreden privacywetgeving heeft het bestuur de risico's in kaart gebracht en de benodigde maatregelen genomen om aan de wet te voldoen. Er is een privacybeleid opgesteld en een privacyverklaring, welke beide op de website zijn geplaatst. Ook zijn er verwerkings-overeenkomsten gesloten met de partijen die voor SPA-persoonsgegevens verwerken of voor wie SPA-persoonsgegevens verwerkt (dit laatst gebeurt zeer beperkt). Daarnaast is er een verwerkingsregister opgesteld en een privacy officer benoemd. Bij de belangrijkste verwerker van persoonsgegevens, uitvoerder Achmea Pensioenservices (APS, waar 99% van de persoonsgegevensverwerking plaatsvindt) is in het kader van een DNB self assessment een groot risicobeheersingsproject m.b.t. informatiebeveiliging in 2017 afgerond. Met een uitgebreide notitie heeft APS inzicht gegeven in de beheersing van zowel de IT- als de Informatiebeveiligingsrisico's.

Met de notitie is het bestuur in staat geweest deze verantwoordelijkheid te nemen en heeft het bestuur op transparante wijze inzicht gekregen in de beheersing van IT- en Informatiebeveiligingsrisico's bij APS. Er zijn in 2019 geen privacy-incidenten geweest.

Compliance

De compliance officer is de interne toezichthouder en heeft de taak om te signaleren, interpreteren, adviseren en te ondersteunen bij de implementatie van (nieuwe) wet- en regelgeving. Het belang van compliance bij pensioenfonds neemt sterk toe vanwege toenemende compliance-eisen vanuit wet- en regelgeving. Compliance is het begrip waarmee wordt aangeduid dat SPA werkt volgens normen die in overeenstemming zijn met geldende wet- en regelgeving en door het bestuur geformuleerde kaders.

De compliance officer draagt verder zorg voor de beheersing van compliance risico's, misbruik van voorwetenschap, belangenverstremgeling en integriteit, benadeling van derden, witwassen en terrorist financing, etc. en verankert compliance in de bedrijfsprocessen door het creëren van bewustzijn inzake compliance. Beheersing van het compliance risico is van belang vanwege het reputatie- en imago-risico, de kans op boetes en dwangsommen bij niet nakoming van de geldende wet- en regelgeving en mogelijke persoonlijke aansprakelijkheid.

Bij de uitvoering van zijn taken maakt de compliance officer gebruik van de richtlijnen in de volgende compliance documenten:

- *Compliance charter*
Het compliance charter beschrijft de principes en de uitgangspunten voor de positie van compliance officer bij SPA.
- *Gedragscode*
Met de gedragscode streeft SPA integer gedrag na. De code is van toepassing op alle verbonden personen.
- *Incidentenregeling*
Incidenten kunnen gemeld worden bij de compliance officer. De incidentenregeling beschrijft hoe met de melding en met het incident wordt omgegaan.
- *Klokkenluidersregeling*
Voor de verbonden personen bij SPA geldt dat zij een beroep kunnen doen op de klokkenluidersregeling als zij menen dat hun positie in gevaar kan komen door het melden van onregelmatigheden of misstanden. De klokkenluidersregeling biedt extra bescherming voor de melder.
- *Uitbestedingsbeleid*
Het uitbestedingsbeleid is bedoeld om de belangen van SPA te waarborgen bij de uitvoering van activiteiten voor SPA door derden.

Bevindingen van de compliance officer:

De compliance officer heeft in zijn rapportage over de naleving van de regelgeving en gedragsnormen over de periode 1 januari tot en met 31 december 2019 de volgende bevindingen geconstateerd (rapportage per 1 maart 2020):

- Iedere reguliere bestuursvergadering worden nevenfuncties en belangenverstremgeling vastgesteld. De nevenfuncties van de verbonden personen geven geen indicatie van enige belangenverstremgeling en geven geen aanleiding tot nader onderzoek. Het register nevenfuncties SPA is bijgewerkt en up to date;

- SPA heeft onder andere haar financiële- en pensioenadministratie en vermogensbeheer uitbesteed aan derde partijen. De Compliance officer heeft vastgesteld dat de partijen waaraan de werkzaamheden zijn uitbesteed hun rapportageverplichtingen na zijn gekomen. Er zijn geen incidenten uit hoofde van de uitbesteede werkzaamheden gerapporteerd;
- SPA heeft voldaan aan de meldingsplichten aan de toezichthouders;
- Er zijn in 2019 geen meldingen ontvangen uit hoofde van de Klokkenluideregeling;
- Er zijn in 2019 geen meldingen ontvangen uit hoofde van de Incidentenregeling;
- Buiten deze jaarlijkse rapportage heeft er geen andere (directe) rapportage plaatsgevonden;
- De Compliance Officer heeft geen belemmeringen ondervonden bij het uitvoeren van zijn functie.

Validatieonderzoek DNB

In de compliance rapportage over 2017 is melding gemaakt dat toezichthouder DNB een aanwijzing heeft gegeven aan SPA. DNB was van mening dat SPA in overtreding was inzake een aantal artikelen van de Pensioenwet en het Besluit Financieel Toetsingskader. SPA heeft inmiddels wijzigingen aangebracht in de opzet van het beleggingsbeleid en het risicomanagement. DNB heeft het bestuur van SPA op 15 maart 2019 laten weten dat SPA voldoet aan de gedragslijn opgelegd door DNB.

Om vast te stellen dat de aanpassingen die SPA n.a.v. de aanwijzing heeft doorgevoerd ook werken heeft de afdeling "On-site toezicht pensioenfondsen & verzekeraars" van DNB in november-december 2019 een on-site validatieonderzoek uitgevoerd. Deze afdeling voert onafhankelijk van accounttoezicht onderzoek uit en komt onafhankelijk tot haar beoordeling. De scope van het validatieonderzoek was het beleggingsbeleid en de financiële risicobeheersing. Waar met name naar is gekeken is hoe e.e.a. wordt besloten, welke discussies worden gevoerd en hoe worden de besluiten vastgelegd. Het onderzoek bestond uit een deel desk review van de documentatie die SPA aan DNB heeft toegestuurd, en er zijn interviews gehouden. 25 februari 2020 heeft DNB haar definitieve rapport van het validatieonderzoek aan SPA toegestuurd, en DNB is van mening dat SPA niet voldoet aan een aantal artikelen van de Pensioenwet, het Besluit Financieel Toetsingskader en het Besluit uitvoering Pensioenwet en Wet verplichte beroepspensioenregeling.

Het onderzoeksteam heeft het definitieve rapport overdragen aan accounttoezicht. DNB heeft daarna besloten dat een voornemen tot het geven van een aanwijzing moest worden gestuurd. SPA heeft haar zienswijze gegeven op dit voornemen: samengevat meent SPA dat zij graag de verbeteringen doorvoert maar een aanwijzing een veel te zwaar middel vindt om de gewenste verbeteringen af te dwingen. De opvolging van de door DNB vereiste acties zal een aandachtspunt voor de Compliance Officer vormen in 2020.

IORP II

DNB heeft SPA bericht dat zij geen opmerkingen meer heeft ten aanzien van de inrichting van de sleutelfunctie risicobeheer, de sleutelfunctie interne audit en de actuariële sleutelfunctie. Dit betekent dat SPA de voorgenomen kandidaten voor de sleutelfuncties bij DNB kan aanmelden voor toetsing op geschiktheid en/ of betrouwbaarheid. De uiterlijke termijn voor de aanmelding van de

toetsing is 1 september 2020. Dit betreft de sleutelfunctie risicobeheer en de sleutelfunctie interne audit. De actuariële sleutelfunctie is ingevuld door R. Wagenaar, de certificerend actuaris van SPA. DNB heeft dit goedgekeurd.

Gedragcode SPA

Alle verbonden personen hebben de Verklaring naleving gedragscode Stichting Pensioenfonds Atos in 2019 ondertekend.

De monitoring van de effectentransacties verricht door insiders bij SPA geeft geen aanleiding tot het vermoeden van handel met voorkennis.

Bestuursverkiezingen

In 2019 zijn er verkiezingen voor het bestuur van Stichting Pensioenfonds Atos gehouden. De verkiezingen betroffen een zetel voor de gewezen deelnemers. De door het bestuur ingestelde verkiezingscommissie heeft erop toegezien dat de verkiezingen conform het verkiezingsreglement zijn verlopen.

Algemene verordening gegevensbescherming

Er zijn in 2019 geen meldingen gedaan bij de Autoriteit Persoonsgegevens inzake datalekken op basis van de AVG. Het verwerkingsregister SPA is in 2019 bijgewerkt en is up to date.

Pensioenuitvoerder Achmea Pensioenservices heeft SPA gerapporteerd over de naleving van de AVG. Er zijn over 2019 geen significante tekortkomingen geconstateerd.

Verhoging van de pensioenrichtleeftijd

Het bestuur heeft in 2019 bezien of de pensioenleeftijd van 65 jaar naar 68 jaar zou moeten worden verhoogd. Indien er voor een verhoging zou worden gekozen moeten de belangen van alle gewezen deelnemers in ogenschouw worden genomen. Het bestuur is op basis van gegevens van Achmea Pensioenservices nagegaan hoeveel gewezen deelnemers de pensioendatum vervroegen en hoeveel gewezen deelnemers de pensioendatum uitstellen. Hieruit bleek dat een meerderheid ook in 2018 nog op 65-jarige leeftijd of eerder met pensioen gaat (52%). In 2019 leek dit te gaan omslaan naar een minderheid van 49%. Er is derhalve nog geen urgente reden om de pensioenrichtleeftijd nu al te verhogen naar 68 jaar, omdat dan de helft vervroegd moet worden. Het bestuur heeft besloten om de pensioenleeftijd niet te verhogen van 65 jaar naar 68 jaar. In 2021 wordt opnieuw naar de cijfers gekeken om te bezien of de pensioenrichtleeftijd aangepast moet worden. De Compliance Officer heeft geconstateerd dat de belangen van alle gewezen deelnemers evenwichtig zijn afgewogen.

Werking en naleving van het RMF

Als gevolg van de IORP-regelgeving heeft ook SPA een interne audit dienst ingesteld onder leiding van de sleutelfunctionaris interne audit van SPA; deze heeft in H2 2019 een eerste audit uitgevoerd met uitzondering van het vermogensbeheer. De uitvoerende medewerkers zijn professionele auditors die niet bij SPA werkzaam zijn. De opdracht voor de internal auditor voor 2019 was als volgt: beoordeel de opzet en implementatie van de in het RMF vermelde beheersingsmaatregelen,

verspreid over een periode van 3 jaar. Voor 2019 zijn door de waarnemend (beoogd) sleutelfunctiehouder de volgende RMF-rubrieken geselecteerd:

- Governance;
- SLA Management Pensioenadministrateur en salarisadministratie van pensioenbureau ;
- IT-risico's.

Uit het audit-rapport kwamen samengevat de volgende bevindingen:

- Risico's en beheersingsmaatregelen zijn niet altijd beschreven in het RMF.
- De in het RMF vermelde en door ons geselecteerde beheersingsmaatregelen betreffende de in scope zijnde RMF rubrieken zijn geïmplementeerd, er zijn echter ook uitzonderingen geconstateerd.
- Risico's en beheersingsmaatregelen zijn niet altijd benoemd en beschreven in het RMF.
Voorbeeld is de mogelijkheid van het failleren van de bewaarder van de effecten van SPA.

Het bestuur is met de bevindingen en aanbevelingen in Q2 2020 aan de slag gegaan.

RMF-rapportage over 2019 inzake vermogensbeheer

Met behulp van de 'assessment tool' is onderzocht of de in het RMF opgenomen risicobeheersmaatregelen inzake het vermogensbeheer adequaat functioneren en waar de risico's nog niet geheel door adequate procedures en maatregelen werden afgedekt. In Q2 2020 is door de compliance officer een onderzoek verricht naar de werking en naleving van het RMF in 2019. Het onderzoeksrapport is in april 2020 in het bestuur besproken. Er werden 14 relevante testen uitgevoerd voor de rapportage. Bij alle testen wezen de uitkomsten uit dat er een voldoende werd gescoord, al zij het dat bij 2 voldoende er wel sprake is van bevindingen. Deze bevindingen betroffen het feit dat de zelfevaluatie van het bestuur over 2019 nog niet heeft plaatsgevonden op het moment van rapporteren en dat duidelijker vastgelegd moet worden wat de frequentie van de evaluatie van de BAC is. Voorts wordt aanbevolen om alvast opvolging te geven aan de bevindingen uit het validatieonderzoek van DNB.

Het bestuur heeft naar aanleiding van deze bespreking een aantal concrete acties voor 2020 geformuleerd met als doel de resultaten m.b.t. de risicobeheersing verder te verbeteren. De belangrijkste acties die zijn vastgelegd zijn de volgende:

- frequentie evaluatie BAC wordt duidelijker vastgelegd;
- eerder was al besloten dat het bestuur de bevindingen uit het validatieonderzoek van DNB zou opvolgen;
- de zelfevaluatie over 2019 wordt door het bestuur in mei 2020 uitgevoerd;
- het RMF in mei 2020 herijkt, mede o.b.v. de rapportage van de Interne Audit, de opmerkingen die DNB heeft gemaakt inzake het validatieonderzoek en de opmerkingen van de sleutelfunctiehouder Risicomanagement aangaande het RMF. Hierbij wordt na de herijking van het RMF externe expertise ingehuurd voor een integrale beoordeling van de opzet van het risicomanagement in het algemeen en het RMF in het bijzonder.

3.4 Resultaten beleggingen voor Middelloon- en Eindloonregeling

3.4.1 Totaalrendement op alle beleggingen voor rekening van SPA

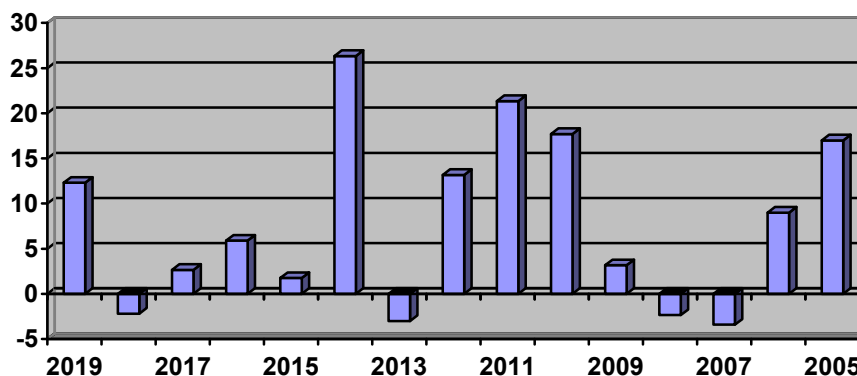
Het totaalrendement (Risk Control- en Return portefeuille) op alle beleggingen over 2019 was 12,31%. Ten opzichte van de vergelijkingsbenchmark was dit een underperformance van -/0,46%.

Overzicht meerjarig rendement op alle beleggingen voor rekening van SPA:

Beleggingsrendement: 2019
(in % over totaal belegd vermogen) 12,31%

2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
-2,20%	2,65%	5,9%	1,75%	26,35%	-3,01%	13,17%	21,35%
2010	2009	2008	2007	2006	2005		
17,60%	3,17%	-2,36%	-3,4%	8,99%	17,00%		

Tabel: beleggingsrendement in % per jaar

Gemiddeld over laatste 10 jaar: 9,58%.

Mutatie dekkingsgraad als gevolg van 2 reguliere externe marktfactoren

Er zijn twee jaarlijks terugkerende externe marktfactoren die van grote invloed zijn op de dekkingsgraad: A) de rentetermijnstructuur (rekenrente) die het rendement op de verplichtingen bepaalt en B) de koers- en rendementsontwikkelingen van de beleggingen. De dekkingsgraad is de breuk van bezittingen/verplichtingen x 100%.

Ad A) De verplichtingen van SPA betreffen in principe de te verrichten pensioenuitkeringen. De daarvoor benodigde voorziening wordt berekend met behulp van de door DNB voorgeschreven rekenrente. Als deze stijgt, daalt de vereiste voorziening en heeft dit een positief effect op de dekkingsgraad (de noemer in de breuk neemt af). Als de rekenrente daalt, stijgt de vereiste voorziening en heeft dit een negatief effect op de dekkingsgraad (de noemer in de breuk neemt toe).

Ad B) Als het rendement op de beleggingen positief is, dan heeft dit vanzelfsprekend eveneens een positief effect op de dekkingsgraad, immers je vermogensbestanddelen nemen in waarde toe (de teller in de breuk, de bezittingen nemen toe). Als het rendement echter negatief is, dan heeft dit vanzelfsprekend een negatief effect op de dekkingsgraad (de teller in de breuk, de bezittingen nemen af).

Beide marktfactoren kunnen dus ook tegengestelde effecten hebben: de rente kan dalen waardoor de dekkingsgraad daalt (want de verplichtingen nemen in waarde toe), maar als het rendement op de beleggingen tegelijkertijd positief is, stijgt de dekkingsgraad als gevolg daarvan. Het saldo van deze effecten als gevolg van de externe marktfactoren kan dus positief of negatief zijn. Voor 2019 waren de resultaten als volgt:

2019

Rendement beleggingen²⁰ 12,31%

Rendement verplichtingen²¹ -11,8%

	2018	2017	2016	2015	2014	2013
Rendement beleggingen	-2,20%	2,65%	5,9%	1,75%	26,35%	-3,01%
Rendement verplichtingen	-3,38%	1,30%	-8,40%	-6,09%	-22,57%	3,42%
			2012	2011	2010	2009
Rendement beleggingen			3,17%	21,35%	17,60%	3,17%
Rendement verplichtingen			8,20%	-19,16%	-13,00%	3,90%

Het positieve rendement op de beleggingen heeft bijgedragen aan de verbetering van de financiële positie van SPA. Als gevolg van de gedaalde rente zijn de verplichtingen echter sterk gestegen (met 11,8%), uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen). Deze sterke stijging van de verplichtingen draagt negatief bij aan de dekkingsgraad. Het saldo van het rendement op de beleggingen en de verplichtingen van $(10,0 - 11,8) = -1,8\%$ was in 2019 negatief en had dus een negatief effect op de dekkingsgraad. Aan het proces van stijgende dekkingsgraden door een stijgende rente (en dus lagere verplichtingen) is sinds eind 2018 een eind gekomen. Sinds Q4 2018 daalt de dekkingsgraad daarom weer, ondanks de goede rendementen en een toename van het belegd kapitaal.

²⁰ Rendement over het gemiddeld belegd vermogen van het fonds.

²¹ Waardeverandering van de verplichtingen als gevolg van de wijziging van de rekenrente over 2019 als percentage van het gemiddeld belegd vermogen.

Naast het rendement op de beleggingen en het rendement op de verplichtingen, zijn er ook nog andere elementen die het verloop van de dekkingsgraad bepalen. Deze elementen zijn de volgende:

- de uitbetaalde pensioenuitkeringen;
- de verleende toeslagen;
- overige oorzaken (sterftewinst of -verlies, etc.);
- ontwikkelingen in de 12-maands middeling
- kosten

Omdat de dekkingsgraad gedurende het jaar boven de 100% lag, droegen de betaalde pensioenuitkeringen positief bij aan de dekkingsgraad;

- Omdat er geen toeslagen zijn verleend in 2019 was er geen effect op de dekkingsgraad;
- De rente daalde per saldo in 2019 (rekenrente van 1,35% naar 0,7%), waardoor de verplichtingen stegen, wat 11,8% negatief bijdroeg aan de dekkingsgraad.
- Het beleggingsresultaat was voor de beleidsdekkingsgraad positief en zorgde voor een stijging van de beleidsdekkingsgraad;
- Overige oorzaken hebben betrekking op diverse mutaties: posten als sterftewinst of sterfteverlies, etc. en zogenaamde kruiseffecten tussen de diverse componenten droegen – al zij het beperkt - negatief bij aan de dekkingsgraad, terwijl ook het effect van de 12-maands middeling, die ervoor zorgt dat gedurende het jaar er maanden meetellen met een nog hogere rekenrente c.q. een hogere dekkingsgraad, ook negatief bijdroeg, in de zin dat daardoor de daling van de beleidsdekkingsgraad harder verloopt (de actuele dekkingsgraad verviel in 2019 maar van 103,7 naar 101,5);

Per saldo daalde de beleidsdekkingsgraad uiteindelijk met 7,5%. De dekkingsgraadontwikkeling betekende dat in 2019 het herstelplan nog steeds van toepassing is en niet meer op schema zat; herstel wordt volgens het model nu per 2025 voorzien. De reële dekkingsgraad van het fonds is overigens 82,8%, deze verslechterde ook (met 7,1%).²²

3.4.2 Rendement van de deelportefeuilles

De totale beleggingsportefeuille voor ATOS ML was in 2019 gesplitst in een Risk Control (Riskmanagement) Portefeuille en een Return portefeuille. De Return portefeuille bestaat uit 2 multi-asset mandaten.

3.4.2.1 De Riskmanagement portefeuille

Voor het beleggingsbeleid van SPA is het uitgangspunt ervoor te zorgen dat er voldoende vermogen is om aan de totale pensioenverplichtingen te voldoen; kapitaalbehoud is hierbij het uitgangspunt. Er moet dus voldoende vermogen zijn om alle op dit moment toegezegde pensioenen in de toekomst te kunnen betalen. Daartoe probeert het bestuur het vermogen zoveel mogelijk te behouden en een robuuste groei daarin te laten zien. Dit is de afgelopen 10 jaar gemiddeld genomen goed gelukt (per jaar gemiddeld ruim 9% rendement), maar de totale

²² De reële dekkingsgraad is de dekkingsgraad die aanwezig is als bij de verplichtingen voor de toekomst verondersteld wordt dat elk jaar de volledige indexatie zou worden verleend.

verplichtingen worden echter berekend ('contant gemaakt') met de rentetermijnstructuur die DNB publiceert en die houdt geen rekening met dit rendement. Die berekent de verplichtingen met een zeer laag rente-rendement dat grotendeels gebaseerd is op de rente op Duitse staatsobligaties. Eén procent verschuiving naar beneden of naar boven van de gemiddelde rente betekent voor het fonds een verandering van de omvang van de berekende verplichtingen van circa 18%. Beweging in de rente doet die omvang van de verplichtingen dus sterk schommelen en dat veroorzaakt ook schommelingen in de dekkingsgraad. Vooral als de rente daalt, kan dit ervoor zorgen dat de dekkingsgraad erg laag wordt. Dit effect was in de periode 2008 – 2011, 2014-2016 en ook in Q4 2018-2019 bij veel pensioenfondsen zichtbaar. SPA wordt sinds 2008 dus wel steeds rijker in euro's, (zie ook de tabel op bladzijde 6) maar door de dalende rente en de rekenmethodiek m.b.t. de verplichtingen daalde de dekkingsgraad per saldo in de jaren tot 2019. Dit laatste kwam ook omdat het fonds het renterisico niet geheel heeft afgedekt. Het extreem lage renteniveau heeft het bestuur de overtuiging gegeven dat de rente vanaf de recente niveaus in de wat verder liggende toekomst weer op een hogere niveau zal liggen. Om bij stijgende rente kapitaal te behouden (en een stijging van de dekkingsgraad te realiseren) is een beperkte rentehedge nodig. In 2017 en begin 2018 is deze visie voorzichtig tot realisatie gekomen, maar daarna viel de rente weer terug, mede door de corona-crisis.

De Riskmanagement portefeuille is een beleggingsportefeuille bestaande uit een Risk Control Portefeuille (RCP) met staatsobligaties uit met name Frankrijk, Oostenrijk, België, Spanje en Italië en renteswaps en – sinds oktober 2018 - bedrijfsobligaties die in euro genoteerd zijn (zogenaamde "credits") en die deel uitmaken van de RP. Bij een rentedaling, waarbij de waarde van de pensioenverplichtingen stijgt, wordt er dus door de 20% afdekking nog maar beperkt voor gezorgd dat de Riskmanagement portefeuille in waarde toeneemt, waardoor eventuele rentedalingen een negatief effect hebben op de dekkingsgraad. Met andere woorden: een stijging van de verplichtingen door rentebewegingen betekent nog maar een 20% stijging van de waarde van de Riskmanagement portefeuille. Een daling van de verplichtingen door rentebewegingen betekent automatisch nog maar een daling van de waarde van de Riskmanagement portefeuille van 20% van het bedrag dat de verplichtingen gedaald zijn. Deze portefeuille wordt normaal gesproken gezien als de defensieve component van de totale beleggingsportefeuille, maar omdat de rente nu zo extreem laag is, wordt deze hedge nog maar beperkt toegepast. De waarde van de Riskmanagement portefeuille beweegt derhalve nog maar 20% mee met de waarde van de verplichtingen. Dit beleid wordt ook gevoerd, omdat zowel statistisch gezien als gezien het feit dat het al langer werkzame geldverruimingsbeleid van de ECB op haar eind loopt, de kans dat de rente op iets langere termijn gaat stijgen veel groter is dan dat deze nog lange tijd verder zou dalen. Dit beleid – en eigenlijk elk prudent vermogensbeheerbeleid - vergt echter wel veel geduld, een eigenschap die niet erg vaak gevonden wordt bij vermogensbeheerders. De corona-crisis heeft vervolgens ervoor gezorgd dat het tijdperk van door de monetaire beleidsmakers afgedwongen lage rente nog enige tijd verlengd is.

BlackRock is de beheerder van de Riskmanagement portefeuille en moet ervoor zorgen dat de effecten van renteschommelingen op de dekkingsgraad beperkt worden tot in de mate waarin deze

schommelingen door het bestuur wensen te worden afgedekt. De RCP (exclusief de swapswaarde) bedroeg eind 2019 ongeveer 53% van het totaal belegd vermogen. SPA hanteert overigens al jaren een rentestafel voor de rentehedge. Als de rente stijgt, wordt er meer van het renterisico afgedekt. Deze rentestafel is in 2018 opnieuw vastgesteld in het kader van het vernieuwde beleggingsbeleid.

Resultaat Risk Control portefeuille

Indien het afdekken van het renterisico tegenover de verplichtingen voor 100% gebeurt, zou het rendement op de Risk Control portefeuille in principe gelijk kunnen zijn aan de omvang van de verandering van de verplichtingen en het saldo van die twee dus 0% zijn. De dekkingsgraad verandert dan niet door renteschommelingen (maar een fonds kan dan ook niet profiteren van renteontwikkelingen).

Omdat in 2019 het renterisico gedurende het jaar uiteindelijk maar voor 20% was afgedekt en de rente in 2019 gedaald is, was dit voor 2019 niet het meest gunstige beleid, omdat het rendement op de Risk Control portefeuille hierdoor lager was dan indien de hedge hoger zou zijn geweest. De vooruitzichten voor dit beleid zijn – gezien de economische ontwikkelingen in H1 2020 - in dit opzicht vooralsnog nog steeds onzeker te noemen.

M.b.t. de hedge zijn in 2019 nauwelijks transacties gedaan; de portefeuille staat en geduld is nu het voornaamste. Wel zijn langlopende staatsobligaties van Oostenrijk geruild voor langlopende staatsobligaties van België, omdat het rendement hoger lag bij de Belgische staatsobligaties. Het uiteindelijke resultaat van de Risk Control portefeuille in 2019 kan slechts bij benadering berekend worden, immers de verschillende bestanddelen variëren per maand te veel, i.c. de rente, de dekkingsgraad, de omvang van de portefeuille, etc. Uit de berekeningen van de KAS BANK (Caceis) volgt dat het fonds op de Risk Control portefeuille een rendement had van 5,5%. Dit rendement was vooral het resultaat van koerswinsten in 2019.

Omdat dit rendement de toename in de verplichtingen (als gevolg van de gedaalde rente) voor een bepaald percentage (van 20%) volgt, kijkt het fonds voor het resultaat dat bereikt is met de Risk Control portefeuille ook naar het vereiste rendement op de verplichtingen, d.w.z. de toe- of afname van de omvang van de verplichtingen als gevolg van een daling of stijging van de rekenrente die gezien de gekozen renteafdekking verwacht was. Dit rendement wordt uitgedrukt in een percentage waarmee de afgedekte (gehedgde) verplichtingen zijn toe- of afgenomen. De Risk Control portefeuille kende voor 2019 als rendementsbenchmark voor het afgedekte deel van de toename van de verplichtingen een percentage van 6,04%. Dat wil zeggen dat het hedgebeleid had moeten zorgen dat het rendement van de Risk Control portefeuille 6,04% had moeten zijn om precies het gewenste renteafdekkingsniveau te halen. Het rendement was echter lager, waardoor bij benadering er een underperformance op de RCP was van ongeveer 0,54%. Dit komt 1) door het gebruik van de UFR-rekenrente bij het afdekken van het renterisico, waardoor het vrijwel onmogelijk wordt om ex post precies op de norm van 20% rentehedge uit te komen en 2) door het gebruik van obligaties i.p.v. swaps. Obligaties kunnen andere bewegingen maken (door

spreadverschillen tussen landen e.d.) dan de basis van de rekenrente, waardoor je ex-post resultaat ook iets zal afwijken van de gemodelleerde ex ante rentehedge.

Het deel van de gestegen verplichtingen als gevolg van rentebewegingen dat afgedekt moest worden door de RCP ging dus met 0,54% te weinig omhoog en dit verschil had een negatief effect van 0,5% op de dekkingsgraad ultimo 2019. De dekkingsgraad nam daardoor ietwat af. De 80% die niet afgedekt was, zorgde - door de gedaalde rente en de daardoor gestegen verplichtingen - voor de veel lagere beleidsdekkingsgraad.

3.4.2.2 Return portefeuille

De Return portefeuille (omvang per 31-12-2019 was 1.172,5 miljoen euro, tegen eind 2018 937 miljoen euro) betreft overwegend beleggingen met een hogere risico/rendement-verhouding, zoals aandelen en bedrijfsobligaties. De Return portefeuille heeft tot doel om binnen een bepaald risicokader op de lange termijn met een deel van de beleggingen een hoger rendement te realiseren dan puur nodig is om aan de verplichtingen te voldoen. Zakelijke waarden (aandelen, credits, etc.) renderen naar verwachting hoger dan vastrentende waarden en het rendementsverschil is een bron voor indexatie. Met het rendement dat hoger ligt dan nodig om aan de nominale verplichtingen te voldoen kan een eventuele toeslag gefinancierd worden. Dat hogere rendement is het rendement boven het renteniveau waarmee de verplichtingen worden berekend (de rekenrente waarmee de contante waarde van de verplichtingen berekend wordt, de zogenaamde "yield").

De vermogensbeheerders hebben in dit kader in 2019 een mandaat toegewezen gekregen dat opdraagt om de ter beschikking gestelde gelden te beleggen in 6 beleggingscategorieën (waaronder cash). In het mandaat is aangegeven hoeveel procent van de ter beschikking gestelde gelden minimaal in een beleggingscategorie belegd moet worden en welk percentage van de ter beschikking gestelde gelden maximaal in een beleggingscategorie belegd mag worden. Door actief te bewegen tussen deze opgegeven bandbreedtes moeten zij proberen over de langere termijn (minimaal drie jaar) een rendementsvergelijkingsbenchmark te verslaan. Deze rendementsvergelijkingsbenchmark bestaat uit 5 van de 6 beleggingscategorieën die gebruikt mogen worden (cash wordt op 0% verondersteld in deze rendementsvergelijkingsbenchmark) waarbij er per beleggingscategorie een spil is bepaald tussen de uitersten van de bandbreedte die voor de beleggingscategorie is gesteld. Die spil is een soort neutrale positie die door het bestuur op basis van een SAA-studie is vastgesteld. Indien beleggingscategorieën die duur zijn geworden en een verslechterd rendementsperspectief hebben te verkopen en beleggingscategorieën die goedkoop zijn geworden en een verbeterd rendementsperspectief hebben te kopen en door in cash te beleggen indien in de beleggingscategorieën een grote negatieve correctie wordt verwacht, kan de vermogensbeheerder de benchmark verslaan. Door anticyclisch dynamisch te beleggen kan de benchmark derhalve verslagen worden, overeenkomstig de wijze waarop het bestuur de gehele portefeuille beheert.

RP rendement

Voor de Return portefeuille was in 2019 de doelstelling om meerjarig de rendementsvergelijkingsbenchmark te verslaan. Een vermogensbeheerder verslaat de doelstelling als het resultaat over een langere periode meer is dan het rendement van deze benchmark. Dit kan betekenen dat in 1 bepaald jaar de benchmark niet verslagen wordt, bijvoorbeeld omdat een vermogensbeheerder een grote daling verwacht in de aandelenprijzen en daarom tijdelijk minder belegd in aandelen en meer in cash. Als die daling zich dan pas in een volgend jaar voordoet, dan kan deze beleggingstactiek ervoor zorgen dat in dat jaar het rendement achterblijft bij de benchmark. Indien het jaar daarop die daling zich alsnog voordoet, dan zal de benchmark wellicht wel verslagen worden over 2 jaar bezien. De doelstelling om de resultaten van een benchmark te evenaren of te verslaan wordt dus afgemeten aan het meerjarig resultaat, waarbij bij de evaluaties gekeken wordt naar het driejarig rendement en het rendement sinds de start van de mandaten (april 2007). Het jaarrendement wordt dus wel kritisch gevolgd (is het verklaarbaar, hoeveel risico is er genomen, waar komt underperformance vandaan, etc.), maar indien het resultaat niet te extreem afwijkt van de benchmark is dit jaarresultaat niet doorslaggevend voor het oordeel over de vermogensbeheerder.

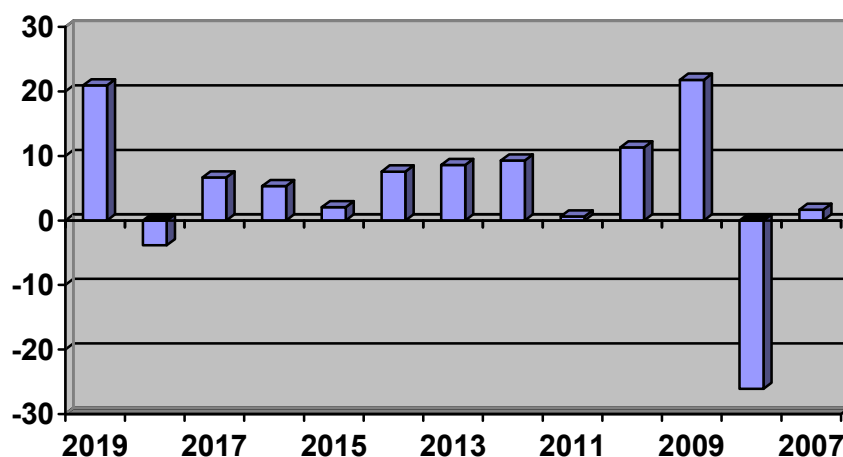
Het doel van de Return portefeuille is derhalve een rendement te behalen van minimaal de rendementsvergelijkingsbenchmark: in 2019 rendeerte de rendementsvergelijkingsbenchmark met 21,44%.

Resultaat Return portefeuille

Met een resultaat van 20,93% heeft de Return portefeuille het benchmarkresultaat over heel 2019 van 21,44% niet gehaald. Alhoewel er een heel goed resultaat werd gehaald, leverde de actieve tactische beslissingen van de vermogensbeheerders om af te wijken van de rendementsvergelijkingsbenchmark voor 2019 niet het gewenste resultaat op.

Meerjarige rendementen Return portefeuille (%):

Tabel: beleggingsrendement in % per jaar

Resultaat versus doelstelling(en) beleggingsbeleid

De doelstelling van de Return portefeuille was om in 2019 en over een langere periode de nieuwe samengestelde rendementsvergelijkingsbenchmark te halen.

Door het resultaat van de Return portefeuille (20,93%) is deze doelstelling in 2019 niet gehaald. Voor de lange termijn is dat voor de gehele Return portefeuille overigens ook nog steeds niet het geval. De oorzaak daarvan ligt vrijwel geheel in het zeer slechte jaar 2008, toen de huidige mandaathouders net begonnen waren (de start was april 2007) en de aandelen crisis van 2008 te verwerken kregen. Bij de rendementen uit bovenstaande tabel is het ook belangrijk om te kijken naar het risico dat er is genomen met de portefeuille.

Het door de vermogensbeheerders genomen risico was in 2019 iets kleiner dan het risico dat genomen wordt als precies conform de rendementsvergelijkingsbenchmark belegd wordt: zowel de standaarddeviatie als de TE waren lager in 2019. Om die reden vindt het bestuur het begrijpelijk en acceptabel dat de resultaten een klein beetje achter zijn gebleven t.o.v. de benchmark; daar tegenover stond immers dat SPA iets minder risico liep, waarvan de waarde zich in Q1 2020 manifesteerde. In de 3 jaren vóór 2019 namen de vermogensbeheerders ook veelal minder risico dan de benchmark of het maximaal toegestane risicobudget, de portefeuille bestond regelmatig voor een flink deel uit cash of kortlopende liquide beleggingen, zodat het meerjarig rendement met relatief weinig risico behaald is. Dit is een direct gevolg van het voorzichtige beleggingsbeleid dat met name 1 van de vermogensbeheerders en ook het bestuur al enige jaren voert, gericht op kapitaalbehoud. SPA was in zijn geheel ook in 2019 voorzichtig belegd met een defensieve positie (liquide beleggingen in kortlopende liquiditeitsfondsen) van ruim 25%, hetgeen vrij uitzonderlijk is: dit omdat aandelen, m.n. in de VS, historisch gezien duur werden geacht. Door de extreem lage rente weerhoudt dat beleggers er echter nog niet van om nog steeds aandelen tegen hogere prijzen te willen kopen. SPA bereidde zich al enige tijd voor op een stevige correctie, maar beseftte dat dit nog wel lang kan duren door de kunstmatige onderdrukking van de rente door de centrale banken. In 2019 werd dat beleid nog niet beloond, maar in Q1 2020 daalden de aandelen hard, waarbij door de terughoudendheid van SPA met aandelen en de flinke liquide-positie, de schade in euro's en dekkingsgraadpunten beperkt bleef vergeleken met andere fondsen. Daartegenover staat wel dat de ook gedaalde rente wel veel schade opleverde: niet in euro's (zie tabel bladzijde 6), maar wel in dekkingsgraadpunten.

Onderstaande tabel geeft de 2019 resultaten van het actieve beheer van de vermogensbeheerders in detail. In de kolommen is zichtbaar wat het actieve beheer qua allocatiekeuzes over de 6 beleggingscategorieën heeft opgeleverd en wat de selectie binnen een beleggingscategorie heeft opgeleverd. Het bestuur meent dat de prestaties in 2019 niet aan de doelstelling voldeden maar ook niet heel negatief daarvan afwijken en er daarom geen reden is om van het gevoerde beleid af te wijken. Het bestuur meent dat op de langere termijn het verslaan van de vergelijkingsbenchmark voor beide vermogensbeheerders (GMO en BR) mogelijk is.

Attribution by Asset Class - YTD	Portfolio		Benchmark		Net Management Effect		
	Weight	Return	Weight	Return	Allocation	Selection	Total
Total	100.00	12.31	100.00	12.83	0.02	-0.48	-0.46
- Return Portfolio	48.07	20.93	43.02	21.44	0.01	-0.18	-0.17
-- GMO	65.78	19.98	66.25	21.57	0.00	-0.86	-0.86
--- Equity Developed Markets - GMO	44.86	25.88	45.00	30.02	-0.27	-1.31	-1.58
--- Equity Emerging Markets - GMO	16.42	24.40	11.00	20.61	-0.04	0.51	0.46
--- Investment Grade Credits - GMO	17.48	10.19	22.00	13.49	0.23	-0.49	-0.27
--- High Yield Credits - GMO	7.80	16.46	11.00	16.00	0.14	0.03	0.17
--- Emerging Markets Debt - GMO	11.10	16.40	11.00	10.11	-0.09	0.66	0.56
--- Liquidities - GMO	2.35	3.33	0.00	-0.36	-0.85	0.20	-0.65
-- BlackRock	34.21	23.19	33.59	21.57	0.00	0.45	0.45
--- Equity Developed Markets - BR	46.75	31.62	45.00	30.02	0.19	0.62	0.81
--- Equity Emerging Markets - BR	10.80	21.57	11.00	20.61	-0.01	0.09	0.08
--- Investment Grade Credits - BR	18.27	13.56	22.00	13.49	0.31	0.01	0.31
--- High Yield Credits - BR	10.79	14.18	11.00	16.00	0.00	-0.17	-0.17
--- Emerging Markets Debt - BR	10.77	15.16	11.00	10.11	-0.01	0.50	0.49
--- Liquidities - BR	2.63	5.09	0.00	-0.36	-0.20	0.01	-0.19
-- Liquidities Other	0.00	38.03	0.16	0.00	0.00	0.00	-0.01
- Risk Control	51.93	5.48	56.98	6.04	0.01	-0.30	-0.29

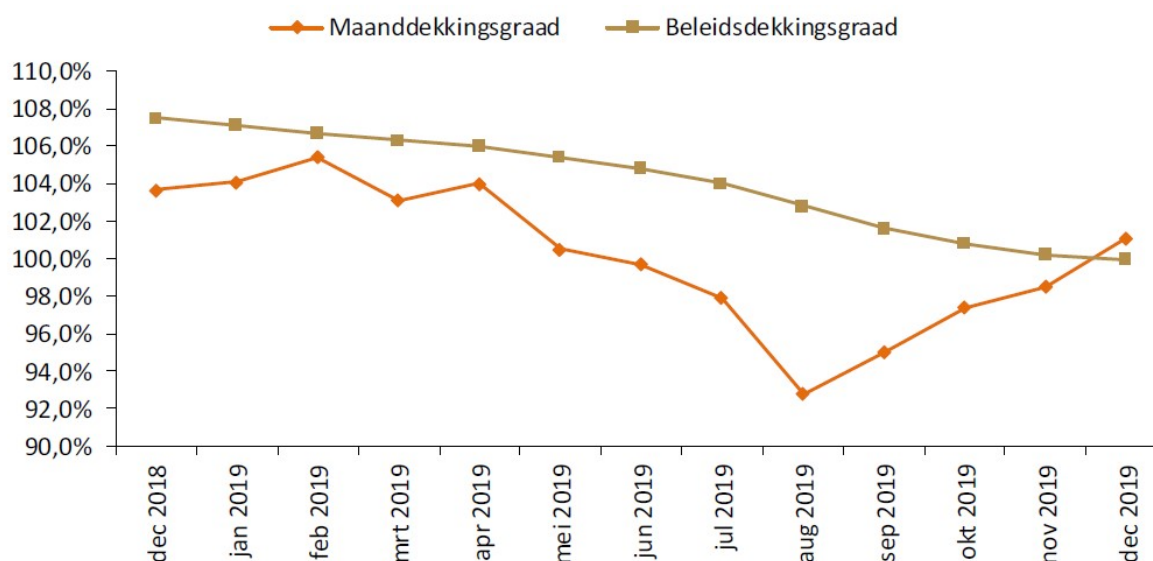
3.4.3 Beleidsdekkingsgraad

De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad over 2019 is in onderstaande grafiek zichtbaar gemaakt. De beleidsdekkingsgraad was per 31 december 2018 107,5%. Per 31 december 2019 was de beleidsdekkingsgraad 100,0%. De meest recente beleidsdekkingsgraad is, met een vertraging van 2 weken, altijd op de website van SPA te zien.

Dekkingsgraadontwikkeling (vanaf 1 januari 2015 beleidsdekkingsgraad):

2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
100,0%	107,5%	107,7%	100,9%	108,1%	113,9	109,6%	99,4%	94,7%	92,5%

Beleidsdekkingsgraad ontwikkeling in 2019:

3.4.4 Toekomstparagraaf Covid-19 en SPA

Door het Covid-19 virus heeft ook SPA een sterke daling van de actuele- en daarom beleidsdekkingsgraad te verwerken gekregen. Hierbij is er in H1 2020 een aantal maanden een actuele dekkingsgraad van op of onder de 90% behaald, die nog 12 maanden zullen doorwerken in de beleidsdekkingsgraad. Hoe het jaar uiteindelijk zal aflopen is nu nog niet te voorspellen, maar door het feit dat de beleidsdekkingsgraad per eind 2020 het gemiddelde is van de 12 actuele maanddekkingsgraden, zal het effect nog lang nawerken. Herstel van de beleidsdekkingsgraad loopt daardoor vertraging op en daarmee ook de termijn waarin het herstelplan gerealiseerd zal worden en de termijn waarop weer aan toeslag gedacht kan worden. Omdat het aantal ziekmeldingen en slachtoffers nu wel snel afneemt, is er wel de hoop dat het effect van de pandemie op de economische welvaart toch mee zal vallen en geen langjarig zwaar effect op de toekomstvooruitzichten van SPA zal hebben.

3.5 Resultaten en ontwikkelingen beleggingen in de Beschikbare Premiereregelingen

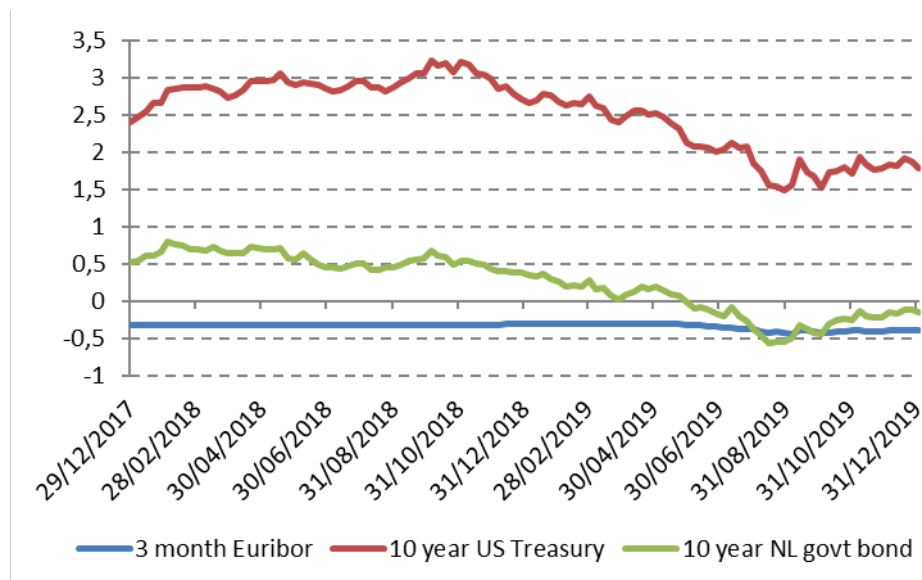
3.5.1 Algemene ontwikkelingen

Het jaar 2019 werd beheerst door de vrees dat er een nieuwe recessie aan zou komen, waardoor het sentiment op de aandelenbeurzen wisselend was maar vooral de rente haar ietwat stijgende lijn (met name in de VS) van de jaren daarvoor losliet en weer daalde. Door die weer dalende rente was het jaar voor aandelen uiteindelijk heel goed, met zeer hoge rendementen. Aan het einde van 2018 zorgde de combinatie van lagere groeicijfers in de VS en in Europa, de Brexit en de handelsspanningen voor volatiele aandelenmarkten en negatieve rentemarkten. Ondanks het afbouwen in Europa van het zeer omvangrijk opkopen van obligaties (de zogenaamde Quantitative Easing, wat een verlagend effect heeft gehad op het renteniveau), was er in 2019 nog steeds sprake van een lage rente in Europa en ook in de VS daalde hij weer, omdat de FED de economische vooruitzichten zag verslechteren, waardoor de stijging van de rente sinds 2016 aan een einde kwam in de VS. Die relatief zeer lage rente en het feit dat de bedrijfswinsten overal goed waren, deed de markt geloven dat aandelen nog steeds aantrekkelijk waren om te kopen. Alle aandelenfondsen namen flink in waarde toe. Het Obligatiefonds kon door de gedaalde rente ook een positief resultaat boeken. In 2019 kenden vijf van de zes fondsen die in de Beschikbare Premiereregelingen aanwezig zijn positieve rendementen, alleen het Liquiditeitsfonds had een negatief resultaat; het is nu vrijwel niet mogelijk om op liquiditeiten een positief resultaat te halen. Omdat de Centrale Banken de rente onder de 0% houden, is het rendement van dit fonds ook negatief gebleven: -0,5%. Alhoewel de gangbare theorie is dat cash voor "zekerheid en veiligheid" zou moeten zorgen, is deze theorie door de negatieve rente achterhaald geworden: cash aanhouden kost tegenwoordig geld.

Vier van de zes fondsen versloegen in 2019 de benchmark, terwijl 1 fonds precies de benchmark haalde. De resultaten zijn bevredigend. Het bestuur heeft in 2019 de prestaties van beheerder BlackRock geëvalueerd en een gesprek gevoerd over de achterblijvende prestaties, nu het actieve beheer in de fondsen in 2018 achterbleef bij de prestaties van de benchmark. Dit is nu verbeterd

en op de lange termijn (10 jaar) zijn er nog wel een paar fondsen, waaronder de 2 grootste en dus belangrijkste, die beter dan de benchmark presteren. Dat is het belangrijkste ijkpunt omdat de meeste mensen voor lange tijd in de fondsen zitten.

Rente-ontwikkeling 2019

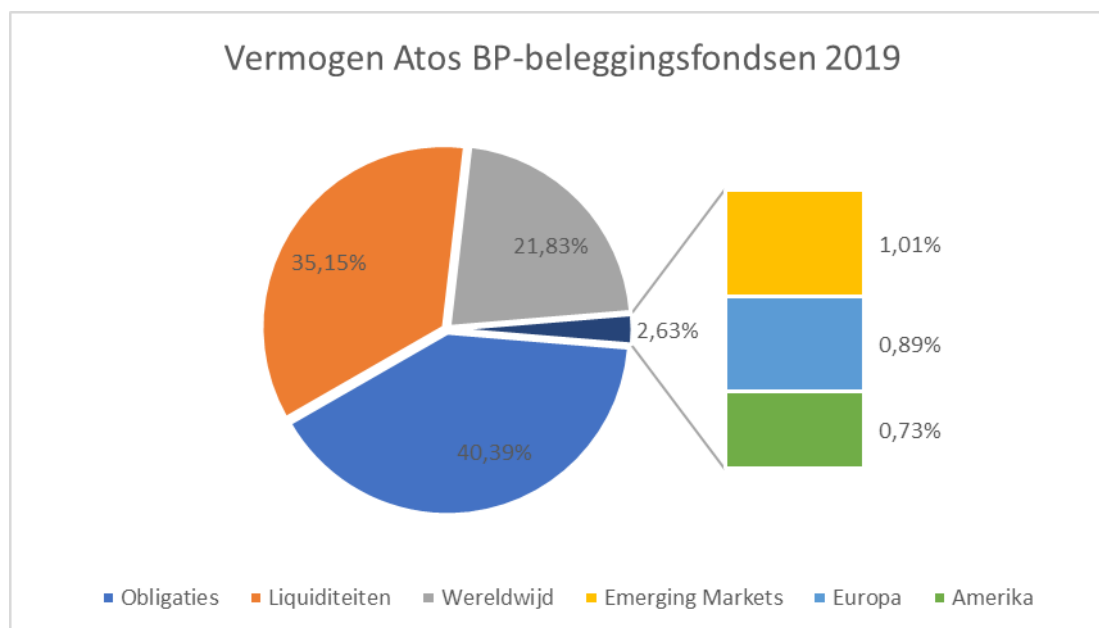
Het hele BP-kapitaal in ogenschouw nemend hebben de vermogensbeheerders het in 2019 goed gedaan. Op de wat langere termijn (3 jaar) hebben de meeste fondsen in de gehele BP-portefeuille de benchmark verslagen. Op de hele lange termijn presteren de vermogensbeheerders overall beter dan de benchmark; dus voor degenen die er al langer dan 5 of 10 jaar inzitten is dit positief. Per fonds bezien (onafhankelijk van de omvang) is de conclusie dat op de lange termijn (10 jaar) de resultaten voor 67% positiever zijn dan de benchmark; 4 fondsen presteren beter dan de benchmark, 2 deden het minder.

3.5.2 Overzicht vermogen in ATOS BP beleggingsfondsen

In de tabel hieronder wordt de waarde en het gewicht van de beleggingsfondsen in het totaal van het belegd vermogen in ATOS BP getoond. Het belegd vermogen was afgerond eind 2019 € 327,6 miljoen. De vastrentende waarden (het Liquiditeitenfonds en het Obligatiefonds), vertegenwoordigen ongeveer 75,5% van het belegd vermogen (circa € 247,4 miljoen). De reden hiervoor is dat deze twee beleggingsfondsen in de eindfase de kern vormen van het Beleggingsprofiel Life Cycle. Meer dan 94% van de gewezen deelnemers met BP-kapitaal heeft gekozen voor het Beleggingsprofiel Life Cycle.

De waarde en het gewicht van de verschillende beleggingsfondsen ten opzichte van het totaal belegd vermogen in ATOS BP: 327.598.470 euro

Beleggingsfonds	Waarde (€)	% totaal
Obligaties	132.308.398	40,39%
Liquiditeiten	115.128.846	35,15%
Wereldwijd	71.522.325	21,83%
Emerging Markets	3.315.015	1,01%
Europa	2.923.718	0,89%
Amerika	2.400.168	0,73%

3.5.3 Ontwikkelingen per beleggingsfonds

Oriflex Obligatiefonds (40,39% van het totaal)

	2019	3-jaars rendement	5-jaars rendement	10-jaars rendement
Fonds	7,4%	2,8%	3,0%	4,7%
Benchmark	6,7%	2,6%	2,5%	4,3%

De benchmark van het obligatiefonds is Iboxx Eurozone Sovereign Bond Index. Het Obligatiefonds presteerde beter de benchmark (het verschil was 0,7%-punt) en kende door de weer gedaalde rente een goed jaar. Vanwege het beleid van de FED om de rente weer te verlagen alsmede de reactie van de markt daarop werd de rente weer lager en werd het daarom mogelijk om met obligaties nog een hoog rendement te halen. Voor de komende jaren moet er echter wel serieus rekening worden gehouden met lage of negatieve rendementen in dit fonds, omdat de rente wellicht per saldo alleen maar zal stijgen (maar niets is zeker). Ook op de middellange en lange termijn rendeert het fonds beter dan de benchmark.

Oriflex Liquiditeitenfonds (35,15 % van het totaal)

	2019	3-jaars rendement	5-jaars rendement	10-jaars rendement
Fonds	-0,5%	-0,5%	-0,4%	0,1%
Benchmark	-0,5%	-0,5%	-0,4%	0,1%

De benchmark van het Liquiditeitenfonds is de BofA Merrill Lynch 7 day Euro Libid index. Het Liquiditeitenfonds kende in 2019 een matig jaar: hoewel het resultaat gelijk was aan de benchmark, was het behaalde rendement negatief (-0,5%-punt). De crisis en het door de centrale banken gevoerde rentebeleid zijn er de oorzaak van dat er geen goed rendement is te maken op liquiditeiten of dat het rendement zelfs negatief is. Het fonds ontving ook in 2019 desondanks weer een flinke instroom van nieuwe gelden. Op de middellange termijn en de lange termijn behaalt het fonds de benchmark. De benchmark is in dit geval de 3-maands depositorente. Liquiditeit wordt "duur" betaald; de zekerheid die het verschaft kost nu nog steeds geld. SPA waarschuwt de gewezen deelnemers voor dit risico, maar toch kiezen weinig mensen ervoor om hun beleggingen aan het liquiditeitenfonds te onttrekken. Dat kostte in 2018 en 2019 veel geld, maar in Q1 2020 leverde dat juist weer een groot voordeel op (ervan uit gaande dat de liquiditeiten anders misschien in aandelen waren belegd).

Oriflex Aandelenfonds Wereldwijd (21,83% van het totaal)

	2019	3-jaars rendement	5-jaars rendement	10-jaars rendement
Fonds	27,5%	9,8%	8,2%	9,6%
Benchmark	24,8%	9,5%	8,3%	9,3%

Het Aandelenfonds Wereldwijd is een mix van de fondsen Europa (48%), Amerika (30%), Japan (10%) en Emerging Markets (12%) en de resultaten in deze fondsen zijn dus ook aanwezig in het Wereldwijd fonds. De benchmark van het Wereldwijdfonds is een combinatie van de benchmark van het Amerika-, Europa-, Emerging Market- en Japan fonds. De benchmark van het Japanfonds is de MSCI Japan index. Het fonds rendeerde in 2019 beter dan de benchmark (het verschil was 2,7%-punt). Op een termijn van 3 jaar verslaat het fonds de benchmark, maar op de middellange (5 jaar) net niet en op de langere termijn (10 jaar) wordt de benchmark weer wel verslagen.

Oriflex Aandelenfonds Emerging Markets (1,01% van het totaal)

	2019	3-jaars rendement	5-jaars rendement	10-jaars rendement
Fonds	25,1%	10,7%	10,1%	10,6%
Benchmark	21,6%	10,6%	8,3%	8,9%

Voor het Emerging Markets fonds was 2019, in tegenstelling tot 2018, een goed jaar. Het over 2019 behaalde rendement was 25,1%, in 2018 werd nog -12,2% gehaald. De voornaamste oorzaak van dit resultaat is de verlaagde rente, de verminderde spanningen in de handelsoorlog tussen de VS en China en het wegvallen van de onzekerheid inzake de Brexit. De benchmark van het Emerging Markets is MSCI All Country Asia ex Japan index. In relatieve zin deed het fonds het beter dan de benchmark: het fonds haalde 3,5%-punt meer rendement dan de benchmark. Op lange termijn versloeg het fonds de benchmark ruim; het fonds haalt over 3, 5 en 10 jaar gezien meer rendement dan wat de benchmark heeft bereikt. Relatief (dat wil zeggen ten opzichte van de benchmark) is dit fonds al meer dan 10 jaar op rij het best presterende fonds van de BP-regeling met de grootste outperformance t.o.v. de benchmark.

Oriflex Aandelenfonds Europa (0,89% van het totaal)

	2019	3-jaars rendement	5-jaars rendement	10-jaars rendement
Fonds	32,0%	7,8%	6,8%	7,7%
Benchmark	24,7%	7,8%	7,9%	8,2%

De benchmark van het Europa fonds is de MSCI Europe index. Het Europa fonds presteerde in 2019 veel beter (32,0%) dan in 2018 (-13,2%), en het fonds versloeg ook nog met ruime cijfers de benchmark (+ 7,3%-punt). Daarentegen weet het fonds op de middellange (5 jaar) en lange termijn (10 jaar) de benchmark nog steeds niet te verslaan (respectievelijk -1,1% en -0,5%-punt).

Oriflex Aandelenfonds Amerika (0,73% van het totaal)

	2019	3-jaars rendement	5-jaars rendement	10-jaars rendement
Fonds	24,8%	11,5%	8,3%	11,2%
Benchmark	28,0%	12,3%	9,6%	12,1%

De benchmark van het Amerika fonds is de MSCI US index. Het Aandelenfonds Amerika behaalde in 2019 een goed resultaat van 24,8%, maar dit was wel 3,2%-punt slechter dan de benchmark. Op de middellange termijn (3 en 5 jaar) blijft het fonds ook achter bij de benchmark, en het verschil is jammer genoeg significant te noemen. Ook op de 10 jaarstermijn blijft het fonds achter bij de benchmark. Het is daarmee samen met het Europafonds het enige fonds dat op deze termijn achterbleef bij zijn benchmark. De beheerder kan zo gezien dus beter de benchmark volgen.

3.5.4 Resultaat Beleggingsprofiel Life Cycle en Life Cycle Doorbeleggen

Het resultaat van de deelnemer in Beleggingsprofiel Life Cycle wordt beïnvloed door de (en het moment van de) storting (a), de rebalancing op of omstreeks 30 september (b), zijn/haar leeftijd en in welk leeftijdscohort hij/zij zit (c) en natuurlijk het rendement van de fondsen in een bepaalde

periode (d). Het resultaat op je beleggingen BP loopt dus niet 1 op 1 gelijk met het rendement dat de beleggingsfondsen in een heel jaar hebben gemaakt. Je 'breekt' gedurende het jaar in op het rendement:

- (a) Voor gewezen deelnemers met voortzetting geldt dat door iedere maand voor een bedrag aan participaties aan te kopen in een beleggingsfonds is vergelijking met het jaarrendement van dat beleggingsfonds niet mogelijk. Aangezien de waarde van de participaties op en neer gaat wordt het rendement bepaald door het moment van aanschaf.
- (b) Ieder jaar wordt op of omstreeks 30 september de verhouding aandelen/obligaties teruggebracht naar de verhouding die volgens de Life Cycle tabel hoort bij de leeftijd van de deelnemer. Dit betekent bijvoorbeeld dat als de aandelen goed hebben geredeneerd, de verhouding is verschoven naar méér aandelen en erbij rebalancing aandelen worden verkocht en obligaties worden gekocht. Met andere woorden: aandelenrendement wordt (deels) verzilverd. Andersom geldt dat er meer aandelen worden gekocht in een periode waarin de aandelenkoersen relatief laag staan.
- (c) Het rendement van een fonds wordt niet gelijkmatig over een jaar gemaakt; er zijn maanden waarin het rendement positief is en maanden waarin het negatief kan zijn. Afhankelijk van het moment van instappen in het fonds kan je persoonlijke rendement dus sterk afwijken van het jaarrendement van het fonds.

Iedere deelnemer ontvangt 1 keer per jaar een overzicht van zijn/haar behaalde rendement over het afgelopen jaar. Dit rendement is dus niet zondermeer te vergelijken met het rendement van de bovengenoemde beleggingsfondsen. Als iemand deze informatie per kwartaal wil ontvangen dan kan hij dat verzoeken.

3.5.5 Kosten

Eén van de belangrijkste onderwerpen bij de uitvoering van een beschikbare premieregeling zijn de kosten verbonden aan het beleggen. Eén van de uitgangspunten van SPA is om de kosten van het beheer van de beleggingsfondsen zo laag mogelijk te houden. Er zijn natuurlijk meer voorwaarden, zoals een optimale verhouding tussen risico en rendement, maar wel tegen zo laag mogelijke beheerkosten. Deze kosten gaan namelijk direct ten koste van het rendement van het beleggingsfonds.

De kosten voor het opzetten en in stand houden van een beleggingsfonds, zoals leges, notariële kosten en wettelijke kosten zijn voor rekening van SPA Atos als collectief. Er zit dus in deze kosten een solidariteitsaspect. Voor rekening van de deelnemer zijn de beheervergoeding, performancevergoeding, switchkosten en transactiekosten.

4. Intern toezicht: RvT

4.1 Intern toezicht: Raad van Toezicht

Het intern toezicht wordt vanaf 1 januari 2019 uitgevoerd door een nieuw aangestelde Raad van Toezicht (RvT). Het bestuur heeft conform de wet het Verantwoordingsorgaan een voordracht laten doen voor 3 RvT-leden en heeft de voorgedragen RvT-leden benoemd.

Het door de RvT opgestelde rapport over het boekjaar 2019 luidt als volgt:

“Rapport raad van toezicht Stichting Pensioenfonds Atos

Voorwoord

Op het moment van het schrijven van dit rapport heeft de wereld te maken met een ongekend groot probleem. De coronacrisis heeft een grote impact, persoonlijk en zakelijk. Wij constateren dat het bestuur van het pensioenfonds een gedegen inventarisatie van de financiële- en uitvoeringstechnische gevolgen heeft gemaakt en relevante maatregelen en acties heeft onderkend.

Inleiding

De raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Atos (SPA) legt jaarlijks verantwoording af over de uitvoering van de taken en de uitoefening van bevoegdheden aan het verantwoordingsorgaan en in het bestuursverslag. Deze verantwoording is vastgelegd in het eerste deel van dit document. Daarnaast legt de raad zijn waarnemingen over het afgelopen jaar vast. Dit vormt het tweede deel van dit document. Dit rapport is eigenstandig leesbaar en is geen samenvatting.

Verantwoording

In 2019 is het intern toezicht bij SPA voor het eerst vormgegeven als raad van toezicht. Daarvoor kende SPA een visitatiecommissie. Medio 2019 was de raad van toezicht voltallig. Sinds juli 2019 bestaat de raad van toezicht uit Bert Oostdam, Jacqueline Verhulst (voorzitter) en Dick Wenting.

De taak van de raad wordt bepaald door het wettelijk kader. Hierbij hoort ook de Code Pensioenfonds en de statuten en reglementen van SPA. De leden van de raad van toezicht zijn allen lid van de VITP (Vereniging Intern Toezicht Pensioensector) en de raad van toezicht betreft bij het uitoefenen van zijn taak tevens de VITP-toezichtcode (zie www.VITP.nl). Dit betekent onder meer dat geen enkel onderwerp buiten de reikwijdte van het toezicht valt en de raad van toezicht zich een oordeel vormt over de wijze waarop het bestuur de missie, visie en strategie van het fonds vaststelt. Daarnaast vormt de raad van toezicht zich een oordeel over de besturing, de bedrijfsvoering en het beleid van het fonds.

De wettelijke taak van de raad van toezicht bestaat in ieder geval uit het toezicht houden op het bestuursbeleid en de algemene gang van zaken van het fonds, het toezien op een adequate risicobeheersing en het toezien op evenwichtige belangenafweging. Tevens beoordeelt de raad van toezicht de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met de risico's op de korte en de lange termijn en staat de raad van toezicht het bestuur met raad ter zijde.

Naast deze wettelijke taken heeft de raad van toezicht een aantal goedkeuringsrechten. In dit kader heeft de raad in 2019 goedkeuring verleend aan:

- Besluit van het bestuur tot vaststelling van het bestuursverslag en jaarrekening 2018
- Functieprofiel algemeen bestuurslid

De raad van toezicht is in 2019 vier keer bijeengewees en heeft daarnaast drie keer vergaderd met het bestuur en twee keer met het verantwoordingsorgaan. Daarnaast heeft de raad onder meer gesproken met de directeur en medewerkers van het pensioenbureau en, in het kader van het validatieonderzoek beleggingen, met DNB. Voorts zijn er vergaderingen bijgewoond en heeft periodiek overleg tussen de voorzitters plaatsgevonden.

Waarnemingen

Onderstaand worden onze waarnemingen over 2019 per beleidsterrein aan de hand van normen weergegeven. In het laatste rapport van de visitatiecommissie zijn normen gehanteerd. Voor dit verslag over 2019 hanteren wij min of meer dezelfde normen. Daarbij is in 2019 door de raad van toezicht vooraf aangegeven dat in 2019 met name aandacht wordt besteed aan:

- Aanbevelingen intern toezicht
- IORP II (sleutelfunctiehouders en risicomanagement)

Algemeen beeld

De raad van toezicht is van mening dat er sprake is van een goed bestuurd pensioenfonds, waarbij het bestuur het beleid goed bepaalt. De ondersteunende diensten zijn uitbesteed en het bestuur heeft hierover de regiefunctie. Het bestuur wordt ondersteund door een klein pensioenbureau, passend bij aard en complexiteit van het fonds. Aandachtspunten die de raad van toezicht ziet, zijn met name de bestuurlijke continuïteit en de inrichting van het risicomanagement. Deze punten hebben ook de aandacht van het bestuur.

Gedurende 2019 hebben het algemene beleid en de governance specifiek op de agenda van de raad van toezicht gestaan en hebben in het vierde kwartaal van 2019 de bevindingen van DNB van het validatie onderzoek de nodige aandacht geëist.

Opvolging aanbevelingen toezicht

Norm: er wordt adequaat omgegaan met opvolging aanbevelingen intern toezicht

Het bestuur heeft de aanbevelingen uit de visitatie over het jaar 2018 in een actielijst opgenomen en de opvolging zo gemonitord. De aanbevelingen hadden ook betrekking op de relatie met en het beleggingsonderzoek door de toezichthouder. Nu DNB heeft aangegeven dat aan het onderzoek door het fonds voldoende opvolging is gegeven, zijn deze aanbevelingen opgevolgd of niet meer relevant. Andere belangrijke aanbevelingen betroffen het verantwoordingsorgaan en de relatie met het verantwoordingsorgaan. Ook deze zijn opgevolgd. De aanbeveling met betrekking tot de informatievoorziening, binnen het bestuur maar vooral ook aan het intern toezicht, is deels opgevolgd. Inmiddels is het Share systeem van Atos in gebruik genomen waarop stukken mede voor het intern toezicht beschikbaar zijn gesteld waarbij gezorgd moet worden dat de juiste informatie makkelijk vindbaar is en het informatiesysteem up-to-date is.

De raad neemt waar dat het bestuur goed aandacht besteedt aan de opvolging van de bevindingen van het intern toezicht, accountant en certificerend actuaaris.

Het functioneren van de governance

Norm: het bestuursmodel is passend voor het fonds en functioneert

Pensioenfonds Atos is een gesloten ondernemingspensioenfonds met een paritair bestuursmodel. Het bestuur bestaat uit vijf leden: twee leden namens gewezen deelnemers, één lid namens pensioengerechtigden en twee leden namens de werkgever. Het pensioenfonds heeft een pensioenbureau met eind 2019 drie werknemers.

De bestuursleden zijn allen man en ouder dan 40 jaar en daarmee voldoet het fonds niet aan de door de Code Pensioenfondsen gevraagde diversiteit. Het bestuur heeft hier aandacht voor maar dit heeft nog niet geleid tot de beoogde diversiteit.

Het bestuur heeft een verantwoordingsorgaan ingesteld bestaande uit zeven leden: vier vertegenwoordigers van de gewezen deelnemers en twee vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden. De zetel ten behoeve van de werkgeversvertegenwoordiger is vooralsnog niet bezet. In 2018 zijn verschillende nieuwe leden tot het verantwoordingsorgaan toegetreden. Het intern toezicht wordt in 2019 voor het eerst uitgeoefend door een raad van toezicht.

Onze conclusie is dat het bestuursmodel passend is en functioneert. De raad van toezicht verwacht dat de bestuurlijke inrichting waarbij aandacht wordt besteed aan de rol- en taakverdeling zich in 2020 verder door ontwikkelt met de inrichting van sleutelfunctiehouderschap uit hoofde van IORP II en de verdere inrichting van het risicomanagement.

Het functioneren van het bestuur

Norm: het bestuur is geschikt en functioneert, de vergaderorde is passend en besluitvorming is afgewogen en transparant

Naar de mening van de raad van toezicht is de deskundigheid van zowel bestuur als pensioenbureau op orde. Wij concluderen dit op basis van de gesprekken, de bestuursagenda's en de notulen en onderliggende stukken. Zaak is wel om de deskundigheid ook voor de toekomst te borgen. Een aandachtspunt is de beschikbaarheid van de bij de onderneming werkende bestuursleden voor het fonds vanwege hun drukke baan, wat soms tot agenda-technische problemen leidt. Naar de mening van de raad is de oplossing in de vorm van het telefonische deelnemen aan een vergadering niet de meest ideale.

Uit de stukken en het bijwonen van een vergadering van de beleggingsadviescommissie (BAC) ziet de raad dat discussie en besluitvorming op evenwichtige wijze geschiedt, waarbij (in het geval van de BAC) er evenwicht en tegenwicht is tussen de bestuursleden in de BAC en de extern adviseurs. In de bestuursnotulen komen de adviezen van de BAC en de bespreking hiervan in het bestuur duidelijk terug.

In de notulen is zichtbaar dat de bespreking van risico-opinie, een risicoafweging en evenwichtige belangenafweging voldoende aan de orde komt. Of de voorleggers deze informatie voldoende bevatten, wordt door de Raad nader onderzocht.

Beleids- en verantwoordingscyclus

MISSIE, VISIE, STRATEGIE

Norm: strategie en beleid zijn onderbouwd, actueel en consistent met doelen en uitgangspunten. Missie en visie zijn duidelijk, actueel en afgestemd. Het beleid wordt gemonitord en is consistent met de strategie, financiële positie en risicobereidheid. Het beleid is up-to-date uitgewerkt in beleidsplannen.
--

De vastlegging van beleid vindt plaats in de ABTN. Aanpassing en het actueel houden van de ABTN wordt voorbereid door het pensioenbureau. De onderbouwing van het in de ABTN vastgelegde beleid is nog summier maar heeft de aandacht van het bestuur. Ook het vastleggen van de beleids- en verantwoordingscyclus kan nader uitgewerkt worden.

Lange termijnvisie en strategie is vastgelegd tot 2023. In 2023 worden visie en strategie herijkt. Ook worden dan de toekomstmogelijkheden van het fonds weer gezien. Intussen wordt jaarlijks marginaal getoetst of de toekomstvisie behorende bij de situatie van gesloten fonds nog steeds bestendig is, met name door een toets op de ontwikkeling in bepaalde cruciale kerncijfers. Het

bestuur legt thans het accent op: capaciteit bestuur, verdeling werkgever- en werknemersvertegenwoordiging en invulling sleutelfunctiehouders uit hoofde van IORP II.

Het bestuur heeft in januari 2020 de SWOT-analyse herijkt. De raad van toezicht heeft hiervan kennisgenomen en onderschrijft de bevindingen. De raad zal in 2020 de opvolging van de bevindingen uit de SWOT-analyse bespreken met het bestuur.

De raad van toezicht concludeert dat het bestuur voldoende aandacht besteedt aan de toekomstanalyse.

BELEGGINGSBELEID

Norm: strategie en beleid met betrekking tot de beleggingen zijn onderbouwd, actueel en consistent met doelen en uitgangspunten. Het beleid wordt gemonitord.

Het beleggingsbeleid is beschreven in de ABTN en in het fondsdocument 'Strategisch beleggingsbeleid SPA' dat als bijlage bij de ABTN is gevoegd. Als doelstelling van het beleid is opgenomen het behalen van een zodanig rendement dat de nominale pensioenen kunnen worden uitgekeerd en daarbij een duurzame toeslagverlening (toeslag van 100% van de consumentenprijs index) wordt nagestreefd.

In vervolg op het eerder door DNB uitgevoerd beleggingsonderzoek (2015, met uitloop tot 2017) heeft DNB in 2019 een validatieonderzoek uitgevoerd (rapport januari 2020). De raad van toezicht heeft medio 2019 met het bestuur afgesproken dat de raad een eigen onderzoek doet naar het vermogensbeheer van het fonds (los van het onderzoek van DNB). De raad van toezicht heeft begin 2020 over dit onderzoek gerapporteerd. De bevindingen van de raad van toezicht betreffen met name de noodzaak tot een betere en duidelijker vastlegging van reeds bestaand beleid en op onderdelen aanscherping van het beleid. De bevindingen van de raad zijn niet strijdig met die van DNB. Het bestuur heeft aangegeven met belangstelling kennis te hebben genomen van de bevindingen en is reeds gestart met het verwerken hiervan in de ABTN en aanpalende beleidsstukken. Er is ook een samenhang met het risicomanagement.

De raad van toezicht verwacht dat het bestuur in 2020 een strakke planning hanteert voor het afronden van beide onderzoeken (DNB en raad van toezicht).

VERANTWOORDING OVER BELEID

Norm: het bestuur verantwoordt zich over het beleid.

Het bestuur verantwoordt zich over het beleid in de notulen en jaarlijks in het bestuursverslag.

De raad van toezicht neemt waar dat het verantwoordingsorgaan zich kritisch opstelt en dat het bestuur regelmatig overleg met het verantwoordingsorgaan voert. Er was een discussie over de risicohouding in de Life Cycle regeling en de Life Cycle Doorbeleggen regeling. Deze discussie is naar tevredenheid afgerond. Een element in de reactie van het bestuur was dat via de Self Select variant de deelnemer in feite permanent de mogelijkheid heeft om de beleggingen aan te passen op zijn risicoprofiel en risicohouding. De Life Cycle regeling is daarentegen gebaseerd op gemiddelde risicohouding. In de ABTN is een beschrijving toegevoegd van de gehanteerde en met het verantwoordingsorgaan besproken en afgestemde risicohouding voor de beschikbare premieregelingen.

Beheerste en integere bedrijfsvoering

BEHEERSING VAN DE ALGEMENE GANG VAN ZAKEN IN HET FONDS

Norm: het bestuur bewaakt de beheerste bedrijfsvoering van het fonds en de bedrijfsvoering is integer. De ondersteunende processen bij het fonds zijn kwantitatief en kwalitatief voldoende toegerust. Partijen waaraan wordt uitbesteed worden, evenals externe adviseurs, periodiek geëvalueerd.

Alle ondersteunende processen zijn uitbesteed en worden gecoördineerd door het pensioenbureau. Alle uitbestedingspartners worden periodiek geëvalueerd, o.a. door een uitvoerige analyse van de ISAE 3402 II rapportages. De ISAE-rapportages van de uitvoerders zijn voorzien van een verklaring van een onafhankelijke accountant. Het bestuur geeft goed aandacht aan de ISAE-verklaringen van de uitbestede relaties en dit wordt zichtbaar in de notulen vastgelegd en in het bestuursverslag verantwoord. Internal audit en assurance van APS is in orde. SOC-verklaringen komen uitgebreid in het bestuur aan de orde.

In voorjaar 2019 heeft het bestuur besloten tot uitbreiding van het pensioenbureau. In de RACI-tabel zijn ook de taken van het pensioenbureau opgenomen.

Eind 2019 heeft het bestuur vastgesteld dat vermogensbeheerkosten geen afzonderlijke frequente monitoring behoeven, er is nu sprake van een stabiele situatie en de analyse en verantwoording over de kosten komt bij het jaarwerk voldoende aan de orde.

De raad van toezicht concludeert dat de monitoring van de uitbesteding goed aandacht heeft van het bestuur.

De compliance officer van het fonds is een medewerker van het pensioenbureau. Hoewel in het compliance charter is vastgelegd dat de compliance officer onafhankelijk is, kan die onafhankelijkheid in het geding komen nu de medewerker van het pensioenbureau hiërarchisch valt onder de directeur van het pensioenbureau en als compliance officer rapporteert aan het bestuur.

De inrichting van de compliance functie bij het fonds op deze wijze is een bewuste keuze van het bestuur. Omdat alle ondersteunende diensten zijn uitbesteed en ook bij die externe partijen de compliance is ingericht, wordt van de compliance officer van het pensioenfonds alleen een beperkte rest-risicotaak verwacht. De raad van toezicht begrijpt de beweegredenen voor deze inrichting en verwacht van het bestuur en de compliance officer dat de rolzuiverheid periodiek wordt geëvalueerd.

Risicomanagement en IORP II

Norm: organisatorische opzet van het risicomanagement is adequaat. De risicobeheersing is adequaat, er is sprake van een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Integraal risicomanagement is gemotiveerd onderbouwd en geborgd via een risicomanagementbeleid en -jaarplan en het risicobeheersingsproces is adequaat ingericht

Risicomanagement

Het risicomanagement bij het pensioenfonds is ingericht en vastgelegd in de ABTN en praktisch uitgewerkt in het Risico Management Framework (RMF). De risico's en de beheersing hiervan worden regelmatig in het bestuur besproken. Dit is vastgelegd in de notulen. In de vergadering geeft het bestuurslid sleutelfunctiehouder risicobeheer een risico opinie af. Zie hierover ook onder de paragraaf IORP II hierna.

Het risicomanagement verkeert nog niet in een afgerond stadium maar is nog in ontwikkeling. Er zal grondige herziening van het RMF plaatsvinden, de risico's in het kader van IORP II zullen worden toegevoegd en ook naar aanleiding van de rapportage van de Internal Audit zullen er onvolkomenheden worden gecorrigeerd. Ook het recente validatieonderzoek DNB zal hier input voor zijn. Dit onderzoek richt zich primair op de beleggingsrisico's.

Er is nog geen Integraal Risicomanagement Beleidsplan. De raad van toezicht heeft met het bestuur besproken dat er een IRM-plan wordt ontwikkeld, de beschrijving in de ABTN vormt tezamen met de acht processtappen uit het IRM een paraplu voor het nieuwe RMF-beleid, als bijlage bij de ABTN.

Naast bovenstaande acties is het bestuur ook gestart met het waarderen van het volwassenheidsniveau van het risicomanagement en het benoemen van een einddoel hiervan.

De raad van toezicht onderschrijft het belang van de doorontwikkeling van het risicomanagement en vraagt het bestuur hiervoor een strakke planning te hanteren.

IORP II

Het bestuur heeft IORP II ingericht, sleutelfunctiehouders zijn (voorlopig) benoemd en de vervulling van de sleutelfuncties is ook opgezet. Het geheel is nog in de voorbereidende fase en moet in september 2020 afgerond zijn. DNB heeft de huidige voorlopige inrichting goedgekeurd.

Het sleutelfunctiehouderschap Actuarieel is belegd bij de certificerend actuaris, de vervulling ligt bij hetzelfde actuarieel bureau. De vervulling van Internal Audit is belegd bij de Internal Audit Dienst van Atos. Het houderschap van deze sleutelfunctie was belegd bij een bestuurslid maar door omstandigheden moest deze functie worden waargenomen door een ander bestuurslid. Dit is het bestuurslid dat tevens sleutelfunctiehouder risicobeheer is. De raad van toezicht is het met het bestuur eens dat dit als tijdelijke oplossing acceptabel is maar niet ideaal als definitieve oplossing. Beide rollen dienen gescheiden te zijn en onafhankelijk van elkaar te werken.

Zoals reeds in de paragraaf risicomanagement opgemerkt levert de sleutelfunctiehouder risicobeheer een risico opinie bij door het bestuur te bespreken onderwerpen. En er wordt per kwartaal een rapport uitgebracht. De raad van toezicht acht de risico opinies en de rapportage van goede kwaliteit.

De vervuller Internal Audit heeft in maart 2020 het rapport internal audit 2019 opgeleverd. Hierin zijn enige aanbevelingen opgenomen. De raad van toezicht onderschrijft de waarnemingen en acht het rapport van toegevoegde waarde voor het pensioenfonds.

Communicatiebeleid

Norm: Het bestuur zorgt voor een adequaat communicatiebeleid. Het bestuur communiceert op transparante en begrijpelijke manier met alle belanghebbenden over het beleid, de ontwikkelingen bij het fonds en de consequenties daarvan voor de belanghebbenden.

Omdat in 2018 meer aandacht is gegeven aan de communicatie door het fonds zijn er in 2019 geen substantiële wijzigingen geweest met betrekking tot communicatie. Het communicatiebeleid zoals in 2018 vastgesteld wordt voor een groot deel uitgevoerd door externe partijen. Een communicatiemiddel van het fonds is de periodieke uitgave Pensioennieuws.

Evenwichtige belangenafweging

Norm: evenwichtige belangenafweging is gewaarborgd

Door het gesloten karakter van het fonds zijn er geen actieve deelnemers en is er geen sponsor met een ander belang dan dat van de deelnemers. De gewezen deelnemers en pensioengerechtigden worden gelijk behandeld bij de eventuele toekenning van toeslagen.

Het bestuur geeft voldoende aandacht aan de evenwichtige belangenafweging. Dit blijkt uit de notulen.

Code Pensioenfonds

Norm: het bestuur leeft de normen van de Code Pensioenfonds na, rapporteert zo nodig over normen of geeft gemotiveerd aan waarom van een norm wordt afgeweken. De raad van toezicht betreft de Code Pensioenfonds bij de uitoefening van zijn taak

Mede op aanbeveling van de visitatiecommissie over 2018 heeft het bestuur begin 2019 een uitgebreide inventarisatie van de Code Pensioenfonds uitgevoerd, mede op basis van de acht thema's uit de Code, dit zal elk jaar worden herhaald. De inventarisatie is eind 2019 gedeeld met het verantwoordingsorgaan.

Het bestuur streeft naar naleving van de normen uit de Code Pensioenfonds en heeft in 2019 een schriftelijke rapportage opgesteld met een beschrijving of, en zo ja op welke manier, aan de normen voldaan wordt. Het bestuur legt in het bestuursverslag verantwoording af over de naleving van de Code. Enkele normen worden niet nageleefd en hiervoor is in het bestuursverslag een toelichting opgenomen.

Volgens norm 47 van de Code Pensioenfonds betreft het intern toezicht de Code Pensioenfonds bij de uitoefening van zijn taak. In de navolgende tabel zijn per thema uit de Code Pensioenfonds de bevindingen van de raad van toezicht opgenomen.

THEMA	WAARNEMINGEN
Vertrouwen waarmaken	De uitvoering is op orde, kerntaken als uitkeringen en verplichte communicatie verstrekken verloopt goed en wekt vertrouwen. Het bestuur vindt het op peil krijgen van de dekkingsgraad een belangrijk doel. Een goede financiële positie verstrekt het vertrouwen en een heldere planning en eenduidige communicatie kan het vertrouwen verder versterken.
Verantwoordelijkheid nemen	Veel werkzaamheden zijn uitbesteed en deze uitbesteding is vastgelegd en wordt jaarlijks geëvalueerd.
Integer handelen	De raad van toezicht neemt waar dat integer wordt gehandeld. Doordat de compliance functie bij een medewerker van het pensioenbureau wordt vervuld, wordt een blik van buitenaf gemist.
Kwaliteit nastreven	Bestuursleden worden in staat gesteld onafhankelijk en kritisch te opereren. Opleidingsplannen kunnen meer uitgewerkt worden. Externe deskundigheid in het bestuur werkt goed. Zelfevaluatie per orgaan bevordert de kwaliteit.
Zorgvuldig benoemen	De diversiteitsdoelstellingen worden vooralsnog niet gehaald. Van belang is hier meer creatief en actief mee om te gaan.
Gepast belonen	Beloning binnen het fonds is sober. Vastlegging van de uitgangspunten en het integrale beloningsbeleid moet nog gebeuren.

Toezicht houden en inspraak waarborgen	Door de inrichting is toezicht en inspraak conform wetgeving geborgd. De Raad van Toezicht blijft graag met de andere organen in gesprek over optimalisering van de vervulling van de rollen.
Transparantie bevorderen	Bestuur is beschikbaar en bereikbaarheid en biedt inzicht in beweegredenen.

Goedkeuring besluit vaststelling bestuursverslag en jaarrekening

Norm: Het bestuursverslag en jaarrekening geven goed inzicht in de gevolgde bestuursprocessen, risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging.

Wij constateren dat het proces van totstandkoming van het besluit van het bestuur tot vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening over 2019 zorgvuldig is geweest. Naar onze mening geeft het bestuur in het bestuursverslag voldoende verantwoording over risicobeheersing. Het bestuur heeft naar onze mening bij de uitoefening van zijn taak belangen goed afgewogen. Wij geven goedkeuring aan het bestuursbesluit tot de vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening.

De raad van toezicht dankt het bestuur en het verantwoordingsorgaan voor de prettige en constructieve samenwerking.

Amstelveen, 13 mei 2020

Bert Oostdam
Jacqueline Verhulst (voorzitter)
Dick Wenting”

4.2 Reactie bestuur op verslag van de Raad van Toezicht

Het bestuur dankt de RvT voor haar verslag en voor de goedkeuring van het bestuursbesluit tot vaststelling bestuursverslag en de jaarrekening. Het bestuur is enthousiast over het eerste jaar van de RvT en ervaart een prettige en constructieve samenwerking. De aanbevelingen en suggesties tot verbetering zal het bestuur ter hand nemen.

5. Verantwoordingsorgaan

5.1 Verantwoording afleggen

Het bestuur van SPA legt over het boekjaar 2019 beleidsmatig verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan (VO). Het bestuur is verheugd dat de samenwerking met het VO goed loopt. Er zijn 4 overlegvergaderingen geweest. Het VO dient jaarlijks een algemeen oordeel te geven over:

- het door het bestuur in het verslagjaar uitgevoerde beleid en het handelen van het bestuur in het verslagjaar; en
- beleidskeuzes die betrekking hebben op de toekomst.

5.2 Algemeen oordeel VO

“Oordeel van het Verantwoordingsorgaan (VO) over 2019

Inleiding

Het pensioenfonds is een rechtspersoon en heeft krachtens de wet en haar statuten een interne organisatie waarin vastgelegd is hoe de organen van het fonds zich tot elkaar verhouden.

Het VO is één van de organen.

Het VO heeft zich in bij haar aantreden in 2018 met begeleiding van een extern adviseur gebogen over haar rol. Het VO heeft als het resultaat van dat proces een normenkader voor haar optreden opgesteld.

Het VO ziet als randvoorwaarden voor het effectief functioneren:

- a. Het VO moet zich houden aan zijn bevoegdheden zoals verwoord in wet en statuten;
- b. Het VO moet richting het bestuur respectievelijk de Raad van Toezicht redelijk en billijk handelen, met respect voor elkaars positie, waarbij een welwillende houding jegens elkaar uitgangspunt is;
- c. In het VO moet men zich ook redelijk en billijk richting, tegenover, naar elkaar gedragen.

De informatie gebruikt bij het oordeel van het VO over het gevoerde beleid.

Het VO heeft bij het vormen van een oordeel de beschikking over het jaarverslag van het bestuur, het verslag van de Raad van Toezicht, het rapport van de actuaris, het rapport van de certificerende actuaris en het rapport van de accountant. En verder over de verslagen van de bestuursvergaderingen, de aanwijzing van DNB, de rapportages van Caceis (voorheen KAS BANK) en van Achmea Pensioen Services en de adviesaanvragen met de onderbouwing van de voorgenomen besluiten.

In het kader van de jaarverslag cyclus is met het bestuur, de Raad van Toezicht (RvT), de accountant, de actuaris en de certificerende actuaris gesproken en met de directeur van het fonds.

De uitgangspunten van het VO bij het invullen van haar opdracht zijn hierboven geformuleerd. Wij gaan ervan uit dat ook het bestuur en de RvT deze uitgangspunten delen.

Samenvattend oordeel:

Het VO is in het algemeen positief over het gevoerde beleid.

Het VO betreft daarin dat het bestuur erkent dat het er slechts deels in geslaagd is de in de missie, visie en strategie gestelde doelen te bereiken, en de uitleg wat daarvan de oorzaken zijn.

In het onderstaande verslag wordt het oordeel verder toegelicht en komen ook enkele kritische punten naar voren die naar het oordeel van het VO aandacht en opvolging vragen.

Het VO stelt vast dat uit de gesprekken en de documentatie duidelijk is dat de operationele zaken zoals een zorgvuldige registratie van verplichtingen en bezittingen op orde zijn. Ook is het aantal klachten van belanghebbenden nihil.

Het VO stelt verder vast dat op grond van de verstrekte informatie in het jaarverslag, de bevindingen van de Raad van Toezicht, het rapport van de accountant en de rapporten van de actuaris en de certificerende actuaris dat het bestuur een duidelijke verantwoording heeft afgelegd over het jaar 2019.

Het VO vertrouwt erop dat het bestuur de aanbevelingen in de diverse rapporten en in dit verslag van het VO zal beoordelen en waar nodig en gewenst zal effectueren.

Gespreksonderwerp VO- Bestuur: inzicht in actielijst en de voortgang ervan.

De communicatie binnen het fonds is verbeterd mede door het beschikbaar komen van het SharePoint systeem voor alle communicatie. Hierdoor is de schriftelijke verslaglegging en archivering eenvoudiger geworden. Wel kan het gebruik van SharePoint verder worden verbeterd o.a. door nieuwe documenten sneller toe te voegen.

Gespreksonderwerp van VO met het bestuur, RvT en pensioen bureau: het optimaliseren van het gebruik van SharePoint.

Het VO ziet de verdere samenwerking met het bestuur, en de Raad van Toezicht (RvT) met vertrouwen tegemoet.

Hieronder worden de belangrijkste aspecten uit de diverse verslagen en rapporten behandeld:

Missie, visie en strategie

De missie, visie en strategie zijn in 2019 niet gewijzigd. Het VO merkt op dat dit vooral gaat over het Defined Contribution (DC) deel en minder over het Beschikbare Premie (BP) deel.

Het is inmiddels standaard geworden dat het bestuur moet melden dat zij haar missie niet heeft waargemaakt omdat opnieuw geen toeslag kan worden verleend. Daarbij moet worden opgemerkt dat dit mede komt omdat in de eerste plaats gestreefd wordt naar het kapitaal behoud of m.a.w. het kunnen voldoen aan de nominale verplichtingen. Dat uit zich onder meer door risicobeperking door het aanhouden van veel liquide middelen.

Aanwijzing DNB, Validatie onderzoek DNB

In april 2019 heeft De Nederlandsche Bank (DNB) laten weten dat de discussie over de aanwijzing is beëindigd zonder dat er verder consequenties aan de aanwijzing zijn verbonden. *Het VO is verheugd over deze afloop en is positief over de inzet van het bestuur om dit onderwerp tot een goed einde te brengen.*

Het bezwaar dat door het fonds tegen de aanwijzing was ingediend is door DNB ongegrond verklaard. Het bestuur heeft besloten hiertegen niet in beroep te gaan. Het bestuur heeft haar argumenten daarvoor toegelicht. Het VO heeft begrip voor deze argumenten.

Eind 2019 heeft DNB een validatie onderzoek afgerond. Het verslag kwam in februari 2020 beschikbaar. Het was teleurstellend dat het rapport kritisch was over de beleggingscyclus en het integrale risicomanagement. Ook de RvT heeft in 2019 een onderzoek gedaan naar het beleggingsbeleid. Zie verder het verslag van de Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht verwacht dat het bestuur in 2020 een strakke planning hanteert voor het afronden van de acties die voortvloeien uit beide onderzoeken (van DNB en Raad van Toezicht).

Gespreksonderwerp VO-Bestuur: Het VO zal de voortgang van beide onderzoeken en de daaruit voortvloeiende acties kritisch volgen in haar contact met het bestuur en de Raad van Toezicht.

Komst van de Raad van Toezicht (RvT), verslag over 2019 van de Raad van Toezicht

Vanaf 1 januari 2019 kent SPA een Raad van Toezicht. In 2018 heeft het bestuur in goede samenwerking met het VO de benodigde statutenwijziging en de profielschets voor het RvT, het reglement en het beloningsbeleid van de te benoemen RvT vastgesteld. Het VO heeft in 2018 in samenwerking met het bestuur een selectieproces op gang gebracht wat tot een voordracht voor de te benoemen RvT leden heeft geleid. Helaas heeft één van de voorgedragen kandidaten zich daarna teruggetrokken. Voor de vacature die daardoor ontstond is in maart 2019 na een nieuwe selectieronde een kandidaat voorgedragen, die vervolgens in juni 2019 is benoemd.

Het VO heeft tweemaal vergaderd met de RvT.

De RvT heeft verantwoording afgelegd ook aan het VO. Het rapport is in het kader van het jaarwerk in een vergadering VO-RvT in mei 2020 besproken.

Het VO is positief over de samenwerking en de activiteiten van de RvT in het afgelopen jaar en de verslaglegging daarover en spreekt de verwachting uit dat deze goede samenwerking zal worden gecontinueerd.

Benoeming van een extern lid van het bestuur en verkiezing van een bestuurslid.

In januari 2018 is een vacature ontstaan in het bestuur voor een zetel bestemd voor een gewezen deelnemer. Zie voor de gang van zaken daarbij het vorige jaarverslag. Vanwege de problemen met het invullen van de vacature werd in 2018 besloten tijdelijk een extern bestuurder aan te stellen. Deze is op 1 april 2019 in functie getreden. Verder werd in 2018 vastgesteld dat gezien de statuten verkiezingen moesten plaatsvinden. Dit proces is in september 2019 in gang gezet en is tot op heden (begin mei 2020) nog niet afgerond. Het VO heeft zorgen over de moeizame invulling van deze vacature. Als er al een kandidaat is en deze vervolgens is goedgekeurd door DNB moet deze zich nog inwerken. Het VO heeft eerder geadviseerd om zo spoedig mogelijk te regelen dat de statuten aangepast zouden worden zodat het (tijdelijk) aanstellen van externe bestuurders ook regulier mogelijk zou worden, ook zonder dat er een statutair bepaalde vacature is. (De wet laat bij een paritair bestuur toe dat twee externe bestuurders worden benoemd). Het bestuur heeft dit advies niet overgenomen.

Gespreksonderwerp VO-Bestuur en RvT: Gesprek over zorgen van het VO over de kwetsbaarheid van de bestuur bezetting mede door lange procedures bij benoemen, werkdruk, afwezigheid vanwege ziektes etc. En over de vraag of additionele maatregelen moeten worden overwogen.

Zorgvuldig benoemen: procedures bij benoeming en ontslag

De basis hiervoor is de Code Pensioenfonds die duidelijke richtlijnen bevat.

Het bestuur geeft in haar verslag over 2019 aan dat zij voor wat betreft het VO afwijkt van de Code. De Code voorziet dat het ontslag van leden van het VO door het VO geschiedt maar in de statuten van SPA is geregeld dat het bestuur deze bevoegdheid heeft. Het VO heeft al in 2018 gesteld dat de argumenten voor deze afwijking van de Code onvoldoende zijn.

Het VO heeft in het proces dat voorafging aan de installatie van de RvT de aanbeveling gedaan om op een samenhangende manier in statuten en reglementen te regelen wat er moet gebeuren als een orgaan of een lid van een orgaan niet functioneert, vooral omdat door de komst van de RvT, procedures beter op elkaar kunnen worden afgestemd en beveelt aan dat opnieuw te bezien en daarbij ook de procedures voor het VO aan te passen.

Het bestuur is van mening dat daar geen voldoende reden voor is.

Gespreksonderwerp VO-Bestuur: Beoordeling van de samenhang van procedures bij benoeming en ontslag en afwijkingen van de Code Pensioenfonds van deze procedures.

Evenwichtige belangenafweging

In het verslag van het bestuur is een paragraaf opgenomen met een expliciete uitspraak over dit onderwerp. In de eerste plaats wordt beoordeeld of gewezen deelnemers en gepensioneerden gelijkkelijk worden behandeld. Daarbij is het uitgangspunt dat de toeslagverlening voor beiden hetzelfde moet zijn. Andere maatregelen worden door het bestuur getoetst op evenwichtigheid en de uitkomsten worden vastgelegd.

Het onderwerp intergenerationeel belangenafweging werd enkele jaren geleden populair. In de uitkomsten van de haalbaarheidstoets wordt nu inzicht gegeven via een voorgeschreven methodiek hoe het beleid uitpakt voor de diverse leeftijd cohorten.

In de toets van 2020 kwam als resultaat naar voren dat bijvoorbeeld het 35 jaar cohort een pensioenresultaat van 114 % (mediaan: 50 % is hoger en 50 % is lager dan 114 %) mag verwachten; en het 75 jaar cohort een pensioenresultaat van 94 % waarbij 75 % onder een resultaat van 100 % blijft. **De vraag is of dit evenwichtig is.** Het bestuur geeft hierop een positief antwoord: de jongere generatie komt er gemiddeld wat beter af maar loopt aan de ander kant duidelijk een groter risico dat de resultaten uiteindelijk tegenvallen.

Het VO wil de discussie over het wel of niet evenwichtig zijn hiervan nu niet verder voeren. Als er een ander evenwicht wenselijk zou zijn is verandering van het beleggingsbeleid nodig. Dat lijkt nu - in het licht van de corona crisis - niet opportuun. In de haalbaarheidstoets van 2021 en de komende ALM-studie zal het opnieuw aan de orde komen.

Gespreksonderwerp VO-Bestuur en VO-RvT: Evenwichtige belangenafweging in het algemeen en met name de intergenerationele belangenafweging.

Monitoring Code Pensioenfonds.

In het Visitatiecommissie rapport van 2017 is de aanbeveling gedaan aan het bestuur om de Code Pensioenfonds jaarlijks op de agenda te zetten en hierbij het VO te betrekken. Deze aanbeveling is in 2019 opgevolgd.

Het monitoring rapport dat daarvoor door het bestuur is gemaakt geeft aan dat het bestuur compliant is met de code op een 4-tal deelgebieden na. Drie daarvan gaan over diversiteit, een onderwerp waaraan het bestuur veel aandacht geeft zonder veel succes.

Het VO heeft bij het overzicht vraagtekens gezet en zal deze ter kennis brengen van het bestuur.

Gespreksonderwerp VO-Bestuur: De vraagtekens zullen in het regulier overleg met het bestuur aan de orde komen. Enkele onderwerpen ervan komen in dit verslag al aan de orde.

Investment beliefs, beleggingsbeleid en resultaten van het beleggingsbeleid

De beleggingsuitgangspunten (investment beliefs) zijn beleidsuitgangspunten die vastliggen in de ABTN. Bij het vastleggen van de risicohouding zijn ondergrenzen van de haalbaarheidstoets en het strategisch vereist eigen vermogen vastgelegd. Het beleggingsbeleid en de risicohouding zijn in 2019 in principe niet veranderd maar wel verder uitgewerkt mede door de verwerking van de

aanwijzing van DNB. Het VO beoordeelt dat positief. Het beleggingsbeleid is een goede vertaling van de risicohouding en voldoet aan de beleidsuitgangspunten. Het bestuur heeft voldoende inzicht gegeven in zijn keuzes met betrekking tot het strategische beleggingsbeleid en de renteafdekking. Bij de bespreking van de aanvangshaalbaarheidstoets 2019 zijn de uitkomsten (mediaan en in slecht weer) van de haalbaarheidstoets m.b.t. pensioenresultaat, risico's en herstelcapaciteit aan de orde geweest.

In haar jaarverslag heeft het bestuur uitgebreid de risico's en de behaalde resultaten van het beleggingsbeleid toegelicht.

Het beleid resulteert in een beperkte afdekking van het renterisico en het aanhouden van veel liquiditeiten. Dit beleid is gebaseerd op de "normale" samenhang van de ontwikkeling van de economie waarbij de inflatie toeneemt als de economie groeit, als gevolg daarvan de rente stijgt waardoor weer druk op de waarde van aandelen ontstaat. Door de actieve houding van de centrale banken, die resulteert in het laag houden van de rente, is het al jaren niet zo dat deze "normale" samenhang optreedt. Het is heel moeilijk te voorspellen waar dit toe zal leiden, voorlopig is de waarschuwing van de experts dat de lage rentestand nog lang zal blijven. Dit laatste is vanwege de corona crisis nog verder versterkt.

Het VO accepteert de verantwoording door het bestuur en beseft dat het een voortzetting is van het beleid van voorgaande jaren is.

Gespreksonderwerp: Het VO wil met het bestuur verder overleg plegen over het beleggingsbeleid en de te verwachten resultaten voor de komende tijd. De corona crisis maakt dat nog actueler.

a. Het beleggingsbeleid en de risicohouding Middenloonregeling (ML).

Het beleid heeft in 2019 goede positieve resultaten opgeleverd. Daarbij past de kritische opmerking dat daarbij de doelen zoals vastgelegd in de benchmark niet volledig zijn behaald.

b. het beleggingsbeleid en de risicohouding voor Beschikbare Premie (BP).

In 2019 is de risicohouding voor het BP Life Cycle deel vastgelegd. Het bestuur heeft daarover advies gevraagd. De risicohouding werd voor de bestaande Life Cycle berekend via een voorgeschreven model. In haar advies heeft het VO de berekende risicohouding voor kennisgeving aangenomen.

Daarbij heeft het VO twee adviezen gegeven:

1. Ga na of het huidige Life Cycle model nog wel optimaal is. Het model stamt immers uit 1998 bij de overgang naar Oriflex en is eenmaal herzien in 2002. In de afgelopen jaren zijn er zoveel veranderingen geweest zoals het verhogen van de pensioenleeftijd, de invoering van de prognose tabel, de invoering van FTK en het effect daarvan op de inkoopfactoren, de structurele verlaging van de rente en de invloed daarvan op de vermogens categorieën enz.
Het bestuur heeft daar in eerste instantie negatief op gereageerd.
2. Ga na of de doelstelling die in de ABTN staat wel wordt waargemaakt. De doelstelling is dat de gemiddelde gewezen deelnemer bij pensionering in staat wordt gesteld om met het BP kapitaal een pensioen in te kopen dat in lijn ligt met de pensioenaanspraak bij een volledige middelloonregeling. Ook dit advies is nog niet opgevolgd omdat zo'n studie - die voor het laatst is gedaan in 2006 - niet meer opportuun zou zijn vanwege het ontbreken van nieuwe inleg en ook niet meer uitvoerbaar.

Daarnaast spelen ook de kosten een rol. Het ligt dan voor de hand, als niet kan worden bepaald of de doelstelling gehaald wordt, om een andere doelstelling te formuleren waarbij wel kan worden bepaald of deze kan worden waargemaakt.

De beleggingsresultaten waren in 2019 positief. De meeste fondsen hebben de benchmark gehaald. Dat is een positieve uitkomst.

Gespreksonderwerp VO-Bestuur: Het VO zal over het beleggingsbeleid voor het Beschikbare Premie deel en specifiek over de Life Cycle met het bestuur verder in gesprek gaan.

Beleid duurzaam beleggen

Het bestuur heeft haar beleid met betrekking tot het over maatschappelijk verantwoord en duurzaam beleggen niet veranderd. Het bestuur houdt in het beleggingsbeleid rekening met milieu en klimaat, mensenrechten en sociale verhoudingen. Het beleid kan worden gekarakteriseerd als “volgend”. Het voornemen van het VO om in 2019 met het bestuur over het beleid te spreken is niet opgevolgd. Het bestuur heeft het onderwerp op de agenda voor 2020 gezet.

Gespreksonderwerp VO-Bestuur: Het VO wil in gesprek met het bestuur in het komende jaar evalueren of een meer actief beleid mogelijk is.

Toeslagbeleid

Opnieuw heeft het bestuur het besluit moeten nemen om geen toeslag verlening (indexatie) toe te passen. Indien inhaalindexatie mogelijk is zal dat voor iedereen per jaargang hetzelfde zijn en zal eerst de indexatie van het laatste jaar waarin geen indexatie is verleend worden ingehaald.

De toeslagverlening blijft al langdurig achter bij de ambitie en het maximale gemis is nu ruim 20 %. (Zie ook de tabel op de website.) Het ziet er naar uit dat binnen afzienbare tijd geen inhaal indexatie mogelijk is, wat een teleurstellend vooruitzicht is. Op deze situatie heeft ook het VO geen antwoord.

Beloningsbeleid.

Het bestuur stelt dat SPA een sober beloningsbeleid heeft dat zeer beheerst is en dat vastligt in een drietal fondsdocumenten. Het uitgangspunt dat het beleid sober moet zijn is voor het VO geen discussie. Het VO is wel van mening dat er inderdaad sprake is van een sober beloningsbeleid, maar dat onvoldoende sprake is van een **samenhangend** beloningsbeleid en dat het niet voldoet aan punt 42 van de Code Pensioenfonds (de code zegt: *de beloning staat in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie eisen en tijdsbeslag*). Vanwege haar eigen betrokkenheid heeft het VO aan de RvT gevraagd om dit onderwerp verder te behandelen. De RvT heeft dit als actiepunt voor 2020 op haar agenda gezet.

Gespreksonderwerp VO-RvT en VO-Bestuur: Met RvT bespreken van de voortgang van het onderzoek naar samenhangend beloningsbeleid en met het bestuur over de uitkomsten.

Klachten

Het jaarverslag van het bestuur geeft aan dat er in 2019 geen klachten zijn geweest. Het bestuur besteedt elk halfjaar aandacht aan dit onderwerp.

De uitvoerder registreert ook eventuele klachten.

Het VO heeft ook via haar informele kanalen geen klachten ontvangen. Het is positief dat er geen klachten zijn. De procedure om klachten in te kunnen indienen via de website acht zij voldoende duidelijk.

Kosten

De cultuur t.a.v. uitvoeringskosten, kosten vermogensbeheer en beloningsbeleid van het fonds is te omschrijven als sober en doeltreffend. Wel heeft het bestuur aangegeven meer te gaan sturen op kwaliteit en minder op kosten. Het VO ondersteunt dit.

Communicatie

Het VO heeft uit de aard van haar opdracht speciale aandacht voor de communicatie met de belanghebbenden. Door de Wet Verbeterde Premiereregeling worden de mogelijkheden en dus ook de keuzes die de belanghebbenden mogen/moeten/kunnen maken weer complexer. De vraag blijft hoe dit zo inzichtelijk mogelijk te maken en hoe de communicatie daarbij kan helpen.

In de communicatie met de belanghebbenden speelt ook UPO 2020 een rol. Het is nog ongewis wat UPO 2020 precies gaat inhouden. Daarin speelt de informatie die al door het Pensioenregister beschikbaar wordt gesteld aan belanghebbenden ook een rol. Het bestuur zal de verdere uitwerking met het VO bespreken.

Gespreksonderwerp VO- Bestuur: Veranderingen in de communicatie met belanghebbenden via pensioenregister en UPO in 2020.

Rapport van de actuaris en certificerend actuaris

Het rapport van de actuaris is helder. Het is verheugend dat de afstemmingsproblemen rondom de jaarrekening zeer beperkt zijn.

De certificerend actuaris geeft een oordeel over het voldoen aan een aantal artikelen uit de pensioenwet. Daarbij heeft de certificerend actuaris vastgesteld dat behalve bij het voldoen aan het vereist vermogen en het minimaal vereist vermogen SPA aan alle artikelen van de wet voldoet.

Daarbij zijn bij de overige artikelen wel aandachtspunten geformuleerd en aanbevelingen om deze op te lossen. Het VO gaat ervanuit dat de aanbevelingen worden opgevolgd.

De certificerend actuaris stelt dat de aanbevelingen in het vorige rapport 2018 grotendeels zijn opgevolgd. Het VO constateert wel dat de aanbevelingen voor 2019 voor een deel in lijn liggen met aanbevelingen in 2018.

Rapport van de accountant

De accountant heeft een goedkeurend oordeel gegeven over de jaarrekening van SPA en dat het jaarverslag verenigbaar is met de jaarrekening. Gesteld wordt ook dat voldoende aandacht is gegeven aan onder andere risicobeheer, vermogensbeheer en pensioenbeheer. Bij de service organisaties zoals Achmea Pensioen Services, CACEIS en de vermogensbeheerders wordt gesteld dat de in de ISAE 3402 rapportages opgenomen beheers doelstellingen toereikend zijn om de relevante risico's af te dekken. Het VO worstelt met de vraag hoe dit oordeel zich verhoudt met de bevindingen in het eerdergenoemde validatie rapport van DNB. De externe actoren zoals actuaris en certificerend actuaris en accountant geven desgevraagd aan dat zij ieder op een door de wet bepaalde manier naar het fonds kijken die niet alle facetten afdekt. De DNB kijkt op haar manier en betreft andere elementen in haar oordeel. Dat kan leiden tot een oordeel dat op onderdelen afwijkt.

Activiteiten VO

Samenstelling

Het VO bestaat uit zes leden. Begin 2019 heeft René Upperman te kennen gegeven het lidmaatschap te beëindigen. Zijn opvolger is Chris Bell. Wij danken René voor zijn bijdragen en inzet en verwelkomen Chris.

Activiteiten

In bovenstaande reacties is al impliciet ingegaan op de activiteiten van het VO.

Het VO heeft in 2019 negen keer vergaderd waarvan drie keer met het bestuur, één keer met de visitatiecommissie, en twee keer met de Raad van Toezicht.

Het VO heeft één verzoek voor een advies gekregen en twee verzoeken voor een voordracht. Het advies betrof de risicohouding voor de life cycle in het beleggingsbeleid beschikbare premie.

Voordrachten werden gedaan voor de visitatiecommissie voor het jaar 2018 en voor één lid van de Raad van Toezicht.

Het VO heeft via bijdragen aan pensioennieuws ook bijgedragen aan de communicatie met de achterban.

Evaluatie

Het VO heeft vastgesteld dat het VO niet duidelijk genoeg is geweest bij de in het vorige jaarverslag openomen adviezen en voornemens.

In dit jaarverslag wordt het nu beter vastgelegd door bij elk relevant onderwerp te vermelden wat het VO met het bestuur wil bespreken.

Het VO evalueert na de verwerking van de jaarcyclus haar eigen functioneren en het gekozen normenkader. Aandacht zal daarbij zijn voor de effectiviteit en de efficiëntie van haar bijeenkomsten.

Daarbij wordt het VO bijgestaan door een externe consultant. Deze is ook betrokken bij het opstellen van een jaarplan.

Het VO zal een meer gedetailleerd verslag en een evaluatie van haar werkzaamheden publiceren in pensioennieuws op de website van het pensioenfonds.

*Namens het Verantwoordingsorgaan
Thomas van Kuipers
Voorzitter*

*Dick Koster
Secretaris"*

5.3 Reactie bestuur op oordeel van het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur dankt het VO voor haar oordeel. Het bestuur zal in overleg met het VO aan de slag gaan met de in het oordeel genoemde aandachtspunten en ziet uit naar een voortzetting van een vruchtbare samenwerking.

6. Vaststelling jaarrekening 2019

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Atos heeft de jaarrekening 2019 vastgesteld op 8 juni 2020.

Amstelveen, 8 juni 2020

Namens het Bestuur,

**Frank Winnubst
Voorzitter**

**Arno Elshout
Secretaris**

7. Profiel en algemene gegevens (per 31-12-2019²³)

SPA voert een viertal gesloten pensioenregelingen uit. Daarnaast registreert SPA nog de rechten van 3 kleine gesloten regelingen die in het verleden zijn overgenomen (2 van KPMG en 1 van KPN). De twee grootste regelingen zijn zogenoemde hybride regelingen: de ATOS ML 65 (voorheen Oriflex ML) en de ATOS BP 65 (voorheen Oriflex BP) regeling alsmede de ATOS ML 62,5 en de ATOS BP 62,5. ATOS ML 65 was een middelloonregeling tot een inkomen van € 43.905 per jaar (grens per 2019, inclusief vakantiegeld en eventueel eindejaarsuitkering) met een voorwaardelijke toeslag. Daarboven geldt een beschikbare premierregeling (ATOS BP 65). De pensioenrichtleeftijd is 65 jaar, maar het is mogelijk om eerder of later met pensioen te gaan.

De ATOS ML 62,5 en de ATOS BP 62,5 regeling heeft eenzelfde opzet maar een pensioenrichtleeftijd van 62,5 jaar. Voorts zijn er nog twee eindloonregelingen: één met een pensioenrichtleeftijd van 65 jaar en één met een flexibele pensioenrichtleeftijd tussen 60 en 65 jaar.

De pensioenregelingen van SPA voorzien in een ouderdomspensioen en onder voorwaarden een wezenpensioen. Bovendien bestaat de mogelijkheid om het overlijdensrisico voor de partner af te dekken door middel van uitruil van ouderdomspensioen in nabestaandenpensioen. De pensioenregeling ATOS BP bood de mogelijkheid om bij te sparen om mogelijke pensioengaten te repareren, maar dat is nu ook gesloten.

De pensioenregeling kende een lage franchise (het bedrag waarover je geen pensioen opbouwt in verband met de AOW) en een relatief hoog opbouwpercentage met zo veel mogelijk pensioengevende inkomenselementen. Dit gebeurde mede om hieruit een mogelijk nabestaandenpensioen (na pensionering) te financieren.

Voor de toeslag (indexatie) is gekozen voor de zogenoemde D1-variant uit de Toeslagenmatrix van De Nederlandsche Bank (DNB).²⁴ Deze variant houdt in dat de toeslag van het pensioen voorwaardelijk is. Er bestaat geen recht op toeslag en het is niet zeker óf en in hoeverre in de toekomst toeslag plaatsvindt. Er wordt geen geld voor de toeslag gereserveerd en er wordt geen premie betaald voor de toeslag; de toeslag wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd.

In de pensioenreglementen, die de verhouding tussen de gewezen deelnemers (met voortzetting), gepensioneerden en SPA regelt, zijn de rechten en plichten voortvloeiend uit de oude, indertijd geldende, pensioenovereenkomst vastgelegd.

De algemene doelstelling van SPA is om de uit de voormalige pensioenovereenkomst voortvloeiende pensioenregeling en pensioenreglementen in overeenstemming met de Pensioenwet na te komen en uit te voeren voor de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden.

²³ Tenzij anders aangegeven.

²⁴ De Toeslagenmatrix is te vinden op de website van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (www.rijksoverheid.nl)

De pensioenregelingen worden uitgevoerd voor 117 gewezen deelnemers met voortzetting, 13.450 gewezen deelnemers en 2.793 pensioengerechtigden. Doordat waardeoverdrachten weer mogelijk waren zijn er gewezen deelnemers weggegaan bij het fonds; ook zijn er weer mensen overleden. Dit gezamenlijk heeft het totaal aantal bij het fonds betrokkenen doen dalen ten opzichte van 2018, al is de daling beperkt (minder dan 1%).

Uitvoering van de pensioenregelingen en het grootste deel van het beheer van het vermogen is ondergebracht bij externe, professionele partijen. De dagelijkse uitvoerende werkzaamheden zijn in handen van het personeel van SPA. Het Pensioenbureau heeft onder meer als taak het door het bestuur van SPA gevoerde beleid voor te bereiden en deels uit te voeren. Het Pensioenbureau bestond in 2019 uit twee pensioendeskundigen en de directeur.

SPA hecht waarde aan een goede communicatie. Daarbij staat, gezien de complexiteit van het fenomeen pensioen, de persoonlijke benadering voorop. SPA communiceert via een eigen internetsite (www.pensioenfondssatos.nl), via een regelmatig verschijnende digitale nieuwsbrief en via haar bureau, waar iedereen per e-mail of telefoon terecht kan met vragen.

SPA heeft de rechtsvorm van een stichting en is gevestigd in Amstelveen. Het bestuur van SPA bestaat uit twee vertegenwoordigers voor de gewezen deelnemers (met voortzetting)-leden, één lid namens de gepensioneerden en twee werkgeversleden. Voor de dagelijkse uitvoerende werkzaamheden heeft SPA personeel in dienst (werkzaam op het pensioenbureau).

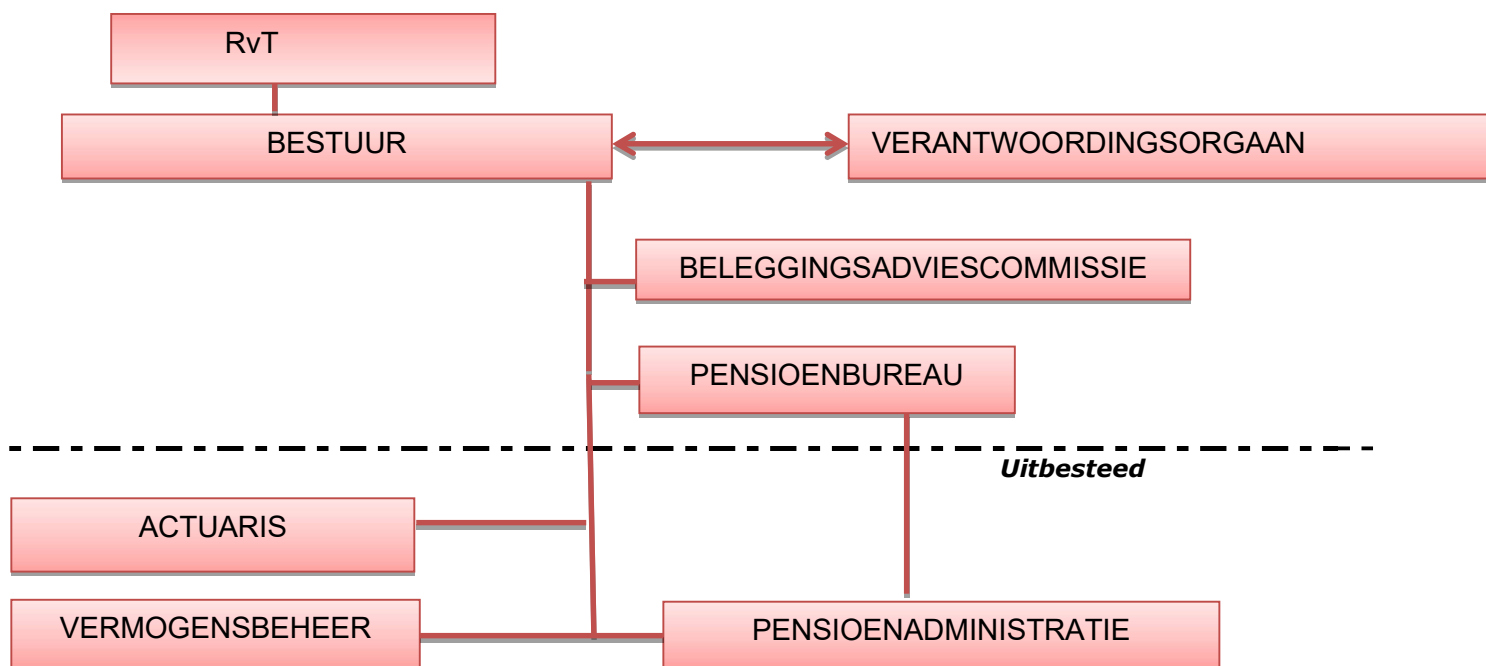
De twee werkgeversleden in het bestuur worden voorgedragen door de werkgever. Het lid voor de gepensioneerde en de twee werknemersleden worden door middel van algemene verkiezingen verkozen. Het bestuur kiest de voorzitter, de secretaris en de vicevoorzitter. Het bestuur is te allen tijde eindverantwoordelijk voor het gevoerde beleid.

Naast het bestuur kent SPA een Raad van Toezicht met 3 externe leden en een Verantwoordingsorgaan. Het Verantwoordingsorgaan werd in overeenstemming met de statuten en het reglement inzake het Verantwoordingsorgaan gekozen door de gewezen deelnemers en gepensioneerden. Het Verantwoordingsorgaan heeft naast de bevoegdheden genoemd in artikel 115 en 115b van de Pensioenwet een aantal extra bevoegdheden toegewezen gekregen. Het Verantwoordingsorgaan geeft advies en een oordeel over het gevoerde beleid van SPA; dat oordeel wordt opgenomen in het jaarverslag van SPA. Het Verantwoordingsorgaan bestaat statutair uit 6 leden: 4 vertegenwoordigers van de gewezen deelnemers en 2 vertegenwoordigers van de gepensioneerden.

Het bestuur heeft een Beleggingsadviescommissie ingesteld. Deze Beleggingsadviescommissie adviseert het bestuur over het beleggingsbeleid in brede zin en toetst de beleggingsresultaten aan de doelstellingen van het beleggingsbeleid. De Beleggingsadviescommissie bestaat uit minimaal vier leden, waarvan minimaal twee beleggingsdeskundigen en minimaal één bestuurslid.

SPA heeft geen uitvoeringsovereenkomst met de onderneming Atos in Nederland. Wel zijn er afspraken tussen SPA en de onderneming over informatie-uitwisseling, ondersteuning en facilitering.

De organisatie van SPA in 2019

Algemene gegevens

Naam en vestigingsplaats

Stichting Pensioenfonds Atos is gevestigd te Amstelveen. SPA voert 4 gesloten pensioenregelingen uit voor

- gewezen deelnemers die a) medewerkers in dienst van de werkgever Atos in Nederland zijn (en daarbij aangesloten ondernemingen); of b) voormalige medewerkers van Atos in Nederland of haar voorgangers zijn (inclusief de medewerkers die in dienst zijn van SPA); en
- gepensioneerden die voormalige medewerkers van Atos in Nederland of haar voorgangers zijn.

Bestuur²⁵

De samenstelling van het bestuur is in 2019 gewijzigd. In Q2 2019 is Peter Mannaert toegetreden als lid. De samenstelling per 31 december 2019 was:

Namens de werkgever:

Frank Winnubst, voorzitter

Ruud Duivenvoorden, lid

Namens de gewezen deelnemers (met voortzetting):

Peter Mannaert, lid

Willo Peters, plaatsvervangend voorzitter

Namens de gepensioneerden:

Arno Elshout, secretaris

Raad van Toezicht

Jacqueline Verhulst, voorzitter

Dick Wenting

Bert Oostdam

Beleggingsadviescommissie

De Beleggingsadviescommissie bestond per 31 december 2019 uit:

Peter Mannaert (voorzitter)

Edward Krijgsman

Jeroen Boot

Willo Peters

Verantwoordingsorgaan²⁶

Het Verantwoordingsorgaan bestond per 31 december 2019 uit:

namens de gewezen deelnemers

namens de pensioengerechtigden

- *Thomas van Kuipers (voorzitter)*

- *Hans van der Horst (plaatsvervangend voorzitter)*

- *Lai Wu (plaatsvervangend secretaris)*

- *Dick Koster (secretaris)*

- *Chris Bell*

- *Carlo Reijnders*

Pensioenbureau

Het Pensioenbureau bestond in 2019 uit:

Gé Overdevest, directeur

Frank de Roo, pensioendeskundige

Erwin Vosse, pensioendeskundige

Verkiezingscommissie

De Verkiezingscommissie voor de bestuursverkiezingen bestond in 2019 uit:

Erwin Vosse

Dick Koster

Thijs Gerrits

²⁵ Het bestuur bestond eind 2019 uit 5 mannen. De mannen waren 57, 58, 61, 62 en 71 jaar oud.

Joyce Tanamal

Accountant

Baker Tilly N.V.

Actuaris en herverzekeraar

Uitvoerend actuaris: Achmea Pensioenservices

Waarmerkend actuaris: Ron Wagenaar, verbonden aan Phenox Consultants B.V.

Adviserend actuaris: Achmea Pensioenservices/Mercer

Pensioenbeheer

Achmea Pensioenservices NV (onderdeel van Achmea BV)

Vermogensbeheer

BlackRock

Grantham, Mayo Van Otterloo (GMO)

Beleggingsadviseurs

De beleggingsadviseurs waren in 2019:

Jeroen Boot (InsingerGillissen)

Edward Krijgsman (Mercer)

Bewaarder/Custodian en beleggingsadministratie

Voor het beheer en bewaren van effecten, performance meting en rapportage, verbruikleen en de beleggingsadministratie maakt SPA gebruik van Caceis N.V. (de nieuwe naam van KAS BANK) en JP Morgan. Voor de beleggingsadministratie van de BP-regeling maakt het fonds ook nog gebruik van State Street.

Clearingmember en back-up clearingmember

Credit Suisse International en Citigroup Global Markets Limited.

GVAN

De gepensioneerden hebben zich verenigd in een 'Gepensioneerden Vereniging van Atos in Nederland' (GVAN). Twee bestuurders hebben de gepensioneerden dag 2019 van de GVAN bezocht.

Compliance Officer

Erwin Vosse

-0-

²⁶ Het Verantwoordingsorgaan bestond eind 2019 uit 5 mannen en 1 vrouw. Deze mannen waren 45, 80, 56, 58, 69 jaar oud en de vrouw was 40 jaar oud.

Stichting Pensioenfonds Atos

Jaarrekening 2019

1 BALANS PER 31 DECEMBER

(na voorgestelde bestemming van het saldo van baten en lasten)

(x € 1.000)

	2019	2018
ACTIVA		
Beleggingen voor risico pensioenfonds (1)	2.698.222	2.382.086
Beleggingen voor risico deelnemers (2)	327.598	322.539
Vorderingen en overlopende activa (3)	718	221
Overige activa (4)	16.365	7.502
	<u>3.042.903</u>	<u>2.712.348</u>
PASSIVA		
Stichtingskapitaal en reserves (5)	29.262	87.904
Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds (6)	2.357.167	2.081.347
Voorzieningen voor risico deelnemers (7)	327.598	322.539
Langlopende schulden (8)	1.146	1.341
Overige schulden en overlopende passiva (9)	327.730	219.217
	<u>3.042.903</u>	<u>2.712.348</u>

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

	2019	2018
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)		
Actuele dekkingsgraad	101,1	103,7
Beleidsdekkingsgraad	100,0	107,5
Reële dekkingsgraad	82,8	89,9

2 STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

		2019	2018
BATEN			
Premiebijdragen voor risico pensioenfonds	(10)	571	115
Premiebijdragen voor risico deelnemers	(11)	39	42
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	(12)	240.730	-53.793
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	(13)	28.806	-9.559
Overige baten	(14)	185	17
		270.331	-63.178
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	(15)	42.691	39.611
Pensioenuitvoeringskosten	(16)	1.329	1.332
Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	(17)		
C&P-garantie		513	110
Rentetoevoeging		-4.042	-5.417
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen		-42.687	-39.574
Onttrekkingen voor uitvoeringskosten		-1.329	-1.332
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-1.679	-10.349
Wijziging DNB rentetermijnstructuur		308.825	83.565
Wijziging overige actuariële grondslagen		-	-20.627
Resultaat op sterfte		-2.726	-849
Resultaat op arbeidsongeschiktheid		-77	-90
Pensioeninkoop uit beschikbare premieregeling		19.558	14.511
Overige resultaten		-536	-381
		275.820	19.567
Mutatie voorzieningen voor risico deelnemers	(18)	5.059	-26.906
Saldo waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	(19)	933	9.762
Saldo waardeoverdrachten voor risico deelnemers	(20)	3.141	2.955

Herverzekeringen	(21)	-	-2
		<u>328.973</u>	<u>46.319</u>
Saldo van baten en lasten		<u><u>-58.642</u></u>	<u><u>-109.497</u></u>

(*) De nummering verwijst naar de toelichting

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Bestemming van het saldo van baten en lasten		
Mutatie reserve algemene risico's	11.023	575
Mutatie beleggingsreserves	10.923	25.602
Mutatie overige reserves	<u>-80.588</u>	<u>-135.674</u>
	<u><u>-58.642</u></u>	<u><u>-109.497</u></u>

3 KASSTROOMOVERZICHT

(x € 1.000)

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2019	2018
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen voor risico deelnemers	39	43
Ontvangen waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	3.610	1.679
Betaalde pensioenuitkeringen	-42.598	-39.161
Betaalde/ontvangen herverzekeringen	-	2
Betaalde waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	-4.444	-11.275
Betaalde waardeoverdrachten voor risico deelnemers	-3.164	-2.901
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.187	-1.318
Overige baten en lasten	185	17
Langlopende schulden	-195	-43
	<u>-47.754</u>	<u>-52.957</u>
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen/aflossingen beleggingen	651.317	1.433.542
Betaald inzake aankopen/verstrekkingen beleggingen	-668.893	-1.422.959
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	54.244	57.093
Overige ontvangsten en uitgaven inzake beleggingen	23.696	-15.670
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-3.747	-5.052
	<u>56.617</u>	<u>46.954</u>
Mutatie liquide middelen	<u>8.863</u>	<u>-6.003</u>
Samenstelling geldmiddelen		
	2019	2018
Liquide middelen per 1 januari	7.502	13.505
Mutatie liquide middelen	8.863	-6.003
Liquide middelen per 31 december	<u>16.365</u>	<u>7.502</u>

4 ALGEMENE TOELICHTING

Inleiding

Stichting Pensioenfonds Atos (hierna 'SPA' of 'het pensioenfonds'), feitelijk en statutair gevestigd te Amstelveen, is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41184442.

Het doel van SPA is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden in het geval van ouderdom en overlijden. Daarnaast verstrekt SPA uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN).

Vanaf 1 januari 2014 is er geen actieve pensioenopbouw meer. Er zijn geen actieve deelnemers meer en er wordt geen premie meer door de sponsor afgedragen.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld volgens de wettelijke bepalingen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610.

De bedragen in de jaarrekening zijn vermeld in duizenden euro's, tenzij anders is aangegeven.

Het bestuur heeft op 8 juni 2020 de jaarrekening vastgesteld.

Vergelijking met voorgaand verslagjaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van voorgaand verslagjaar.

Presentatiewijzigingen

SPA belegt in beleggingsfondsen. Met het oog op transparantie is de toelichting op beleggingen gebaseerd op de beleggingen in de portefeuilles van deze beleggingsfondsen ('look through'). Toelichtingen in de paragraaf "Risicobeheer en derivaten" kunnen daarom afwijken van de balansposten.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Opname in de balans en staat van baten en lasten

Een actief is in de balans opgenomen, als het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar SPA zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Een verplichting is in de balans opgenomen, als het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Een actief of verplichting is niet (meer) in de balans opgenomen:

- Als door een transactie (nagenoeg) alle toekomstige economische voordelen en (nagenoeg) alle risico's van een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen.
- Vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Hierdoor kan sprake zijn van een post 'nog af te wikkelen transacties', die zowel een actief als een passief kan zijn.

Baten zijn in de staat van baten en lasten opgenomen, als een vermeerdering van het economisch potentieel -samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting- heeft plaatsgevonden en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Lasten zijn in de staat van baten en lasten opgenomen, als een vermindering van het economisch potentieel -samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting- heeft plaatsgevonden en de waarde daarvan betrouwbaar is vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een actief en een verplichting zijn gesaldeerd (netto) opgenomen, als er sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen én de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De hiermee samenhangende rentebaten en rentelasten zijn eveneens gesaldeerd opgenomen.

Reële waarde

Activa en verplichtingen zijn gewaardeerd tegen reële waarde, tenzij anders is aangegeven.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening volgens Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt, die van invloed zijn op de grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa, verplichtingen, baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren, die -gegeven de omstandigheden- als redelijk zijn beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen, die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen zijn opgenomen:

- in het verslagjaar waarin de schatting is herzien, als de herziening alleen voor dat verslagjaar gevolgen heeft, of
- in het verslagjaar van herziening en toekomstige verslagjaren, als de herziening gevolgen heeft voor zowel het verslagjaar als toekomstige verslagjaren.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er is geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen, e.d., zijn als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde.

Baten en lasten uit transacties in vreemde valuta's zijn omgerekend naar euro's tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

	31-12-2019	31-12-2018
Australische Dollar (AUD)	1,60	1,62
Canadese Dollar (CAD)	1,46	1,56
Zwitserse Frank (CHF)	1,09	1,13
Deense Kroon (DKK)	7,47	7,46
Brits Pond Sterling (GBP)	0,85	0,90
Hongkongse Dollar (HKD)	8,75	8,90
Japanse Yen (JPY)	121,95	125,42
Noorse Kroon (NOK)	9,86	9,90
Zweedse Kroon (SEK)	10,51	10,14
Singaporese Dollar (SGD)	1,51	1,56
US Dollar (USD)	1,12	1,14

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

GRONDSLAGEN VOOR DE WAARDERING VAN ACTIVA EN PASSIVA

Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Algemeen

Beleggingen zijn gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum, tenzij anders is aangegeven.

Derivaten zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie.

Participaties in beleggingsfondsen zijn gewaardeerd volgens de grondslagen voor de onderliggende beleggingen ('look-through'-benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen is aangesloten bij de hoofdcategorie.

(Reële) waardebepaling

Voor de meerderheid van de reële waardebepaling van beleggingen is gebruik gemaakt van genoteerde marktprijzen. Dit is het geval als beleggingen verhandeld worden aan een effectenbeurs. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van waarderingssystemen en -technieken:

1. Onafhankelijke taxaties: vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeerd door externe onafhankelijke taxateurs. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxaties wordt gecontroleerd.
2. Netto contante waarde (NCW-)berekeningen: de te ontvangen kasstromen zijn contant gemaakt op basis van de markttrente. In de waardering is rekening gehouden met het oninbaarheidsrisico.
3. Andere methode(n):
 - Geen directe marktnotering, maar andere uit de markt waarneembare data.
 - Een waardering gebaseerd op een transactie in een niet-actieve markt met een niet-significante prijsaanpassing (gebaseerd op aannames en schattingen).
 - Een waardering volgens waarderingssystemen en -technieken gebaseerd op marktdata.
 - Een waardering niet gebaseerd op marktdata, maar op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.
 - Een waardering gebaseerd op de intrinsieke waarde uit recente rapportages van fundmanagers en fund-to-fund managers. Hieronder vallen beursgenoteerde fondsen met een 'Net Asset Value'-koers.

Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen.

Als de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten):

- Vorderingen en schulden uit beleggingen zijn gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs.
- Liquide middelen vermogensbeheer zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Het verschil met reële waarde is bij deze posten in het algemeen gering als gevolg van het korte termijn karakter. In de toelichting zijn deze posten opgenomen onder 'genoteerde marktprijzen'.

Participaties in vastgoedbeleggingsinstellingen

- Beursgenoteerde participaties in vastgoedbeleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de beurswaarde per balansdatum.
- Niet-beursgenoteerde participaties in vastgoedbeleggingsinstellingen zijn gewaardeerd op basis van de waarde van de onderliggende beleggingen.

Aandelen

- Beursgenoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de beurswaarde per balansdatum.
- Niet-beursgenoteerde (participaties in) aandelen(fondsen) zijn gewaardeerd op basis van de intrinsieke waarde.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden zijn gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum, inclusief opgelopen rente:

- Voor beursgenoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum (mid price).
- Voor niet-beursgenoteerde (participaties in) vastrentende waarden(fondsen) is dit de intrinsieke waarde.

Derivaten

Derivaten zijn gewaardeerd tegen genoteerde marktprijzen of NCW-berekeningen.

Derivaten met een negatieve waarde zijn in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen.

Overige beleggingen

Overige beleggingen zijn gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum:

- Voor beursgenoteerde overige beleggingen is dit de beurswaarde per balansdatum.
- Voor niet-beursgenoteerde overige beleggingen is dit de intrinsieke waarde.

Onder overige beleggingen zijn beleggingen opgenomen, die niet als één van de hiervoor benoemde beleggingen geassocieerd kunnen worden. Verder zijn onder overige beleggingen opgenomen nog af te wikkelen beleggingstransacties en liquide middelen beheerd door de vermogensbeheerder.

Collateral met een positieve waarde is opgenomen onder overige beleggingen.

Collateral met een negatieve waarde is onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen.

Securities lending

SPA neemt deel aan securities lending, waarbij beleggingen voor een korte periode worden uitgeleend aan andere marktpartijen. De uitgeleende beleggingen blijven op de balans van het pensioenfonds volgens de waarderingsgrondslagen van het pensioenfonds.

De als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn opgenomen onder beleggingen. Als het onderpand is herbelegd, dan zijn deze beleggingen opgenomen in de betreffende beleggingencategorie. De schuld voor het ontvangen onderpand is opgenomen onder de overige schulden en overlopende passiva.

Als beleggingen als onderpand zijn ontvangen, dan zijn deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans van het pensioenfonds opgenomen maar in de toelichting vermeld.

Alle baten en lasten zijn volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de desbetreffende transacties verantwoord en opgenomen in de rentebaten en -lasten in de staat van baten en lasten.

Beleggingen voor risico deelnemers

Beleggingen voor risico deelnemers zijn middelen op rekeningen van deelnemers die zelf het beleggingsrisico dragen in het kader van de beschikbare premieregeling.

De waarderingsgrondslagen voor beleggingen voor risico deelnemers zijn gelijk aan die voor beleggingen voor risico pensioenfonds.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, als er sprake is van oninbaarheid.

Overige activa

Onder overige activa zijn liquide middelen opgenomen, voor zover dit onmiddellijk opeisbare banktegoeden zijn. Liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties zijn opgenomen onder beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves zijn bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief de (technische) voorzieningen voor risico pensioenfondsen en voor risico deelnemers, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen. De reserves zijn:

- Reserve algemene risico's: gelijk aan het minimaal vereist vermogen.
- Beleggingsreserve: maximaal gelijk aan het vereist eigen vermogen.
- Overige reserve: het reservetekort of -overschot van het pensioenfonds, dat voortvloeit uit de toepassing van de rekenregels uit de ABTN.

Technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen

De technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen zijn gewaardeerd op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen (reële waarde). Hierbij is het volgende van belang:

- Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslag)toezeggingen.
- De contante waarde is bepaald met behulp van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.
- Bij de berekening is uitgegaan van de op de balansdatum geldende actuariële en bedrijfstechnische nota en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken.
- Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of op de opgebouwde pensioenaanspraken toeslagverlening kan worden toegepast. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagbesluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening opgenomen. Er is hierbij geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.
- Bij de berekening is rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met arbeidsongeschiktheid op basis van de contante waarde van de toekomstige opbouw waarvoor premievrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.
- Bij de bepaling van de actuariële grondslagen en veronderstellingen is uitgegaan van voor DNB acceptabele grondslagen, waarbij rekening is gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

In de technische voorzieningen zijn opgenomen:

- Voorziening C&P-garantie: een extra voorziening voor de tot en met 2019 toegekende toeslagen van bepaalde oud-Philips-medewerkers.
- Voorziening Akzo-garantie: een extra voorziening voor de tot en met 2019 toegekende toeslagen van bepaalde oud-Akzo-medewerkers.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen per 31 december 2019:

Rekenrente

De gemiddelde rekenrente per 31 december 2019: 0,7% (31 december 2018: 1,4%).

Overlevingstafels

De door het Koninklijk Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG2018, startkolom 2020 (2018: Prognosetafel AG2018, startkolom 2019). Deze tafel is gecorrigeerd voor het verschil tussen de gehele Nederlandse bevolking en de gewezen deelnemerspopulatie van SPA door gebruik te maken van de ervaringssterttabel "Mercer Hoog".

Partnerschap

Voor alle gewezen deelnemers jonger dan 65 jaar is aangenomen, dat zij gehuwd zijn. In de overige gevallen is uitgegaan van de feitelijke burgerlijke staat.

Leeftijdverschil man-vrouw

Voor partnerpensioen is aangenomen dat de partner 3 jaar jonger is dan de mannelijke gewezen deelnemer en 3 jaar ouder dan vrouwelijke gewezen deelnemer.

Leeftijdsbepaling

De leeftijdsbepaling gebeurt in maanden nauwkeurig.

Voorziening voor uitgesteld wezenpensioen

De voorziening voor uitgesteld wezenpensioen is gelijk aan 5% van de voorziening voor uitgesteld nabestaandenpensioen voor de slapers.

Voorziening voor toekomstige pensioenopbouw arbeidsongeschikten

De contante waarde van de vrijgestelde pensioenopbouw is voor 100% opgenomen in de technische voorzieningen.

Voorziening voor uitvoeringskosten

Er is een kostenopslag opgenomen van 2% van de voorziening pensioenverplichtingen voor toekomstige administratieve en excassokosten. Vanaf 2013 is een additionele kostenvoorziening opgenomen.

Voorziening voor ongehuwden ouderdomspensioen

De factor voor het ongehuwden ouderdomspensioen is gelijk aan de factor voor het ouderdomspensioen vermenigvuldigd met '(1 - gehuwdheidsfrequentie op pensioendatum)'.
(1 - gehuwdheidsfrequentie op pensioendatum)

Voorzieningen voor risico deelnemers

De waardering van de voorzieningen voor risico van deelnemers is bepaald door de waardering van de tegenover deze voorzieningen aangehouden beleggingen.

Langlopende schulden

Langlopende schulden zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde, inclusief de direct toe te rekenen transactiekosten. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (het ontvangen bedrag met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten).

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Daarna tegen de geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde als er geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

- Actuele dekkingsgraad: $(\text{totale activa} - \text{schulden}) / (\text{technische}) \text{ voorzieningen voor risico pensioenfonds \u00e9n risico deelnemers} * 100\%$.
- Beleidsdekkingsgraad: het gemiddelde van de actuele dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden. De beleidsdekkingsgraad fluctueert minder dan de actuele dekkingsgraad. Onder het FTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen.
- Reële dekkingsgraad: de verwachte stijging van de prijzen is meegenomen als pensioenverplichting. Een reële dekkingsgraad van 100% betekent dat het pensioenfonds theoretisch voldoende vermogen heeft om aan de pensioenverplichtingen te voldoen \u00e9n om de pensioenen volledig te verhogen met de verwachte stijging van de prijzen.
- Vereiste dekkingsgraad: de benodigde dekkingsgraad gelet op de beleggingsrisico's als gevolg van het strategisch beleggingsbeleid en volgens de wettelijke rekenregels.
- Minimaal vereiste dekkingsgraad: de minimaal benodigde buffer. Als de beleidsdekkingsgraad hieronder komt, is er sprake van een dekkingstekort.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn sterk gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderinggrondslagen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten zijn opgenomen in het resultaat.

Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

Dit zijn de aan werkgever en deelnemers in rekening gebrachte en te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

Premiebijdragen voor risico deelnemers

Dit zijn bijdragen van werkgever en deelnemers in het kader van de beschikbare premieregeling.

Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds en risico deelnemers

De beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds en risico deelnemers zijn op dezelfde wijze vastgesteld. (In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop deze betrekking hebben.

Directe beleggingsopbrengsten

Directe beleggingsopbrengsten zijn rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten, e.d. Dividend is verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Indirecte beleggingsopbrengsten zijn gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten:

- Er is geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen.
- Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen.
- Verkoopkosten zijn verantwoord als onderdeel van de herwaarderingen.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer zijn de externe kosten van vermogensbeheer opgenomen.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, e.d.

Overige baten

Overige baten zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

Pensioenuitkeringen

Pensioenuitkeringen zijn de aan gewezen deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

Pensioenuitvoeringskosten zijn toegerekend aan het verslagjaar waarop deze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds zijn de wijzigingen in de waarde van de technische voorzieningen, onder meer door:

C&P-garantie

Deze post bestaat uit de lasten van de in het verslagjaar toegekende toeslagen uit hoofde van de voorwaardelijke toeslagverlening voor bepaalde oud-Philips-medewerkers.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De technische voorzieningen zijn in het verslagjaar opgerent met -0,235% (2018: -0,260%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2018.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen zijn vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De afname van de voorzieningen is het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van pensioenen in het verslagjaar.

Onttrekkingen voor uitvoeringskosten

In de technische voorzieningen is een voorziening opgenomen voor de dekking van toekomstige administratie- en excassokosten. Een deel van deze voorziening valt vrij door het doen van uitkeringen en door het maken van kosten in het verslagjaar.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

Wijziging DNB rentetermijnstructuur

Jaarlijks wordt per 31 december de reële waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur.

Pensioeninkoop uit beschikbare premieregeling

Uit de beschikbare premieregeling valt:

- bij overlijden voor pensioeninkoop een kapitaal vrij, dat wordt aangewend voor inkoop van nabestaandenpensioen;
- bij pensionering voor pensioeninkoop een kapitaal vrij, dat wordt aangewend voor inkoop van pensioen;
- bij ontslag een kapitaal vrij, dat kan worden aangewend voor inkoop van pensioen.

Overige resultaten

Een aantal oorzaken leidt tot overige resultaten:

- Vervroeging en uitstel van ingang van pensioen door hantering van sekse-neutrale vervroegings- en uitstelfactoren.
- Uitrust en omzetting van pensioensoorten (bijvoorbeeld uitrust van nabestaandenpensioen in een hoger ouderdomspensioen) door hantering van sekse-neutrale vervroegings- en uitstelfactoren.

Mutatie voorzieningen voor risico deelnemers

De mutatie voorzieningen voor risico deelnemers is bepaald door de mutatie in de waardering van de tegenover deze voorzieningen aangehouden beleggingen.

Saldo waardeoverdrachten voor risico pensioenfondsen en risico deelnemers

Dit is het saldo van overgenomen en overgedragen pensioenaanspraken.

Herverzekeringen

SPA had tot en met 2013 een risicoherverzekeringscontract met Zwitserleven voor de overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico's.

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode:

- Alle ontvangsten en uitgaven zijn hierbij als zodanig gepresenteerd.
- Er is onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioen- en beleggingsactiviteiten.

5 TOELICHTING OP DE BALANS

(x € 1.000)

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfonds

SPA belegt in beleggingsfondsen. Met het oog op transparantie is de toelichting op beleggingen gebaseerd op de beleggingen in de portefeuilles van deze beleggingsfondsen ('look through'). Toelichtingen in de paragraaf 'Risicobeheer en derivaten' kunnen daarom afwijken van de balansposten.

Verloopoverzicht per beleggingscategorie

	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2019	527.555	1.649.070	30.897	-13.840	2.193.682
Aankopen	97.382	550.571	20.124	-	668.077
Verkopen	-31.804	-594.950	-	-	-626.754
Overige mutaties	-	-1.321	265	-21.318	-22.374
Waardemutaties	120.794	90.974	-21.968	-	189.800
Stand per 31 december 2019	<u>713.927</u>	<u>1.694.344</u>	<u>29.318</u>	<u>-35.158</u>	<u>2.402.431</u>

Bij: Derivaten met een negatieve waarde

					295.791
					<u>2.698.222</u>

	Participaties in vastgoed-beleggings-instellingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2018	9.787	598.007	1.624.343	52.135	71.472	2.355.744
Aankopen	2.951	532.685	871.427	6.410	5.809	1.419.282
Verkopen	-13.199	-522.339	-847.853	-	-29.127	-1.412.518
Overige mutaties	-	-	1	-1.065	-61.738	-62.802
Waardemutaties	461	-80.798	1.152	-26.583	-256	-106.024
Stand per 31 december 2018	<u>-</u>	<u>527.555</u>	<u>1.649.070</u>	<u>30.897</u>	<u>-13.840</u>	<u>2.193.682</u>

Bij: Derivaten met een negatieve waarde

					188.404
					<u>2.382.086</u>

Aan- en verkopen van derivaten zijn gesaldeerd opgenomen.

Overige mutaties zijn mutaties die niet het gevolg zijn van aankopen, verkopen en waardemutaties, maar van mutaties in beleggingsdebiteuren, -crediteuren en liquide middelen vermogensbeheer. Dit zijn bijvoorbeeld te vorderen dividend (-belasting), nog af te wikkelen transacties en lopende interest.

Derivaten en collateral met een negatieve waarde zijn onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen.

De beleggingen zijn als volgt op de balans opgenomen:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
-onder beleggingen voor risico pensioenfondsen	2.698.222	2.382.086
-onder overige schulden en overlopende passiva (derivaten)	<u>-295.791</u>	<u>-188.404</u>
Subtotaal	2.402.431	2.193.682
-onder overige schulden en overlopende passiva (collateral)	<u>-25.426</u>	<u>-24.104</u>
	<u><u>2.377.005</u></u>	<u><u>2.169.578</u></u>

Onderpand (collateral) met betrekking tot derivaten

SPA belegt in derivaten. Afhankelijk van de waarde van de derivaten wordt onderpand (collateral) ontvangen of verstrekt. Bij een positieve waarde van de derivaten wordt onderpand ontvangen, bij een negatieve waarde wordt onderpand verstrekt.

Ultimo 2019 is € 25,4 miljoen aan onderpand ontvangen in liquiditeiten door een positieve waardeontwikkeling van de derivaten (2018: € 32,1 miljoen, waarvan € 24,1 miljoen in liquiditeiten en € 8,0 miljoen in (staats)obligaties). Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Ultimo 2019 is € 0,7 miljoen aan onderpand verstrekt in liquiditeiten door een negatieve waardeontwikkeling van de derivaten (2018: € 2,4 miljoen in (staats)obligaties).

Securities lending

SPA stelt een deel van de aandelen- en obligatiebeleggingen beschikbaar voor uitlening aan andere marktpartijen (securities lending). SPA behoudt het economisch eigendom. De uitgeleende beleggingen blijven op de balans van SPA volgens de waarderingsgrondslagen van SPA.

Reële waarde: waarderingsmethodiek op basis van Richtlijn 290

	<u>Genoteerde marktprijzen</u>	<u>Onafhankelijke taxaties</u>	<u>NCW- berekeningen</u>	<u>Andere methode(n)</u>	<u>Totaal</u>
Per 31 december 2019					
Aandelen	713.927	-	-	-	713.927
Vastrentende waarden	1.694.344	-	-	-	1.694.344
Derivaten	-	-	29.318	-	29.318
Overige beleggingen	<u>-35.158</u>	-	-	-	<u>-35.158</u>
Totaal	<u>2.373.113</u>	<u>-</u>	<u>29.318</u>	<u>-</u>	<u>2.402.431</u>
	<u>Genoteerde marktprijzen</u>	<u>Onafhankelijke taxaties</u>	<u>NCW- berekeningen</u>	<u>Andere methode(n)</u>	<u>Totaal</u>
Per 31 december 2018					
Aandelen	527.555	-	-	-	527.555
Vastrentende waarden	1.649.070	-	-	-	1.649.070
Derivaten	-	-	30.897	-	30.897
Overige beleggingen	<u>-13.840</u>	-	-	-	<u>-13.840</u>
Totaal	<u>2.162.785</u>	<u>-</u>	<u>30.897</u>	<u>-</u>	<u>2.193.682</u>

Aandelen

De aandelen zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2019		31-12-2018	
		In %		In %
Specificatie naar soort:				
Beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen	<u>713.927</u>	<u>100,0</u>	<u>527.555</u>	<u>100,0</u>

Ultimo 2019 en 2018 zijn geen aandelen uitgeleend.

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2019		31-12-2018	
		In %		In %
Specificatie naar soort:				
Staatsobligaties	585.948	34,6	562.185	34,1
Beleggingsfondsen	<u>1.108.396</u>	<u>65,4</u>	<u>1.086.885</u>	<u>65,9</u>
	<u>1.694.344</u>	<u>100,0</u>	<u>1.649.070</u>	<u>100,0</u>

De vastrentende waarden ultimo 2019 en 2018 bestaan volledig uit genoteerde vastrentende waarden.

Ultimo 2019 is een bedrag van € 447,2 miljoen (2018: € 337,6 miljoen) aan obligaties uitgeleend (securities lending). Voor het risico van niet-teruglevering zijn zekerheden in aandelen ontvangen tot een bedrag van € 366,6 miljoen (2018: € 337,6 miljoen) en zekerheden in obligaties tot een bedrag van € 80,6 miljoen (2018: nihil).

Derivaten

De derivaten zijn als volgt gespecificeerd:

	31-12-2019		31-12-2018	
Specificatie naar soort:				
Rentederivaten (renteswaps)		25.414		33.258
Valutaderivaten (valutatermijncontracten)		3.904		-2.361
		<u>29.318</u>		<u>30.897</u>

SPA gebruikt uitsluitend derivaten voor zover dit passend is binnen het beleggingsbeleid. De portefeuillestructuur en het risicoprofiel, berekend inclusief de economische effecten van derivaten, moeten zich binnen de door het bestuur vastgestelde grenzen (limieten) bevinden. SPA gebruikt derivaten om het valuta- en renterisico af te dekken (dragen bij aan een vermindering van het risicoprofiel) en om een doeltreffend portefeuillebeheer te vergemakkelijken.

Eén van de belangrijkste risico's bij derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met partijen met een hoge kredietwaardigheid. Bovendien wordt zoveel mogelijk gewerkt met onderpand.

SPA maakt gebruik van onder meer de volgende derivaten:

- Renteswaps: met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot het uitwisselen van rentebetalingen over een nominale hoofdsom. Met renteswaps wordt de rentegevoeligheid van de portefeuille beïnvloed.
- Valutatermijncontracten: met individuele banken afgesloten contracten waarbij de verplichting wordt aangegaan tot de verkoop van een valuta en de aankoop van een andere valuta, tegen een vooraf vastgestelde prijs en op een vooraf vastgestelde datum. Met valutatermijncontracten worden valutarisico's afgedekt.

De derivatenposities per 31 december 2019:

Type contract	Contract- omvang	Activa	Passiva
Rentederivaten (renteswaps)	1.537.285	320.156	294.742
Valutaderivaten EUR/GBP	36.705	-	1.049
Valutaderivaten EUR/USD	416.373	280	-
Valutaderivaten overig	30.230	4.673	-
		<u>325.109</u>	<u>295.791</u>

De derivatenposities per 31 december 2018:

Type contract	Contract- omvang	Activa	Passiva
Rentederivaten (renteswaps)	1.571.225	218.458	185.200
Valutaderivaten EUR/GBP	23.826	360	-
Valutaderivaten EUR/USD	368.322	481	2.503
Valutaderivaten overig	25.118	2	701
		<u>219.301</u>	<u>188.404</u>

Derivaten met een negatieve waarde zijn onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen.

De derivaten zijn als volgt op de balans opgenomen:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
-onder beleggingen voor risico pensioenfonds	325.109	219.301
-onder overige schulden en overlopende passiva	<u>-295.791</u>	<u>-188.404</u>
	<u>29.318</u>	<u>30.897</u>

Overige beleggingen

De overige beleggingen zijn als volgt gespecificeerd:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
Specificatie naar soort:		
Cash collateral	688	-
Liquide middelen	-36.440	-13.270
Beleggingsdebiteuren: Dividend	10	70
Beleggingsdebiteuren: Overige	16	1
Beleggingscrediteuren: Nog af te wikkelen transacties	568	-641
	<u>-35.158</u>	<u>-13.840</u>

De negatieve liquide middelen ultimo 2019 betreffen de afwikkeling van valutatermijncontracten en een margin-rekening bestemd voor de centraal geclearde swaps.

Collateral met een negatieve waarde is onder de overige schulden en overlopende passiva opgenomen.

Het collateral is als volgt op de balans opgenomen:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
-onder beleggingen voor risico pensioenfonds	-	-
-onder overige schulden en overlopende passiva	<u>-25.426</u>	<u>-24.104</u>
	<u><u>-25.426</u></u>	<u><u>-24.104</u></u>

2. Beleggingen voor risico deelnemers

Totaal

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Stand per 1 januari	322.539	349.445
Premie en stortingen	816	3.677
Uitkeringen en onttrekkingen	-24.563	-21.024
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	<u>28.806</u>	<u>-9.559</u>
Stand per 31 december	<u><u>327.598</u></u>	<u><u>322.539</u></u>

De beleggingen voor risico deelnemer zijn volgt gespecificeerd:

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
Aandelenfonds	80.126	73.678
Obligatiefonds	132.321	138.064
Liquiditeitsfondsen	115.687	111.267
Beleggingsdebiteuren en -crediteuren	<u>-536</u>	<u>-470</u>
	<u><u>327.598</u></u>	<u><u>322.539</u></u>

3. Vorderingen en overlopende activa

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
Vordering op werkgever inzake premie	718	148
Vordering uit hoofde van waardeoverdrachten	<u>-</u>	<u>73</u>
	<u><u>718</u></u>	<u><u>221</u></u>

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

4. Overige activa

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
Liquide middelen	<u>16.365</u>	<u>7.502</u>

Onder liquide middelen zijn opgenomen kasmiddelen en onmiddellijk opeisbare banktegoeden, die niet het karakter van beleggingen hebben.

Daarnaast is onder liquide middelen de Escrowrekening ING-hiaat opgenomen. ING heeft het totaalbedrag aan pensioenhiat van alle ingestroomde medewerkers beschikbaar gesteld aan SPA. SPA heeft dit bedrag ondergebracht in een depot, de Escrowrekening ING-hiaat. SPA zorgt voor de overheveling van het pensioenhiat, inclusief renteopbrengsten, vanuit het depot naar de pensioenvoorziening van de medewerkers.

Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerders zijn onder overige beleggingen opgenomen. Er zijn geen kredietfaciliteiten van toepassing.

Het kredietrisico van banken wordt gemitigeerd door gebruik te maken van banken met een zo hoog mogelijke rating. Door de sectorbrede ratingverlaging van banken kan AAA niet meer worden gehanteerd, omdat er dan te weinig partijen zijn voor de vereiste transacties (m.n. swaps). Er wordt gespreid (meerdere tegenpartijen) zaken gedaan met zeer grote, gerenommeerde banken met minimaal een A-rating.

De banktegoeden worden zo laag mogelijk gehouden.

PASSIVA

5. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

	Beleggings- reserve	Overige reserve	Reserve algemene risico's	Totaal
Stand per 1 januari 2019	243.973	-242.609	86.540	87.904
Uit bestemming saldo van baten en lasten	10.923	-80.588	11.023	-58.642
Stand per 31 december 2019	<u>254.896</u>	<u>-323.197</u>	<u>97.563</u>	<u>29.262</u>

	Beleggings- reserve	Overige reserve	Reserve algemene risico's	Totaal
Stand per 1 januari 2018	218.371	-106.935	85.965	197.401
Uit bestemming saldo van baten en lasten	25.602	-135.674	575	-109.497
Stand per 31 december 2018	<u>243.973</u>	<u>-242.609</u>	<u>86.540</u>	<u>87.904</u>

	31-12-2019		31-12-2018	
		In %		In %
Solvabiliteit				
Aanwezig vermogen (totaal activa - schulden)	2.714.027	101,1	2.491.790	103,7
Af: (technische) voorzieningen voor risico pensioenfondsen én risico deelnemers	2.684.765	100,0	2.403.886	100,0
Eigen vermogen	29.262	1,1	87.904	3,7
Af: vereist eigen vermogen	352.459	13,1	330.513	13,8
Vrij vermogen	-323.197	-12,0	-242.609	-10,1
Minimaal vereist eigen vermogen	97.563	3,6	86.540	3,6
Actuele dekkingsgraad		101,1		103,7
Beleidsdekkingsgraad		100,0		107,5
Reële dekkingsgraad		82,8		89,9

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt SPA gebruik van het standaardmodel van het besluit FTK. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder de toelichting in de paragraaf 'Risicobeheer en derivaten'.

Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, dan bevindt SPA zich in een situatie van dekkingstekort. Als de beleidsdekkingsgraad lager is dan de vereiste dekkingsgraad, maar wel tenminste gelijk is aan de minimaal vereiste dekkingsgraad, dan bevindt SPA zich in een situatie van reservetekort.

Ultimo 2019 bevindt SPA zich in situatie van een dekkingstekort.

Het verloop van de actuele dekkingsgraad is als volgt:

	2019	2018
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari	103,7	108,2
Uitkeringen	0,1	0,1
Beleggingsresultaat	10,0	-2,0
Wijziging DNB rentetermijnstructuur	-11,8	-3,6
Overige oorzaken	-0,9	1,0
Dekkingsgraad per 31 december	101,1	103,7

Reële dekkingsgraad

In de reële dekkingsgraad is de verwachte stijging van de prijzen meegenomen als pensioenverplichting. Een reële dekkingsgraad van 100% betekent dat het pensioenfonds theoretisch voldoende vermogen heeft om aan de pensioenverplichtingen te voldoen én om de pensioenen volledig te verhogen met de verwachte stijging van de prijzen. De reële dekkingsgraad ultimo 2019 is 82,8%.

Herstelplan

Het pensioenfonds heeft sinds 2015 een reservetekort en heeft bij DNB een herstelplan ingediend. Uit de op 30 maart 2020 ingediende evaluatie van het herstelplan blijkt dat herstel nog altijd wordt verwacht binnen 5 jaar - en dus binnen de gestelde maximale hersteltermijn - zonder aanvullende maatregelen. Een belangrijke bijdrage aan het herstel wordt geleverd doordat er voorlopig geen indexatie mogelijk is.

Ultimo april 2020 bedraagt de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds 95,9%.

6. Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	Technische voorzieningen
Stand per 1 januari 2019	2.081.347
Mutatie technische voorzieningen	275.820
Stand per 31 december 2019	2.357.167
	Technische voorzieningen
Stand per 1 januari 2018	2.061.780
Mutatie technische voorzieningen	19.567
Stand per 31 december 2018	2.081.347

Mutatie technische voorzieningen

	2019	2018
C&P-garantie	513	110
Rentetoevoeging	-4.042	-5.417
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen	-42.687	-39.574
Onttrekkingen voor uitvoeringskosten	-1.329	-1.332
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-1.679	-10.349
Wijziging DNB rentetermijnstructuur	308.825	83.565
Wijziging overige actuariële grondslagen	-	-20.627
Resultaat op sterfte	-2.726	-849
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-77	-90
Pensioeninkoop uit beschikbare premieregeling	19.558	14.511
Overige resultaten	-536	-381
	<u>275.820</u>	<u>19.567</u>

Zie voor de toelichting van de posten de toelichting van de mutatie technische voorzieningen in de staat van baten en lasten.

Specificatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds:

	31-12-2019	31-12-2018
Gewezen deelnemers met voortzetting	25.948	25.119
Gewezen deelnemers	1.470.392	1.312.656
Pensioentrekkenden	842.943	726.639
Schadereserve	5.177	4.978
Voorziening C&P-garantie	5.175	4.725
Voorziening Akzo-garantie	247	259
Additionele kostenvoorziening	7.285	6.971
	<u>2.357.167</u>	<u>2.081.347</u>

Vanaf 1 januari 2014 is er geen actieve pensioenopbouw en zijn er geen actieve deelnemers meer.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De per 1 januari 2014 gesloten pensioenregeling was een hybride regeling:

- ATOS ML: een middelloonregeling die gold voor het inkomen tot € 43.356 per jaar (inclusief eindejaarsuitkering en/of vakantiegeld).
- ATOS BP: boven dit inkomen gold een beschikbare premieregeling.

De pensioen(richt)leeftijd is 65 jaar, maar het is mogelijk om eerder of later met pensioen te gaan.

Eerder zijn al de ATOS ML en BP (62,5) - een regeling met eenzelfde opzet, maar met een pensioen(richt)leeftijd van 62,5 jaar - en de twee eindloonregelingen gesloten.

De pensioenregelingen voorzien in een ouderdomspensioen, onder voorwaarden een wezenpensioen en de mogelijkheid om het overlijdensrisico voor de partner af te dekken door uitruil van ouderdomspensioen in nabestaandenpensioen. ATOS BP bood de mogelijkheid om bij te sparen.

Toeslagverlening

ATOS ML heeft een voorwaardelijke toeslagverlening. Er is geen recht op toeslag en het is niet zeker óf en in hoeverre in de toekomst toeslagverlening plaatsvindt. Voor de toeslagverlening wordt geen geld gereserveerd en geen premie betaald. De toeslag wordt uit het beleggingsrendement gefinancierd.

7. Voorzieningen voor risico deelnemers

	2019	2018
Stand per 1 januari	322.539	349.445
Premie en stortingen	816	3.677
Uitkeringen en onttrekkingen	-24.563	-21.024
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	28.806	-9.559
Stand per 31 december	<u>327.598</u>	<u>322.539</u>

8. Langlopende schulden

	31-12-2019	31-12-2018
Escrowrekening ING-hiaat	<u>1.146</u>	<u>1.341</u>

Onder liquide middelen is de Escrowrekening ING-hiaat opgenomen. ING heeft het totaalbedrag aan pensioenhiaat van alle ingestroomde medewerkers beschikbaar gesteld aan SPA. SPA heeft dit bedrag ondergebracht in een depot, de Escrowrekening ING-hiaat. SPA zorgt voor de overheveling van het pensioenhiaat, inclusief renteopbrengsten, vanuit het depot naar de pensioenvoorziening van de medewerkers.

Het merendeel van de schuld heeft een looptijd van langer dan 5 jaar.

9. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2019	31-12-2018
Derivaten met een negatieve waarde	295.791	188.404
Ontvangen collateral	25.426	24.104
Reservering omzetbelasting	3.249	3.351
Afdracht loonheffing en premies	972	913
Uitkeringen	669	534
Te betalen administratiekosten	137	-
Te betalen adviseurskosten	51	56
Te betalen vermogensbeheerkosten	1.104	1.537
Te betalen overige kosten	35	25
Verzekeringsmaatschappij	186	186
Waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds	67	41
Waardeoverdrachten voor risico deelnemers	43	66
	<u>327.730</u>	<u>219.217</u>

De derivaten zijn met name renteswaps, afgesloten voor de rentehedge. Door rentedalingen hebben deze een negatieve waarde (2019: € -295,8 miljoen; 2018: € -188,4 miljoen). Voor dezelfde rentehedge zijn ook renteswaps afgesloten die bij rentedaling een positieve waardeontwikkeling laten zien (2019: € +325,1 miljoen; 2018: € +219,3 miljoen). Het saldo van deze twee posities is in 2019 afgenomen (2019: € +29,3 miljoen; 2018: € +30,9 miljoen).

Afhankelijk van de waarde van de derivaten wordt onderpand (collateral) ontvangen of verstrekt. Bij een positieve waarde van de derivaten wordt onderpand ontvangen, bij een negatieve waarde wordt onderpand verstrekt. Ultimo 2019 is € 25,4 miljoen aan onderpand in liquiditeiten ontvangen en is € 0,7 miljoen aan onderpand in liquiditeiten verstrekt. Het ontvangen onderpand dient als zekerheid en moet worden terugbetaald als het contract is nagekomen en de zekerheid niet moet worden ingeroepen. Om die reden staat deze zekerheid als schuld op de balans.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het doel van SPA is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden, nabestaanden en arbeidsongeschikte deelnemers. Om dit doel te realiseren streeft SPA naar een toereikende solvabiliteit op basis van de reële waarde van de pensioenverplichtingen. SPA wordt hierbij geconfronteerd met risico's.

Het belangrijkste risico is het solvabiliteitsrisico. Dit is het risico dat SPA niet over voldoende vermogen beschikt voor dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van algemeen geldende normen en specifieke door het FTK opgelegde normen. Als de solvabiliteit zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte is voor toeslagverlening. In het uiterste geval moet SPA de verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten verminderen.

Uit onderstaand overzicht blijkt dat SPA over minder vermogen beschikt dan vereist.

	31-12-2019	31-12-2018
Het tekort op FTK-grondslagen is als volgt:		
(Technische) voorzieningen voor risico pensioenfonds én risico deelnemers	2.684.765	2.403.886
Buffers:		
S1 Renterisico	56.866	104.013
S2 Risico zakelijke waarden	196.613	179.091
S3 Valutarisico	95.482	95.577
S4 Grondstoffenrisico	-	-
S5 Kredietrisico	146.775	101.951
S6 Verzekeringstechnisch risico	69.008	62.648
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief beheerrisico	49.352	35.336
Diversificatie effect	-261.637	-248.103
Totaal S (vereiste buffers)	352.459	330.513
Vereist vermogen (artikel 132 Pensioenwet)	3.037.224	2.734.399
Aanwezig vermogen (totaal activa - schulden)	2.714.027	2.491.790
Tekort	-323.197	-242.609

SPA heeft voor de afdekking van risico's derivaatcontracten afgesloten. Hiermee is bij het bepalen van de vereiste buffers rekening gehouden. Bij de berekening van de buffers past het SPA het standaardmodel van het besluit FTK toe, waarbij uitgegaan wordt van het vereist vermogen in evenwichtssituatie, gebaseerd op de strategische asset mix. Verondersteld wordt dat niet alle risico's zich op hetzelfde moment zullen manifesteren (diversificatie). Dit diversificatie-effect zorgt voor een vermindering van het totaal aan vereiste buffers.

Beleid en risicobeheer

In de Pensioenwet zijn solvabiliteitsregels bepaald. Het FTK geeft invulling aan deze regels, zoals de wijze waarop solvabiliteit wordt getoetst.

Het bestuur heeft met ALM-studies een beleidskader vastgesteld, gebaseerd op de doelstellingen van SPA. Het beleidskader geeft maatregelen aan bij een benodigde verbetering van de solvabiliteit. Het beleidskader is integraal opgezet (risico's worden niet afzonderlijk maar in relatie tot elkaar beoordeeld) en geeft de ruimte (risicobudget) aan voor het beleggingsbeleid. De beleggingscommissie geeft verder uitvoering aan het beleggingsbeleid, zoals met richtlijnen en rapportagestructuren.

Het solvabiliteitsrisico is één van de belangrijkste risico's.

Het is vooral de beweging van de marktrente die de solvabiliteit (in de wettelijk voorgeschreven beleidsdekkingsgraad) van SPA in gevaar kan brengen. Dit is het renterisico.

De beleggingsportefeuille bestaat uit twee delen:

- De Risk Control (RC)-portefeuille heeft als doel de waardeontwikkeling van de pensioenverplichting voor een bepaald percentage te volgen.
- De Return-portefeuille heeft als doel waarde toe te voegen aan de totale portefeuille.

Door de opzet en inrichting van de RC-portefeuille wordt het renterisico (onderdeel van het marktrisico), voor een (strategisch) deel beperkt. Omdat na 2015 de kans op een rentestijging op de wat langere termijn hoger wordt ingeschat dan de kans op een rentedaling, was het renterisico in de portefeuille ultimo 2019 voor 20% (UFR) afgedekt. Er wordt daarmee om strategische redenen bewust een korte termijn solvabiliteitsrisico gelopen.

Een risico is dat de pensioenverplichting zich anders ontwikkelt dan de RC-portefeuille. Aan de pensioenverplichtingskant wordt dit risico beperkt door minimaal een keer per kwartaal de actuele kasstromen te berekenen, die dan als actuele benchmark gelden. Aan de beleggingskant wordt dit risico beperkt door deze actualisatie van de benchmark en door een beperkt aantal staatsobligaties toe te staan in de RC-portefeuille. De ontwikkeling van de pensioenverplichtingen en de RC-portefeuille wordt gevolgd met rapportages, waarbij wordt beoordeeld of de strategische renteafdekking werkt en wat de effecten zijn van diverse ontwikkelingen met ex post afwijkingen (zoals spread-ontwikkelingen).

Het doel van de Return-portefeuille is extra rendement te realiseren ten opzichte van de RC-portefeuille. De doelstelling is een totaal verwacht rendement van minstens de performance vergelijkingsbenchmark, die samengesteld is uit een gewogen vijftal benchmarks van de verschillende asset categorieën. Om het risico van een (te) eenzijdige visie op de markten te voorkomen is de Return-portefeuille verspreid over meer dan één vermogensbeheerder en twee portefeuilles.

Over de beleggingsportefeuille wordt marktrisico gelopen.

S1 - S4 Marktrisico's

Het marktrisico omvat het renterisico, het prijs(koers)risico en het valutarisico. Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren zijn bijvoorbeeld marktprijzen van aandelen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) en rentes (renterisico).

De strategie van SPA met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst volgens de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille gevoelig is voor het rente, prijs- en valutarisico is hierna toegelicht. Vervolgens zijn de overige risico's toegelicht.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen wijzigen als gevolg van veranderingen in de marktrente. Dit risico bestaat doordat beleggingen en verplichtingen niet in dezelfde mate gevoelig zijn voor rentebewegingen. Het renterisico neemt af naarmate de looptijd van de beleggingen meer overeenkomt met de looptijd van de verplichtingen.

De rentegevoeligheid kan worden gemeten met duration. Duration is de (met de contante waarde van de kasstromen) gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. De duration geeft aan hoeveel procent bij benadering de reële waarde verandert bij een parallelle verschuiving van de rentecurve met 1 procentpunt. Een hoge duration geeft een hoge gevoeligheid voor rentebewegingen weer.

	31-12-2019		31-12-2018	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
Vastrentende waarden (excl. derivaten)	1.694.344	6,9	1.649.070	5,5
Vastrentende waarden (incl. derivaten)	1.723.662	6,4	1.679.967	5,5
Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	2.357.167	18,2	2.081.347	17,9

Een verschuiving van 1 procentpunt naar boven of beneden van de gemiddelde rente betekent een verandering van de omvang van de pensioenverplichtingen van circa 18,2% (2018: circa 17,9%).

Ultimo 2019 is de duration van de beleggingen aanzienlijk korter dan de duration van de verplichtingen ('duration-mismatch'). Dit betekent dat bij een rentestijging de waarde van de beleggingen minder snel daalt dan de waarde van de verplichtingen (bij toepassing van de reële marktrentestructuur), waardoor de dekkingsgraad stijgt. Bij een rentedaling zal de waarde van de beleggingen minder snel stijgen dan de waarde van de verplichtingen, waardoor de dekkingsgraad daalt.

Renterisico's kunnen worden afgedekt met renteswaps en vastrentende waarden. Zoals aangegeven wordt het renterisico in de RC-portefeuille voor een (strategisch) deel afgedekt. SPA heeft de afdekking van het renterisico sinds 2016 verlaagd naar 20% (UFR).

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd op basis van 'look through' is als volgt:

	31-12-2019		31-12-2018	
		In %		In %
Resterende looptijd < 1 jaar	362.937	21,4	486.035	29,3
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	557.854	33,0	534.326	32,3
Resterende looptijd > 5 jaar	770.789	45,6	635.665	38,4
	<u>1.691.580</u>	<u>100,0</u>	<u>1.656.026</u>	<u>100,0</u>

S2 en S4 Prijsrisico

Het prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door prijsontwikkelingen, veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen zijn gewaardeerd tegen reële waarde (waardewijzigingen direct in het saldo van baten en lasten verwerkt), zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico wordt gemitigeerd door spreiding en beperking van het risicobudget.

	31-12-2019		31-12-2018	
	In %		In %	
Specificatie participaties in vastgoedbeleggingsinstellingen naar sector op basis van 'look through':				
Participaties in vastgoedmaatschappijen	21.866	100,0	11.187	100,0

	31-12-2019		31-12-2018	
	In %		In %	
Specificatie participaties in vastgoedbeleggingsinstellingen naar regio op basis van 'look through':				
Europa EU	663	3,0	483	4,3
Europa niet EU	339	1,6	397	3,6
Noord-Amerika	5.973	27,3	3.711	33,2
Midden- en Zuid-Amerika	49	0,2	22	0,2
Azië, excl. Japan	4.923	22,5	1.255	11,2
Pacific	8.738	40,0	4.727	42,3
Overige	1.181	5,4	592	5,2
	21.866	100,0	11.187	100,0

	31-12-2019		31-12-2018	
	In %		In %	
Specificatie aandelen naar sector op basis van 'look through':				
Basismaterialen	41.956	6,2	33.946	6,7
Communicatie diensten	20.291	3,0	15.466	3,1
Cyclische consumptiegoederen	78.653	11,7	56.153	11,1
Defensieve consumptiegoederen	59.395	8,8	46.574	9,2
Energie	36.299	5,4	32.359	6,4
Financiële dienstverlening	122.138	18,1	92.341	18,3
Gezondheidszorg	81.643	12,1	59.160	11,7
Industrie	74.495	11,0	55.991	11,1
Nutsbedrijven	24.867	3,7	9.544	1,9
Technologie	132.344	19,6	93.647	18,6
Overige	2.589	0,4	9.057	1,9
	674.670	100,0	504.238	100,0

	31-12-2019		31-12-2018	
		In %		In %
Specificatie aandelen naar regio op basis van 'look through':				
Europa EU	179.309	26,6	110.910	22,0
Europa niet EU	58.188	8,6	49.676	9,9
Noord-Amerika	231.453	34,3	167.626	33,2
Midden- en Zuid-Amerika	6.343	0,9	5.438	1,1
Azië, excl. Japan	107.009	15,9	88.838	17,6
Pacific	83.065	12,3	69.990	13,9
Overige	9.303	1,4	11.760	2,3
	<u>674.670</u>	<u>100,0</u>	<u>504.238</u>	<u>100,0</u>

S3 Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat de waarde van de vreemde valuta ten opzichte van de euro daalt. Dit geldt voor beleggingen met een prijs niet in euro's.

Het beleid van SPA voor de middelloon- en eindloonregeling is dat het valutarisico voor tussen de 47,5% en 52,5% wordt afgedekt. Dit gebeurt door het afdekken van alle vastrentende waarden in Amerikaanse Dollar, Britse Pond en Japanse Yen. Als de totale valutaexposure dan nog niet voor minimaal 47,5% is afgedekt, dan wordt de aandelenexposure in Amerikaanse Dollar, Britse Pond en Japanse Yen afgedekt tot een dusdanige hoogte dat alsnog minimaal 47,5% van de totale valutaexposure is afgedekt.

Het beleid van SPA voor de beschikbare premieregeling is volledige afdekking van de risico's voor Amerikaanse Dollar, Japanse Yen en Britse Pond door het afsluiten van valutatermijncontracten.

De vreemde valutapositie per beleggingscategorie na afdekking door valutaderivaten op basis van 'look through':

	31-12-2019	31-12-2018
Participaties in vastgoedbeleggingsinstellingen	21.449	10.862
Aandelen	576.116	449.180
Vastrentende waarden	446.536	487.605
Derivaten	-520.215	-453.962
Overige beleggingen	14.466	5.562
	<u>538.352</u>	<u>499.247</u>

De valutapositie voor en na afdekking door valutaderivaten op basis van 'look through':

	Positie voor afdekking	Valuta- derivaten	Nettopositie na afdekking 2019	Nettopositie na afdekking 2018
Euro (EUR)	1.333.576	529.221	1.862.797	1.695.005
Australische Dollar (AUD)	12.434	-3.953	8.481	6.398
Canadese Dollar (CAD)	10.251	3.646	13.897	10.573
Zwitserse Frank (CHF)	21.007	-6.480	14.527	9.035
Deense Kroon (DKK)	4.560	-3.105	1.455	3.473
Brits Pond Sterling (GBP)	79.867	-52.984	26.883	13.361
Hongkongse Dollar (HKD)	48.845	-	48.845	34.215
Japanse Yen (JPY)	123.489	-79.327	44.162	35.744
Noorse Kroon (NOK)	4.547	7.893	12.440	9.423
Zweedse Kroon (SEK)	9.819	2.953	12.772	14.130
Singaporese Dollar (SGD)	8.087	-123	7.964	838
US Dollar (USD)	587.343	-391.654	195.689	223.980
Overige	153.289	-2.052	151.237	138.077
	<u>2.397.114</u>	<u>4.035</u>	<u>2.401.149</u>	<u>2.194.252</u>

S5 Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico dat een tegenpartij niet in staat is aan zijn (betalings)verplichting te voldoen. Dit risico speelt vooral bij vastrentende waarden. SPA heeft zijn vermogensbeheer volledig uitbesteed. In het uitbestedingsbeleid zijn maatregelen genoemd om dit kredietrisico te beperken c.q. uit te sluiten. De kredietwaardigheid van de tegenpartij en de spreiding over meer partijen is bijvoorbeeld een belangrijke voorwaarde om dit risico te beperken.

Specificatie vastrentende waarden naar soort op basis van 'look through':	31-12-2019		31-12-2018	
		In %		In %
Staatsobligaties	972.970	57,5	928.516	55,9
Bedrijfsobligaties	609.144	36,0	658.205	39,8
Hypotheken	18.376	1,1	11.449	0,7
Inflation linked bonds	26.495	1,6	23.932	1,5
Geldmiddelen	64.595	3,8	33.924	2,1
	<u>1.691.580</u>	<u>100,0</u>	<u>1.656.026</u>	<u>100,0</u>

	31-12-2019		31-12-2018	
		In %		In %
Specificatie vastrentende waarden naar regio op basis van 'look through':				
Europa EU	1.202.555	71,1	1.098.848	66,4
Europa niet EU	38.446	2,3	29.339	1,8
Noord-Amerika	267.323	15,8	351.178	21,2
Midden- en Zuid-Amerika	34.501	2,0	31.185	1,9
Azië, excl. Japan	20.698	1,2	18.393	1,1
Pacific	86.543	5,1	79.285	4,8
Overige	41.514	2,5	47.798	2,8
	<u>1.691.580</u>	<u>100,0</u>	<u>1.656.026</u>	<u>100,0</u>

De kredietwaardigheid van debiteuren van de vastrentende portefeuille op basis van 'look through' is in het volgende overzicht weergegeven:

	31-12-2019		31-12-2018	
		In %		In %
AAA	91.335	5,4	58.739	3,6
AA	556.057	32,9	654.888	39,6
A	361.872	21,4	490.967	29,7
BBB	259.137	15,3	259.398	15,7
Lager dan BBB	293.663	17,4	98.339	5,9
Geen rating (m.n. deposito's of repo's die van nature geen rating hebben)	129.516	7,6	93.695	5,5
	<u>1.691.580</u>	<u>100,0</u>	<u>1.656.026</u>	<u>100,0</u>

Kredietrisico speelt ook een grote rol bij derivaten. Dit risico wordt onder meer beperkt door strikte toepassing van het uitbestedingsbeleid. Daarnaast heeft SPA in het mandaat van de beheerder van de RC-portefeuille voorwaarden opgenomen die de risico's bij derivaten voldoende beperken. Een belangrijke voorwaarde daarbij is de vereiste van collateral (onderpand) voor de openstaande positie. Ultimo 2019 is € 25,4 miljoen aan onderpand ontvangen in liquiditeiten (2018: € 32,1 miljoen, waarvan € 24,1 miljoen in liquiditeiten en € 8,0 miljoen in (staats)obligaties). Ultimo 2019 is € 0,7 miljoen aan onderpand verstrekt in liquiditeiten (2018: € 2,4 miljoen in (staats)obligaties).

S6 Verzekeringstechnisch risico

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn het langlevens- en overlijdensrisico.

Langlevensrisico

Het belangrijkste verzekeringstechnische risico is het langlevensrisico. Dit is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld bij de bepaling van de technische voorzieningen. De opbouw van het pensioenvermogen volstaat dan niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van Prognosetafel AG2018 met adequate correcties voor ervaringssterfte (ervaringssterfte-tabel "Mercer Hoog") is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat SPA in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen, waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico is uitgedrukt in risicokapitalen. Het overlijdensrisico is niet herverzekerd.

S7 Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan SPA op korte termijn niet aan haar verplichtingen voldoen. Het gaat hierbij dus om de kortere termijn, bij de overige risico's vooral de langere termijn (solvabiliteit).

Het liquiditeitsrisico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten. De beleggingsportefeuille is heel liquide.

S8 Concentratierisico

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Als aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Grote posten zijn een vorm van concentratierisico. Een grote post is een post die meer dan 2% van het balanstotaal is. Om dit te bepalen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur (land of tegenpartij) worden gesommeerd. De grote posten zijn in het volgende overzicht weergegeven:

	31-12-2019	31-12-2018
Belgische staat	119.656	-
Franse staat	140.536	120.824
Italiaanse staat	97.085	98.619
Oostenrijkse staat	114.554	201.215
Spaanse staat	114.118	101.646
BlackRock ICS Euro Liquidity Fund (Vastrentende waarden)	181.597	207.230
BlackRock ICS Euro Liquid Environmentally Aware Fund (Vastrentende waarden)	147.802	-
BlackRock ICS Euro Assets Liquidity Fund (Vastrentende waarden)	-	148.437
BlackRock Global Funds - Euro Short Duration Bond (Vastrentende waarden)	330.785	285.740
GMO Core Plus Bond Fund (Vastrentende waarden)	73.090	62.675
GMO Emerging Country Debt Fund (Vastrentende waarden)	84.906	74.397
iShares (Vastrentende waarden)	71.788	64.955
GMO Emerging Markets Fund (Aandelen)	131.906	103.682
GMO International Equity Fund (Aandelen)	198.193	131.858
GMO Quality Fund (Aandelen)	74.007	55.134
iShares (Aandelen)	125.396	89.434

Dit zijn weliswaar beleggingen die aan de definitie van grote post voldoen, maar die niet leiden tot een concentratierisico waarvoor extra buffers of maatregelen nodig zijn. Het zijn zeer degelijke Europese staatsobligaties en zeer liquide en breed gespreid belegde beleggingsfondsen, waaronder liquiditeitsfondsen.

SPA had in 2019 een hoge concentratie van beleggingen in enkele BlackRock ETF's (€ 660,2 miljoen), namelijk BlackRock Institutional Cash Series Euro Liquidity Fund (2 verschillende beleggingsfondsen), BlackRock Institutional Cash Series Euro Liquid Environmentally Aware Fund en BlackRock Global Funds - Euro Short Duration Bond. Dit zijn zeer liquide en breed gespreid beursgenoteerde beleggingsfondsen. Deze concentratie is feitelijk cash en near cash, gespreid in meer dan 3000 kortlopende titels. Van een materiële concentratie is daarom geen sprake.

De risico's van deze concentraties werden lager ingeschat dan de risico's van verdere spreiding, wat beleggen in minder veilige landen of in landen met extreem lage rente zou betekenen. Het kredietrisico en marktrisico van alternatieve landen werd als meer bezwaarlijk gezien dan het concentratierisico.

S9 Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden beheerst door hoge kwaliteitseisen te stellen aan de bij de uitvoering betrokken organisaties op het gebied van interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur.

De beleggingsportefeuille is ondergebracht bij BlackRock (67,63% van de portefeuille), Grantham, Mayo Van Otterloo (GMO; 31,62% van de portefeuille) en bankrekeningen (0,75% van de portefeuille). Met deze partijen zijn overeenkomsten en service level agreements (SLA) afgesloten. De afhankelijkheid van deze partijen wordt beheerst door de bewaring van stukken uit de beleggingsportefeuille bij KAS BANK N.V. (custodian).

De pensioenuitvoering is uitbesteed aan Achmea Pensioenservices N.V. Met Achmea Pensioenservices N.V. is een overeenkomst en een SLA afgesloten.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerders, custodian en pensioenuitvoerder met performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste internebeheersingsrapportages (ISAE-rapportages).

Omdat hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's, zijn hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systemrisico

Het systeemrisico is het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor SPA niet beheersbaar.

S10 Actief beheerrisico

Het actief beheerrisico heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nageleefde portefeuille. De mate van actief beheer is bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de portefeuille vastgestelde benchmark. De mate van het actief beheerrisico is bepaald aan de hand van de total expense ratio.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is een relatie tussen SPA en Atos Nederland B.V. De belangrijkste afspraken die sinds 27 november 2014 met Atos nog gelden, zijn enkele afspraken over samenwerking, informatie-uitwisseling en het faciliteren van diverse materiële en immateriële ondersteuning.

Transacties met bestuurders

De beloning van bestuurders is toegelicht bij de pensioenuitvoeringskosten (zie "6. Toelichting op de staat van baten en lasten"). Er zijn geen leningen verstrekt aan en er zijn geen vorderingen op (voormalige) bestuurders. Vier bestuurders, de directeur en medewerkers van het pensioenbureau nemen deel aan de pensioenregeling van SPA.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

SPA heeft per 1 januari 2017 een nieuwe pensioenbeheerovereenkomst afgesloten met Achmea Pensioenservices N.V. voor 7 jaar. Deze overeenkomst eindigt per 31 december 2023. SPA heeft de mogelijkheid tot tussentijdse opzegging bij een besluit tot ontbinding. De jaarlijkse vaste vergoeding bedroeg in 2019 € 0,6 miljoen (2018: € 0,6 miljoen). De totale verplichting voor de resterende looptijd ultimo 2019 is € 2,4 miljoen (ultimo 2018: € 3,0 miljoen).

Onderpand met betrekking tot derivaten

Ultimo 2019 is € 25,4 miljoen (2018: € 32,1 miljoen) aan onderpand ontvangen in liquiditeiten door een positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking.

Belangrijke gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na de balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per einde 2019 dan op grond van dit jaarrapport kan worden verkregen.

Coronacrisis

Het maatschappelijk verkeer is sinds het begin van 2020 in de ban van de coronacrisis. De impact op het openbare leven is aanzienlijk. De financiële effecten zijn steeds beter zichtbaar, maar de omvang van de geleden schade en het verloop van het herstel zijn op dit moment niet nauwkeurig te bepalen. De impact van de coronacrisis op de financiële performance van SPA is in 2020 aanzienlijk. De significante fluctuaties als gevolg van de coronacrisis op alle financiële markten waarop SPA actief is, resulteerden eind april in een beleidsdekkingsgraad van 95,9% en een actuele dekkingsgraad van 88,7% voor SPA. De impact van de coronacrisis op de dekkingsgraden van SPA is dus significant negatief. SPA heeft voor het reservetekort reeds een herstelplan ingediend bij DNB. De verwachting van het bestuur is nog steeds dat het herstelplan volledig kan worden uitgevoerd binnen de gestelde maximale hersteltermijn. Het bestuur voorziet op dit moment geen continuïteitsissues voor SPA. Mocht het komen tot een situatie waarbij de impact van de coronacrisis dermate significant wordt dat SPA niet meer kan voldoen aan de toekomstige verplichtingen dan zullen de toekomstige pensioenuitkeringen noodgedwongen moeten worden gekort. Het bestuur doet er alles aan om deze onwenselijke situatie te voorkomen en stuurt in deze periode actief aan op het herstelplan.

Concentratie beleggingen

SPA had in 2019 een hoge concentratie van beleggingen in enkele beleggingsfondsen en in Europese staatsobligaties. De BlackRock ETF's (€ 660,2 miljoen) maken hier een groot deel van uit. Dit betreffen weliswaar beleggingen die aan de definitie van grote post voldoen, maar die niet leiden tot een heel risicovol concentratierisico. Het betreffen immers fondsen die beursgenoteerd, zeer liquide en breed gespreid belegd zijn. Deze concentratie is feitelijk cash en near cash, gespreid in meer dan 3000 kortlopende titels. Van een materiële concentratie is daarom geen sprake. In de eerste helft van 2020 is de grootste positie € 326,4 miljoen in een zeer breed gespreid vastrentende waardenfonds van BlackRock (het BlackRock Global Funds - Euro Short Duration Bond). Dit betreft een zeer breed gespreid fonds met een iets langere duration dan de liquiditeitsfondsen van BlackRock en daarom ook een wat hoger rendement geeft. Het is echter ook zeer liquide, omdat het grotendeels in kortlopende titels belegd en zodoende als een soort "near cash" kan functioneren. De posities in het BlackRock ICS Euro Liquidity Fund (Vastrentende waarden, € 67,4 miljoen) en BlackRock ICS Euro Liquid Environmentally Aware Fund (Vastrentende waarden, € 147,5 miljoen) zijn zeer breed gespreide fondsen met een zeer korte duration en 2 van de liquiditeitsfondsen van BlackRock die gebruikt worden om gelden die SPA nog niet risicovol wil beleggen relatief veilig aan te houden. In beide gevallen is er geen sprake van een materiële concentratie.

Ook de andere grote concentraties betreffen beleggingsfondsen (BR- en GMO-fondsen) die zeer liquide en breed gespreid zijn, i.c. over een groot aantal aandelen die per aandeel ruim onder een concentratie van 1,25% van de portefeuille blijven. De concentraties in Europese staatsobligaties zijn zeer degelijke euro staatsobligaties. Dit concentratierisico wordt minder risicovol geacht dan spreiding naar andere landen, die of geen rendement geven of meer risicovol zijn.

6 TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

(x € 1.000)

10. Premiebijdragen voor risico pensioenfonds

	2019	2018
Premiebijdragen van werkgever	571	115

Vanaf 1 januari 2014 is er geen actieve pensioenopbouw meer. Er zijn geen actieve deelnemers meer en er wordt geen premie meer door de sponsor afgedragen. De premiebijdragen van de werkgever in 2018 en 2019 zijn de premiebijdragen voor oud-Philips-medewerkers (C&P), afhankelijk van de indexatie van Philips.

11. Premiebijdragen voor risico deelnemers

	2019	2018
Premiebijdragen van werknemers	39	42

De premiebijdragen van werknemers zijn de overheveling van het pensioenhiat, inclusief renteopbrengsten, vanuit het depot (Escrowrekening ING-hiaat) naar de pensioenvoorziening van de medewerkers.

12. Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

	Directe beleggings- opbrengsten	Indirecte beleggings- opbrengsten	Kosten van vermogens- beheer	Totaal
2019				
Aandelen	25.868	120.794	-1.683	144.979
Vastrentende waarden	31.116	90.974	-1.323	120.767
Derivaten	-2.177	-21.968	-4	-24.149
Overige beleggingen	-522	-	-	-522
Overige opbrengsten en lasten	-41	-	-304	-345
	<u>54.244</u>	<u>189.800</u>	<u>-3.314</u>	<u>240.730</u>
2018				
Participaties in vastgoedbeleggingsinstellingen	269	461	-20	710
Aandelen	28.343	-80.798	-1.650	-54.105
Vastrentende waarden	26.011	1.152	-3.057	24.106
Derivaten	-2.361	-26.583	-84	-29.028
Overige beleggingen	4.879	-256	-50	4.573
Overige opbrengsten en lasten	-48	-	-1	-49
	<u>57.093</u>	<u>-106.024</u>	<u>-4.862</u>	<u>-53.793</u>

De negatieve beleggingsopbrengst op derivaten in 2019 is met name veroorzaakt door het negatieve resultaat van de valutaderivaten voor de afdekking van de positie in de US Dollar.

De kosten van vermogensbeheer zijn de kosten die door de custodian en vermogensbeheerders direct bij het pensioenfonds in rekening zijn gebracht. De kosten voor 2019 bestaan voor € 2,4 miljoen (2018: € 3,6 miljoen) uit beheervergoedingen en voor € 0,9 miljoen (2018: € 1,3 miljoen) uit overige vermogensbeheerkosten (o.a. kosten voor advies, bewaarloon en beleggingsadministratie). De beheervergoedingen 2019 zijn onder meer lager door de vrijval in 2019 van te hoge inschattingen van nog niet ontvangen facturen BlackRock over 2018.

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze zijn onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2019 € 1,5 miljoen (2018: € 1,3 miljoen).

13. Beleggingsresultaten voor risico deelnemers

2019	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	-	29.314	-508	28.806
2018	Directe beleggingsopbrengsten	Indirecte beleggingsopbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	-	-8.464	-1.095	-9.559

In 2019 is aan management fee € 0,4 miljoen over 2018 en € 0,1 miljoen over 2017 (nihil over 2019) in rekening gebracht. In 2018 is aan management fee € 0,8 miljoen over 2017 en € 0,3 miljoen over 2016 (nihil over 2018) in rekening gebracht.

14. Overige baten

	2019	2018
Vergoeding uitvoering ING-hiaat tot en met 2018	145	-
Kostenbesparing aan- en verkopen beleggingen risico deelnemers	40	17
	185	17

15. Pensioenuitkeringen

	2019	2018
Vroegpensioen	26	58
Ouderdompensioen	37.132	34.246
Partnerpensioen	4.875	4.575
Wezenpensioen	306	327
Arbeidsongeschiktheidspensioen	316	353
Afkopen	36	52
	42.691	39.611

De post afkopen is de afkoop van pensioenen die lager zijn dan € 484,09 (2018: € 474,11) per jaar overeenkomstig de Pensioenwet (artikel 66).

De toeslag op de uitkeringen per 1 januari 2019, zoals vastgesteld door het bestuur, is 0% (2018: 0%).

16. Pensioenuitvoeringskosten

	2019	2018
Salaris- en administratiekosten	947	894
Adviseurs- en controlekosten	69	173
Overige kosten	313	265
	<u>1.329</u>	<u>1.332</u>

Honoraria onafhankelijke accountant

	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
2019			
Controle van de jaarrekening	45	-	45
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>45</u>	<u>-</u>	<u>45</u>
	Onafhankelijke accountant	Overig netwerk	Totaal
2018			
Controle van de jaarrekening	46	-	46
Andere controlewerkzaamheden	-	-	-
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	<u>46</u>	<u>-</u>	<u>46</u>

Bovenstaand is opgegeven de in het verslagjaar ten laste gebrachte honoraria voor controle van de jaarrekening en verslagstaten en de honoraria voor andere controleopdrachten, uitgevoerd door de onafhankelijke accountant. Deze werkzaamheden zijn voor 2019 en 2018 uitgevoerd door Baker Tilly Netherlands N.V.

Naleving wet- en regelgeving

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat SPA in het verslagjaar 2019 geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Personeelsleden

Bij SPA waren ultimo 2019 3 werknemers in dienst.

Bezoldiging bestuurders

Drie bestuursleden ontvangen een vergoeding van SPA. Deze vergoeding heeft betrekking op werkzaamheden voor bestuurs- en commissievergaderingen en bestaat uit vacatiegeld (interne bestuursleden: € 400,- per vergadering; extern bestuurslid: € 42.350 per jaar), vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige bestuurskosten.

17. Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

	2019	2018
C&P-garantie	513	110
Rentetoevoeging	-4.042	-5.417
Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen	-42.687	-39.574
Onttrekkingen voor uitvoeringskosten	-1.329	-1.332
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-1.679	-10.349
Wijziging DNB rentetermijnstructuur	308.825	83.565
Wijziging overige actuariële grondslagen	-	-20.627
Resultaat op sterfte	-2.726	-849
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-77	-90
Pensioeninkoop uit beschikbare premiereregeling	19.558	14.511
Overige resultaten	-536	-381
	<u>275.820</u>	<u>19.567</u>

C&P-garantie

Deze post bestaat uit de lasten van de in het verslagjaar toegekende toeslagen uit hoofde van de voorwaardelijke toeslagverlening voor bepaalde oud-Philips-medewerkers.

Rentetoevoeging

De technische voorzieningen zijn in het verslagjaar opgerent met -0,235% (2018: -0,260%). Dit is de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2018.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen zijn vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorzieningen. De afname van de voorzieningen is het bedrag dat vrijkomt voor de financiering van pensioenen in het verslagjaar.

Onttrekkingen voor uitvoeringskosten

In de technische voorzieningen is een voorziening opgenomen voor de dekking van toekomstige administratie- en excassokosten. Een deel van deze voorziening valt vrij door het doen van uitkeringen en door het maken van kosten in het verslagjaar.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

De hieronder opgenomen afname van de technische voorzieningen is het saldo van overgedragen pensioenverplichtingen (uitgaande waardeoverdrachten) en overgenomen pensioenverplichtingen (inkomende waardeoverdrachten).

Wijziging DNB rentetermijnstructuur

Het verloop van de technische voorzieningen is gebaseerd op de rentetermijnstructuur per 1 januari 2019. Ultimo verslagjaar vindt een omrekening plaats naar de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur per 31 december 2019. Het effect van deze omrekening is hieronder opgenomen.

Resultaat op sterfte

Door overlijden valt het deel van de technische voorzieningen met betrekking tot ouderdomspensioenen vrij. Maar door overlijden gaan nabestaandenpensioenen in, waarvoor een toevoeging aan de technische voorzieningen nodig is. Per saldo nemen de technische voorzieningen door overlijden af.

Resultaat op arbeidsongeschiktheid

Bij arbeidsongeschiktheid wordt de toekomstige pensioenopbouw voortgezet en kan een arbeidsongeschiktheidspensioen toegekend worden. De ontstane schade vanuit arbeidsongeschiktheid is minder dan verondersteld en zijn de technische voorzieningen afgenomen.

Pensioeninkoop uit beschikbare premieregeling

Uit de beschikbare premieregeling valt:

- bij overlijden voor pensioeninkoop een kapitaal vrij, dat wordt aangewend voor inkoop van nabestaandenpensioen;
- bij pensionering voor pensioeninkoop een kapitaal vrij, dat wordt aangewend voor inkoop van pensioen;
- bij ontslag een kapitaal vrij, dat kan worden aangewend voor inkoop van pensioen.

Overige resultaten

Een aantal oorzaken leidt tot overige resultaten:

- Vervroeging en uitstel van ingang van pensioen door hantering van sekse-neutrale vervroegings- en uitstelfactoren.
- Uitrui en omzetting van pensioensoorten (bijvoorbeeld uitruil van nabestaandenpensioen in een hoger ouderdomspensioen) door hantering van sekse-neutrale vervroegings- en uitstelfactoren.

18. Mutatie voorzieningen voor risico deelnemers

	2019	2018
Premie en stortingen	816	3.677
Uitkeringen en onttrekkingen	-24.563	-21.024
Beleggingsresultaten voor risico deelnemers	28.806	-9.559
	<u>5.059</u>	<u>-26.906</u>

19. Saldo waardeoverdrachten voor risico pensioenfonds

	2019	2018
Inkomende waardeoverdrachten	-3.584	-1.638
Uitgaande waardeoverdrachten	4.517	11.400
	<u>933</u>	<u>9.762</u>

Dit is de ontvangst van of betaling aan pensioenfonds of pensioenverzekeraar van respectievelijk de vorige of nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. De ontvangen koopsommen zijn aangewend voor de inkoop van extra dienstjaren.

Pensioenfondsen mogen volgens de Pensioenwet geen waardeoverdrachten uitvoeren als de dekkingsgraad lager dan 100% is.

	2019	2018
Wijziging technische voorziening inzake overdracht van rechten:		
-toevoeging aan de technische voorzieningen	3.542	1.568
-onttrekking aan de technische voorzieningen	-5.221	-11.917
	<u>-1.679</u>	<u>-10.349</u>

	2019	2018
Het resultaat op de waardeoverdrachten is als volgt:		
-overgenomen pensioenverplichting	42	70
-overgedragen pensioenverplichting	678	517
	<u>720</u>	<u>587</u>

20. Saldo waardeoverdrachten voor risico deelnemers

	2019	2018
Uitgaande waardeoverdrachten	<u>3.141</u>	<u>2.955</u>

21. Herverzekeringen

	2019	2018
Arbeidsongeschiktheidsuitkeringen	<u>-</u>	<u>-2</u>

Vanaf 1 januari 2014 zijn de risico's voor kortleven en arbeidsongeschiktheid niet meer herverzekerd.

Belastingen

De activiteiten van SPA zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Het resultaat over 2019 is volledig gemuteerd in de reserves van het pensioenfonds. Er zijn geen statutaire bepalingen inzake de resultaatverdeling. In de ABTN is vastgelegd dat jaarlijks, nadat de voorzieningen en reserves op een voldoende peil zijn gebracht, het resultaat van het pensioenfonds ten gunste dan wel ten laste van de overige reserve wordt gebracht.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Atos heeft de jaarrekening 2019 vastgesteld in de vergadering van 8 juni 2020.

Amstelveen, 8 juni 2020

Stichting Pensioenfonds Atos
Het bestuur

Frank Winnubst
Voorzitter

Arno Elshout
Secretaris

Willo Peters
Plaatsvervangend voorzitter

Ruud Duivenvoorden
Plaatsvervangend secretaris

Peter Mannaert
Lid

OVERIGE GEGEVENS

1 UITVOERINGSOVEREENKOMST

De uitvoeringsovereenkomst met de werkgever Atos Nederland B.V. is per 27 november 2014 door de werkgever opgezegd. De belangrijkste afspraken die sinds 27 november 2014 met Atos nog gelden, zijn enkele afspraken over samenwerking, informatie-uitwisseling en het faciliteren van diverse materiële en immateriële ondersteuning.

2 ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Atos te Amstelveen is aan Phenox Consultants B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2019.

Onafhankelijkheid

Als waarmede actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Atos, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Phenox Consultants B.V.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 16.100.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 1.300.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van artikel 131 van de Pensioenwet omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen, en met uitzondering van artikel 132 van de Pensioenwet omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor vanaf het eerste meetmoment 31 december 2019.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Atos is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen. In het kader van dit oordeel wijs ik op de ontwikkelingen na balansdatum als gevolg van de Coronacrisis, zoals die door het pensioenfonds in het bestuursverslag zijn toegelicht.

Rotterdam, 8 juni 2020

R. Wagenaar AAG

Verbonden aan Phenox Consultants B.V.

3 CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan het bestuur van Stichting Pensioenfonds Atos

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van Stichting Pensioenfonds Atos te Amstelveen gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Atos per 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de staat van baten en lasten over 2019;
3. het kasstroomoverzicht; en
4. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Atos zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- bestuursverslag;
- overige gegevens;
- bijlage verloopoverzicht deelnemers.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW vereist is.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;

- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Den Haag, 8 juni 2020

Baker Tilly (Netherlands) N.V.

mr. drs. W.J. Huizinga RA

BIJLAGE

1 VERLOOPSTAAT DEELNEMERS

	2019		2018	
	Aantal	Aantal	Aantal	Aantal
Deelnemers				
Stand vorig verslagjaar		127		141
Ingang pensioen	-5		-9	
Revalidering	-4		-4	
Overlijden	-1		-1	
		-10		-14
Stand einde verslagjaar		117		127
Gewezen deelnemers				
Stand vorig verslagjaar		13.841		14.255
Ingang pensioen	-281		-247	
Revalidering	4		4	
Overlijden	-33		-29	
Waardeoverdrachten	-79		-140	
Afkopen	-2		-3	
Andere oorzaken	-		1	
		-391		-414
Stand einde verslagjaar		13.450		13.841
Pensioentrekenden				
Stand vorig verslagjaar		2.523		2.258
Ingang pensioen	286		256	
Toekenning nabestaandenpensioen	58		54	
Overlijden	-40		-30	
Afkopen	-14		-13	
Andere oorzaken*	-20		-2	
		270		265
Stand einde verslagjaar		2.793		2.523
		16.360		16.491

*Waarvan 18 geëxpireerde wezenpensioentrekenden in 2019.

2 ANALYSE EN OORDEEL SPA PER DIENSTVERLENER (ISAE 3402/SOC RAPPORTEN)

ISAE 3402: ACHMEA PENSIOENSERVICES

Betreft: "Service Organisatie Rapport Standaard 3402 Type 2 Achmea Pensioenservices N.V., Pensioenfondsen - MAIA domein, periode 1/1 - 31/12/2019".

I BEVINDINGEN:

Hoofdstuk 1: Oordeel van Ernst & Young Accountants LLP (R.V. Wijne RE) via Assurance rapport:

Positief oordeel: 1.a op de beschrijving van het Systeem, 1.b op de opzet van de interne beheersingsmaatregelen die verband houden met de beheersingsdoelstellingen indien de gebruikersorganisatie de aanvullende interne beheersmaatregelen hebben toegepast, 1.c op de getoetste interne beheersingsmaatregelen (die hebben effectief gewerkt over de periode 1 januari 2019 tot en met 31 december 2019).

Hoofdstuk 2: Managementbewering door directie Achmea Pensioenservices N.V. (T. Sweens Financieel Directeur) inhoudende dat het pensioenbeheerdienstverleningsstelsel (Systeem) getrouw is beschreven, dat de beschrijving relevante details van de wijzigingen op het Systeem gedurende de controleperiode bevat en dat in de beschrijving geen informatie is weggelaten of verkeerd is voorgesteld die relevant is voor de reikwijdte van het Systeem.

Hoofdstuk 3: Beschrijving van de organisatie, dienstverlening en reikwijdte van het Standaard 3402, type 2 rapport. Uitgebreide toelichting over Governance en Cultuur, waaronder het verkrijgen van een integraal risico-overzicht en de three lines of Defence. Achmea Pensioenservices maakt gebruik van de volgende uitbestedingen: Achmea IT voor IT-dienstverlening, van Achmea Centrale Dienstverlening (CDV) voor het beheer van applicaties SAP en TIS voor het voeren van de financiële administratie resp. betalingsverkeer en van Pondres Direct Mail B.V. (diensten m.b.t. innovatieve communicatie aan deelnemers en werkgevers). Voor de beschrijving maakt Achmea Pensioenservices gebruik van de uitsluitingsmethode (carve out method) d.w.z. dat de beschrijvingen en daarmee verband houdende interne beheersingsmaatregelen van subserviceorganisaties uitgesloten zijn. De Achmea pensioenserviceorganisatie voert minimaal eenmaal per kwartaal overleg over de effectiviteit van de beheersingsmaatregelen van de subserviceorganisaties, zoals die zijn afgesproken. Aan de hand van periodieke rapportages over de realisatie van servicelevel indicatoren worden de gemaakte afspraken bewaakt. Jaarlijks wordt door Achmea Internal Audit een Assurance rapport uitgebracht over de uitbestede processen. De inhoudelijke beoordeling van betreffende rapporten is opgenomen in de sectie SLA-management van dit 3402 type 2 rapport. De onderuitbestedingen van Achmea IT betreffen: Atos Nederland B.V. (IT-diensten zoals datacenters, IT-operations, uitwijk, continuitymanagement, platformbeheer en back up & recovery). KPN Corporate Market B.V. (netwerkbeheer en telecommunicatie). En de softwareleveranciers: Pantheon Automatisering B.V. (diensten en software voor de uitvoering van pensioenuitkeringen), Keylane (diensten en software voor de uitvoering van pensioenbeheerprocessen, TIS GmbH (ter beschikking stelling van de applicatie voor het betalingsverkeer van APS) en SAP (stelt de applicatie voor de financiële administratie van APS ter beschikking).

De kernbelofte van Achmea Pensioenservices aan pensioenfondsbesturen bestaat uit een klant-specifieke, kosteneffectieve en compliant pensioenuitvoering, waarbij het bestuur van het pensioenfonds in control is.

In 2019 heeft APS het programma Wettelijk opgezet om de wettelijke wijzigingen in de uitvoeringsprocessen te implementeren. Belangrijke wijzigingen die impact hebben op de processen van het ISAE 3402 rapport zijn: IORP II wijzigingen op het Uniform Pensioenoverzicht, URM-scenario's, aanlevering aan DNB via XBRL en aanpassing AOW-leeftijd. Tevens zijn twee ondernemingspensioenfondsen (Metro en Alliance) geïmplementeerd.

Hoofdstuk 4: Controlematrix, bestaande uit een heldere beschrijving van de controlematrix, processen, beheersingsdoelstellingen, beheersingsmaatregelen, testwerkzaamheden en resultaten van de externe accountant en in voorkomende gevallen het antwoord van het APS-management.

Uitkomst: Op alle processen werden de beheersingsdoelstellingen behaald. De testwerkzaamheden hebben meestal als resultaat dat geen afwijkingen werden geconstateerd. Daar waar dit wel het geval was, zijn nieuwe deelwaarnemingen geselecteerd om de juistheid van de herstelactie vast te stellen. Tevens is daar waar dat nodig was een antwoord van het management opgenomen.

NB 1: In de organisatie heeft na de verslagperiode een belangrijke wijziging plaatsgevonden welke van invloed is op de interne beheersingsomgeving van Achmea Pensioenservices. Op 22 januari 2020 heeft APS, na een zeer uitgebreid en zorgvuldig selectietraject, de keuze voor een leverancier gemaakt. Klanten en medewerkers zijn geïnformeerd dat APS exclusief in gesprek is met IG&H en Outsystems om de samenwerking voor de realisatie van een nieuw pensioenadministratiesysteem verder inhoud en vorm te geven. In combinatie met deze partners wil APS de ambitie realiseren om de beste digitale pensioenuitvoerder van Nederland te worden. APS verwacht op korte termijn een intentieverklaring te tekenen en in de komende drie maanden concrete afspraken te maken over alle aspecten van het contract en de programma-aanpak verder uit te werken.

NB 2: Om als bestuur volledig "in control" te zijn, is het nodig om user entity controles uit te voeren. Die betreffende controles (o.a. controle op tijdige autorisatiewijzigingen binnen SPA) maken deel uit van het Risico Management Framework (RMF) van SPA en worden uitgevoerd.

NB 3: Het rapport is opgesteld voor de pensioenfondsen die een dienstverleningsovereenkomst hebben afgesloten met Achmea Pensioenservices N.V. De lijst van klanten onder de reikwijdte van het rapport is bijgevoegd bij het rapport.

Het bestuur is in april 2019 voorts nog bij APS op werkbezoek geweest om ter plekke de werking en aanwezigheid van de administratie te bezien, waarbij door APS ook een aantal presentaties zijn gehouden over onder andere compliance en risicobeheer.

II. Het bestuur heeft n.a.v. het rapport het volgende besluit genomen: geen nadere actie nodig naar Achmea Pensioenservices N.V.

ISAE 3402: KAS BANK (CACEIS)

Betreft: "Service Organisation Control Report ISAE 3402 type II, 2019" van KAS BANK N.V. over de periode 1 januari 2019 - 31 december 2019, uitgevoerd door PWC Accountants N.V. te Amsterdam en gedateerd 14 januari 2020.

I BEVINDINGEN:

Het ISAE 3402 type II rapport is een uitgebreid rapport (80 blz.) met de beschrijving van de KAS BANK organisatie, de services en de scope van het rapport. Veel aandacht is besteed aan de interne controlestructuur, de opzet, bestaan en werking. De volgende controle aandachtsgebieden, uitgevoerde controles en testresultaten van de onafhankelijke externe accountant PWC zijn beschreven:

1. De service "Transaction servicing".
2. De service "Asset servicing".
3. De service "Treasury servicing".
4. De service "IT General Controls".

Er zijn 24 processen geselecteerd, 106 controles uitgevoerd en drie minimale uitzonderingen zonder consequenties geconstateerd.

A) KAS BANK is op 27 september 2019 officieel een onderdeel geworden van het Franse CACEIS, onderdeel van de Credit Agricole Group. Teams van beide organisaties werken momenteel aan de integratie zodat klanten van KAS BANK toegang krijgen tot het veel bredere service aanbod van CACEIS. In de loop van 2020 zal KAS BANK juridisch een onderdeel worden van CACEIS.

B) Subservice organisation: De IT-services die aan Atos zijn overgedragen zijn: 1. Operational management van alle IT-systems en production control en 2. Operational IT-services en gerelateerde IT General Controls. Supplier management is niet uitbesteed.

Tevens zijn zowel door KAS BANK als PWC de ISAE 3402 type II rapportage van Atos Nederland beoordeeld.

C) Vrijwel alle testresultaten noteerden de opmerking "No exceptions noted".

D) Het positieve oordeel van de onafhankelijke accountant PWC, de zgn. unqualified opinion of wel een goedkeurend oordeel luidt als volgt:

1. "The description fairly presents the system as designed and implemented from 1 January 2019 to 31 December 2019."
2. "The controls related to the control objectives stated in the description were suitably designed from 1 January 2019 to 31 December 2019."
3. "The controls tested, which were those necessary to provide reasonable assurance that the control objectives stated in the description were achieved, operated effectively throughout the period from 1 January 2019 to 31 December 2019."

E) Er hebben zich geen bijzondere gebeurtenissen na controledatum voorgedaan.

F) De Interne Accountants Dienst van KAS BANK toetst de processen op maandbasis.

G) Het ISAE 3402 type II rapport geeft een redelijke mate van zekerheid dat de uitbestede processen door KAS BANK worden beheerst en volgens de beschreven controles worden uitgevoerd. Om als bestuur volledig "in control" te zijn is het nodig om user entity controles uit te voeren. Die betreffende controles maken deel uit van het Risico Management Framework van SPA.

H) KAS BANK kent three lines of defence. Iedere line of defence heeft zijn eigen verantwoordelijkheid. De first line of defence is het management van KAS BANK en is verantwoordelijk voor de resultaten, de implementatie, de compliance en de effectiviteit van de risicocontroles. De second line of defence bestaat uit de afdeling Compliance & Risk Management, die geeft advies over het overall risicomanagement beleid, overziet de risico governance structuur en is verantwoordelijk voor de monitoring en management van operationele risico's, IT-risico's, credit en tegenpartij risico's en het mismatch risico. Mogelijke interne controle inefficiënties worden gerapporteerd aan de afdelingsmanagers. Serieuze zaken worden gerapporteerd aan senior management en aan het centrale risicosturings comité. De third line of defence is de Interne Accountants Dienst (IAD). Die functie is vastgelegd in een charter die is goedgekeurd door het Audit Comité van de raad van commissarissen en behelst de volgende type interne controles: Operational audits, Compliance audits en IT-audits. De IAD rapporteert aan de voorzitter van de directie en informeert regelmatig het Audit Comité van de raad van commissarissen.

II. Het bestuur heeft n.a.v. het rapport het volgende besluit genomen: Geen nadere actie nodig richting KAS BANK.

ISAE 3402: BLACKROCK

Betreft: "Report on Controls at BlackRock placed in operation and tests of operating effectiveness for Asset Management Services for the period Oct. 1, 2018 - Sept. 30, 2019."

I BEVINDINGEN:

SECTIE 1: Oordeel van Deloitte & Touche (Parsippany, NJ, USA) via independent service auditor's report:

Positief oordeel op: 1.1 The Description fairly presents the System that was designed and implemented throughout the period October 1, 2018 to September 30, 2019. 1.2 The controls related to the control objectives were suitably designed to provide reasonable assurance that control objectives would be achieved. 1.3 The controls operated effectively to provide reasonable assurance that the control objectives stated in the Description were achieved, if complementary subservice organization controls and complementary user identity controls assumed in the design of BR Service Organization's controls operated effectively throughout the period October 1, 2018 through September 30, 2019.

SECTIE 2: BlackRock's managementverklaring zonder naamsaanduiding van de directie inzake de beschrijving van het Systeem, incl. relevante details van veranderingen in het Systeem en dat de controles effectief waren gedurende de controleperiode. BR maakt gebruik van de volgende externe serviceproviders voor corporate services, t.w. IHS Markit en voor fondsadministratie services t.w. Bank of New York Mellon, JPMorgan Chase, SS&C, CBRE, HSBC, State Street Bank, Citi, Mitsubishi UFJ Financial Group, Northern Trust en US Bank.

SECTIE 3: Uitgebreide beschrijving van het BlackRock Systeem "Aladdin" en de BR-organisatie, die werk geeft aan 16.000 medewerkers, die werkzaam zijn in 38 landen over de hele wereld en die met \$ 6,96 biljoen 's werelds grootste fiduciaire vermogensbeheerder is. De missie van BR is om een betere financiële toekomst voor hun cliënten te creëren. Tevens is er een uitgebreide beschrijving van de BR omgeving controle elementen zoals: integriteit en ethische waarden, organisatiestructuur, governance structuur, risicobeoordelingen, etc.

Een uitgebreide beschrijving van de controles van de in scope zijnde processen zoals Transacties processen, Securities Lending, General Computercontroles, etc.

In de risicobeoordeling zijn tal van sub-risico's beschreven, zoals operationeel risico, frauderisico, marktrisico, modelrisico, reputatierisico, etc. en onder het "Fiduciair risico" zijn o.a. beschreven het investeringsrisico, het tegenpartij kredietrisico, fonds liquiditeitsrisico, prijs- en waarderingsrisico. Tevens worden de zogenaamde Three lines of Defence beschreven (1. primaire risico-eigenaren, 2. controlefuncties en 3. de interne accountantsdienst).

Er is een uitgebreide beschrijving hoe BR omgaat met subserviceorganisaties; contracten tussen BR en subserviceorganisaties moeten voldoen aan hoge standaards van BR. Kern risico indicatoren worden maandelijks gemonitord door BR.

Het Asset Management Services rapport is gemaakt op basis van de richtlijnen volgens ISAE 3402 alsmede volgens SSAE nr 18.

SECTIE 4: Informatie door Independent Service Auditor inzake A: omgevingscontrole-elementen zoals: organisatiestructuur, integriteit en ethische waarden, risk assessment, monitoring, etc. B: scope van de processen en C: beschrijving van de controles, testen en resultaten van de uitgevoerde testen. Uitkomst: alleen "no exceptions noted" kwamen voor.

SECTIE 5: Aanvullende informatie gegeven door BR. Betreft: I business continuïteit management en Disaster recovery programma's, II Cyber veiligheidsprogramma, III Lijst van gebruikte termen en afkortingen.

NB 1: Er is ook een verklaring (comfort letter) van BR ontvangen inzake de bevestiging dat de interne controle-omgeving geen materiele wijzigingen heeft ondergaan in de periode van 1 oktober 2019 tot en met 31 december 2019.

NB 2: Om als bestuur volledig "in control" te zijn, is het nodig om user entity controles uit te voeren. Die betreffende controles richting BR maken deel uit van het Risico Management Framework van SPA.

II. Het bestuur heeft n.a.v. het rapport het volgende besluit genomen: geen nadere actie nodig naar BlackRock, Inc.

SOC 1: GMO

Betreft: "Report on GMO's Description of its Advisory Services System and on the suitability of the design and operating effectiveness of controls" for the period Oct. 1, 2018 - September 30, 2019.

Bij de beoordeling had het bestuur een digital copy van het rapport (121 blz.) ter beschikking. Het rapport betreft een SOC 1 (Service Organization Control) rapport samengesteld volgens AICPA en ISAE 3402 standaarden.

I BEVINDINGEN:

SECTIE 1: Report of Independent Service Auditors PricewaterhouseCoopers LLP (PWC, Boston, USA):

Positief oordeel op: 1.1 the description fairly presents the Advisory Services System that was designed and implemented. 1.2 the controls related to the control objectives stated in the description were suitably designed to provide reasonable assurance that the control objectives would be achieved. 1.3 the controls operated effectively to provide reasonable assurance that the control objectives stated in the description were achieved if complementary subservice organisation and user entity controls assumed in the design of GMO's controls operated effectively throughout the period October 1, 2018 to September 30, 2019.

SECTIE 2: GMO Assertion/Statement: GMO's verklaring, zonder management naamsaanduiding, dat a: de beschrijving van het Advisory Services System eerlijk wordt weergegeven en b: dat de controles op afdoende wijze van opzet waren en dat de interne controles effectief waren.

SECTIE 3: Uitgebreide beschrijving van GMO 's Investment Advisory System, bestaande uit: overview of GMO, scope and purpose of report, GMO investment teams, governance (risk and audit committee - compensation committee - nominating and governance committee each chaired by an outside director), management oversight and controls, controls relating to GMO funds, overview of risk management and internal control practices, description of applications, external service providers and complementary user entity controls.

SECTIE 4: Beschrijving van controle-onderdelen en gerelateerde controleprocedures alsmede testresultaten van PWC op de volgende onderdelen: shareholder services, portfolio trading, securities processing and portfolio reconciliation, client reporting and information technology. Nagenoeg "No exceptions noted" kwamen voor. Bij de enkele test opmerkingen zijn voldoende management antwoorden gegeven.

SECTIE 5: Overige informatie verstrekt door GMO: Business Continuïteit Plan. GMO onderkent dat het onverwachte kan gebeuren en zal gebeuren en dat relatief kleine gebeurtenissen kunnen uitmonden in grote gebeurtenissen. Daarom heeft GMO een uitgebreid business continuïteitsplan ontwikkeld. Een executive summary vermeldt de werking van het continuïteitsplan waarin een business continuïteit manager, een recovery team en een crisis management team samenwerken om interrupties en rampen het hoofd te kunnen bieden.

NB 1: GMO geeft geen verklaring uit die de periode 1 oktober 2019 - 31 december 2019 beslaat, maar SPA heeft wel een brief van T.A. Pari (senior manager risk en controls) van GMO over die periode ontvangen, inhoudende dat interne controle procedures constant worden aangepast aan o.a. best practices in het maatschappelijk verkeer en aan nieuwe technologie. GMO is sterk toegewijd om een sterke interne controle-omgeving te handhaven.

NB 2: Om als bestuur volledig "in control" te zijn, is het nodig om user entity controles uit te voeren. Die betreffende controles richting GMO maken deel uit van het Risico Management Framework van SPA.

II. Het bestuur heeft n.a.v. het rapport het volgende besluit genomen: geen nadere actie nodig richting GMO.

SOC 1: STATE STREET CORPORATION

Betreft: "SOC 1 report for Global Fund Accounting and Custody" for the period Oct. 1, 2018 - September 30, 2019 regarding State Street Corporation.

NB 1: Dit rapport betreft een SOC 1 (Service Organization Control) rapport samengesteld volgens AICPA en ISAE 3402 standaarden.

I BEVINDINGEN:

SECTIE 1: Independent Service Auditors' Assurance Report by Ernst & Young LLP (Boston, Massachusetts, USA): Positief oordeel op: A: the Description fairly presents the System (GFA and C) that was designed and implemented. B: the controls related to the control objectives were suitably designed to provide reasonable assurance that the control objectives would be achieved. C: the controls operated effectively to provide reasonable assurance that the control objectives were achieved if State Street's IT and Global Security divisions controls and complementary user entity controls assumed in the design of State Street's controls operated effectively throughout the period October 1, 2018 to September 30, 2019.

SECTIE 2: Assertion provided by State Street: Assertion, without management names, that A: the description fairly presents the System made available to user entities. B: the controls related to the control objectives were suitably designed and operated effectively. The criteria used in making the assertion were that: 1: the risks that threaten the achievement of the control objectives stated in the Description have been identified by management of State Street. 2: the controls identified in the Description would, if operating as described, provide reasonable assurance that those risks would not prevent the control objectives from being achieved. 3: the controls identified in the Description were consistently applied as designed including whether manual controls were applied by individuals who have the appropriate competence and authority.

SECTIE 3: Uitgebreide beschrijving van State Street's Global Fund Accounting and Custody System. A: Overview; Scope of the report. State Street overview (State Street has appointed a Global Chief Anti-Money Laundering Officer). Governance and structure with amongst others items their three line of defense model and corporate compliance. IT general controls overview. Applications. Operations overview. Complementary user entity controls. Changes in operations. B: Description of operational processes.

SECTIE 4: State Street's Control objectives and related controls and additional Information provided by the Independent Service Auditor. Beschrijving van controle-onderdelen en gerelateerde controle procedures alsmede testresultaten van EY op de volgende onderdelen: A: Control objectives, controls and tests of operating effectiveness. B: Additional information by independent Service Auditor. C: Reports tested for completeness and accuracy. D: Deviation summary. Ad A: Veelal "No deviations noted" kwamen voor. In die gevallen dat er wel testopmerkingen waren, waren die voorzien van adequate State Street managementantwoorden en -acties. Ad B: Additional information: In addition to the tests of specific control procedures, the auditor procedures included tests regarding State Street's organizational structure, functioning of the board of Directors, management control methods, personnel policies and practices, corporate audit and regulatory oversight of State Street.

SECTIE 5: Other information provided by State Street. A: Business Continuity Planning, Client Reporting, Cyber security (State Street's program currently follows ISO 27001/27002 and is in the process of aligning to the National Institute of Standards and Technology. State Street has teamed with a third-party partner in order to leverage the security depth gained from running one of the world's largest networks). Privacy and data protection program. B: Glossary of terms. C: Subcustodian Bank Network.

NB 2: State Street geeft geen verklaring uit die de periode 1 oktober 2019 - 31 december 2019 beslaat. SPA heeft wel een brief van de client relationship manager van State Street over die periode ontvangen, inhoudende dat er geen veranderingen betreffende de interne controles, zoals beschreven in het SOC 1 rapport, hebben plaatsgevonden, die een materieel negatief effect op die interne controles zouden kunnen hebben.

II. Het bestuur heeft n.a.v. het rapport het volgende besluit genomen: geen nadere actie nodig richting State Street.

ISAE 3000 VERKLARINGEN

De voornaamste dienstverlener van SPA (Achmea Pensioenservices) heeft over het boekjaar 2019 naast de ISAE 3402 verklaring ook weer een ISAE 3000 rapport uitgebracht. In dit ISAE 3000 type 2 rapport wordt opzet, bestaan en werking van beheersmaatregelen getoetst op de kwaliteitsaspecten betrouwbaarheid, integriteit van gegevensverwerking, beschikbaarheid, security en privacy. Ten opzichte van het ISAE 3402 rapport is dit rapport meer gericht op de IT-omgeving en informatiebeveiliging. De SPA-bestuurder met IAD als taak heeft dit rapport beoordeeld en zijn analyse in het bestuur gebracht. Het Standaard ISAE 3000 type 2 rapport is gebaseerd op het SOC2 rapport en de Trust Services Principles (TSP) en Criteria van het American Institute of Certified Public Accountants (AICPA).

De rapporten geven een beeld dat de kwaliteit en risicobewaking van de IT-dienstverlening voldoende gewaarborgd is. Het rapport geeft als zodanig een goed inzicht in de IT-omgeving van APS. Hieronder wordt het rapport besproken, inclusief het oordeel van het bestuur:

ISAE 3000: ACHMEA PENSIOENSERVICES

Betreft: "IT service organisatie control rapport Standaard ISAE 3000 Type 2 Achmea Pensioenservices N.V. (APS), over de periode 1/1 - 31/12/2019".

NB 1: Het Standaard ISAE 3000 type 2 rapport is gebaseerd op het SOC2 rapport en de Trust Services Principles (TSP) en Criteria van het American Institute of Certified Public Accountants (AICPA)

I BEVINDINGEN:

SECTIE 1: Beschrijving van het systeem door de serviceorganisatie.

Hoofdstuk 1.1 beschrijft de organisatie en dienstverlening van Achmea Pensioenservices N.V. (interne beheersstructuur, risicomangement, monitoring activiteiten, uitbestedingen, etc.). De risicobereidheid is vastgesteld vanuit een zestal perspectieven, t.w. klant perspectief, maatschappelijk perspectief, medewerker perspectief, partner perspectief, proces

perspectief en financieel perspectief. Voor de verbetering en groei in het risicomanagementproces wordt door APS aangesloten bij het Integraal Risk Management Framework van Achmea. APS kent de volgende uitbestedingen, onderuitbestedingen en softwareleveranciers; Achmea IT, Achmea CDV, Pondres Direct Mail B.V. (diensten m.b.t. innovatieve communicatie aan deelnemers en werkgevers), Atos Nederland B.V. (IT-diensten zoals datacenters, IT operations, uitwijk, continuity management, platformbeheer en back up & recovery). KPN Corporate Market B.V. (netwerkbeheer en telecommunicatie), Pantheon Automatisering B.V. (diensten en software voor de uitvoering van pensioenuitkeringen), Keylane (diensten en software voor de uitvoering van pensioenbeheerprocessen) en TIS GmbH (ter beschikking stelling van de applicatie voor het betalingsverkeer van APS). Bij de uitbestedingen en softwareleveranciers is steeds aangegeven welke assurance rapporten ontvangen werden en welke interne monitoring periodiek uitgevoerd wordt.

Hoofdstuk 1.2 beschrijft de IT-governance (IT-beleid, IT-uitgangspunten, business continuïteit, etc.). Het IT-beleid is gebaseerd op vijf speerpunten, t.w. blijvende aandacht voor operationele performance en risicobeheersing, blijvende aandacht voor wettelijke aanpassingen en compliance, verdere digitalisering van de uitvoeringsprocessen en deelnemerscommunicatie, standaardisering naar vier uitvoeringsketens op één platform en doorontwikkeling IT APS. Op 22 januari 2020 heeft APS, na een uitgebreid en zorgvuldig selectietraject, de keuze voor twee leveranciers gemaakt. APS is in exclusief gesprek met IG&H en Outsystems om de samenwerking voor de realisatie van een nieuw pensioenadministratiesysteem verder inhoud en vorm te geven, d.m.v. het project "Accelerate". Het informatiebeveiligingsbeleid is gebaseerd op standaarden en richtlijnen zoals ISO27002, COBIT en het DNB-toetsingskader. APS maakt gebruik van cloud computing. De uitvoering en monitoring van afspraken wordt geborgd via het uitbestedingsbeleid. Bestaande of nieuwe clouddiensten worden gemeld bij DNB en worden periodiek beoordeeld conform de geldende eisen van DNB. T.a.v. cybersecurity worden de beschikbaarheid, werking en veiligheid van IT-infrastructuur en IT-systemen op continue basis gemonitord.

Hoofdstuk 1.3 beschrijft de Trust Services Principles en criteria, gebaseerd op het COSO model (17 en 16 principes en 58 DNB toetsingscontroles), waaronder aanvullende criteria voor beschikbaarheid, voor betrouwbaarheid, voor integriteit van gegevensverwerking en voor privacy. Naast de beschrijving van de Principles wordt duidelijk aangegeven hoe APS de Principles in haar bedrijfsvoering geïncorporeerd heeft.

SECTIE 2: Assurance-rapport van de onafhankelijke IT-auditor, gehanteerde beginselen en criteria en de door de IT-auditor uitgevoerde testwerkzaamheden inclusief de uitkomst daarvan.

Hoofdstuk 2.1: Positief oordeel d.d. 27 maart 2020: Naar het oordeel van Ernst & Young Accountants LLP Den Haag werkten de Beheersmaatregelen effectief in alle van materieel belang zijnde aspecten zoals beschreven, gedurende de periode van 1 januari 2019 tot en met 31 december 2019.

Hoofdstuk 2.2: Beschrijving van de beheersmaatregelen, toetsingswerkzaamheden en resultaten.

Onderzocht zijn de volgende IT service processen: Beveiliging, Beschikbaarheid, Integriteit van processen, Vertrouwelijkheid en Privacy. Beschreven zijn de toetsingswerkzaamheden, de frequentie van de beheersmaatregelen en beschrijving van procedures voor het toetsen van beheersmaatregelen op basis van Information Produced by the Entity (IPE).

Hoofdstuk 2.3: Beheersingsmaatregelen, toetsingswerkzaamheden en resultaten.

Er zijn 139 verschillende beheersingsmaatregelen beschreven alsmede de uitgevoerde toetsingen en de resultaten. Uitkomst: Ten aanzien van alle Trust Services Principles en aanvullende criteria werden de beheersingsmaatregelen beschreven alsmede de testwerkzaamheden. De daar uit voortvloeiende testresultaten kregen allemaal de opmerking "Geen afwijkingen geconstateerd".

Bijlage 1 bij het rapport: Verwijzing DNB-Toetsingskader. De 54 DNB-normen van 2018 zijn in 2019 uitgebreid met Vulnerability management, Employee awareness, Application life-cycle management en Penetration testing and ethical hacking tot 58 DNB normen en zijn alle één of meerdere keren gekoppeld met het TSP-kader.

Het ISAE 3000 type 2 rapport 2019 van APS is voorzien van een goedkeurende verklaring door ERNST & YOUNG ACCOUNTANTS.

II. Het bestuur heeft n.a.v. het rapport het volgende besluit genomen: geen nadere actie nodig richting APS.